

Univerzitet Singidunum
Departman za poslediplomske studije
Menadžment spoljne i unutrašnje trgovine

MASTER DIPLOMSKI RAD

*EKONOMSKA SARADNJA SRBIJE I
MERKOSURA*

Mentor:
Prof. dr Milorad Unković

Student:
Milica Perović

Beograd, jun 2011.godine

SADRŽAJ:

I	Uvod – teorijsko definisanje predmeta istraživanja	3 -
II	Regionalne ekonomske integracije u Južnoj Americi	6 -
III	MERKOSUR – Suština integracije i medjusobna saradnja	10 -
3.1.	Regionalni integracioni procesi unutar Merkosura	11 -
3.1.1.	Institucije Merkosura	13 -
3.1.2.	Regionalni i medjunarodni kontekst Merkosura	16 -
3.1.3.	Medjusobna trgovina članica Merkosura	18 -
3.1.4.	Spoljnotrgovinska razmena Merksura sa drugim regionima	21 -
3.2.	Problemi funcionisanja Merkosura	25 -
3.2.1.	Ograničavajući faktori integracionih procesa u Merkosuru	25 -
3.2.2.	Asimetrija regionalne integracije	27 -
3.2.3.	Društveno - ekonomski razvoj i siromaštvo	28 -
3.2.4.	Ekološki problemi Merkosura	30 -
3.3.	Perspektive transformacije Merkosura u ekonomsku uniju	31 -
IV	Ekonomska saradnja Evropske unije i Merkosura	34 -
4.1.	Odnosi Merkosura i Evropske unije	34 -
4.1.1.	Uticaj globalne svetske ekonomske krize na odnose Merkosura i EU	43 -
4.2.	Strategija podrške EU zemljama Merkosura	55 -
4.2.1.	Jačanje institucija Merkosura	56 -
4.2.2.	Jačanje unutrašnjeg tržišta Merkosura	56 -
4.2.3.	Podrška civilnom društvu u zemljama Merkosura	57 -
V	Ekonomska saradnja Srbije i Merkosura	59 -
5.1.	Analiza spoljnotrgovinske robne razmene Srbije i Merkosura	59 -
5.1.1.	Brazil – najznačajniji ekonomski partner Srbije u Merkosuru	65 -
5.1.2.	Spoljna trgovina Argentine i Srbije	78 -
5.1.3.	Spoljnotrgovinska razmena Venecuele i Srbije	88 -
5.1.4.	Spoljnotrgovinska razmena Urugvaja i Srbije	94 -
5.1.5.	Paragvaj – najmanji trgovinski partner Srbije unutar Merkosura	100 -
5.1.6.	Uticaj globalne svetske ekonomske krize na odnose Srbije i Merkosura	104 -
5.2.	Perspektive buduće ekonomske saradnje Srbije i Merkosura	120 -
VI	Zaključna razmatranja	132 -

VII	Lista tabela u radu.....	- 139 -
VIII	Lista grafikona u radu.....	- 141 -
IX	Skraćenice	- 142 -
X	Literatura.....	- 144 -

I Uvod – teorijsko definisanje predmeta istraživanja

U dostupnoj literaturi na srpskom jeziku veoma je malo pisanih dokumenata posvećenih prostoru Latinske Amerike i Kariba. Naši ekonomski stručnjaci bave se regionom Latinske Amerike pretežno u okvirima širih tematika kakve su: globalizacija svetske ekonomije, odnosi između velikih regionalnih ekonomskih integracija, periodične ekonomske krize u zemljama južnoameričke hemisfere i njihov uticaj na inostrana tržišta, itd.

Zajedničko tržište Juga (Merkosur) je, po ekonomskoj snazi, najveća regionalna ekonomska integracija na prostoru Južne Amerike. Ova po značaju četvrta integracija u svetskim razmerama, gotovo i da nije skretala pažnju ekonomskih stručnjaka na prostoru Srbije i bivše Jugoslavije. Njegovo pominjanje je enciklopedijski šturo i uglavnom je samo u okvirima ekonomskih analiza i rasprava posvećenih spoljnotrgovinskoj razmeni Srbije sa inostranstvom ili Evropske unije (EU) i Sjedinjenih Američkih Država (SAD) sa zemljama Latinske Amerike.

Prema dostupnim zvaničnim podacima, ni srpske državne institucije nisu pridavale veliki značaj ovom velikom potencijalnom tržištu. Privredna komora Srbije nema ni jedno predstavništvo na prostoru Latinske Amerike, a srpske diplomatske misije u zemljama Merkosura su kadrovski i budžetski veoma limitirane, tako da nemaju značajnije kapacitete da podrže eventualni plasman srpske privrede u ova područja. Republički zavod za statistiku Srbije publikuje podatke o ekonomskim odnosima Srbije i Merkosura samo delimično i to u svom Godišnjem biltenu u tabeli "Izvoz i uvoz po ekonomskim zonama zemalja", po klasifikaciji EU. Agencija za strana ulaganja i promociju izvoza Srbije, i ministarstva Vlade Srbije, takodje, imaju Merkosur na marginama svojih aktivnosti.

Ograničavajući faktori obimnije spoljnotrgovinske razmene Srbije i Merkosura su: 1) slabo poznavanje tržišta Južne Amerike; 2) odsustvo informacija o potrebama ovog regiona kao i načina poslovanja sa njim; 3) nestanak i preuredjenje klasičnih velikih spoljnotrgovinskih preduzeća usled raspada SFRJ (kao što je bio Genex) i njihovih predstavništava u inostranstvu, uz odliv kadrova i preusmeravanje kapitala; 4) veliko učešće proizvoda nižeg stepena prerade; 5) malo kvalitetnih i konkurentnih proizvoda; 6) poslovno neiskustvo i neposlovnost; 7) nedostatak znanja i kadrova za snažni nastup i korišćenje posrednika; 8) slaba i nekvalitetna promocija i skromni sajamski nastupi; 9) nedovoljno uređena zakonska regulativa; 10) loš imidž Srbije kao poslovnog partnera; 11) geografska udaljenost i s time povezani transportni troškovi; i 12) od 2007. godine negativni uticaji globalne ekonomske krize.

Na nivou statistike, rezultati međunarodne robne razmene privrede Srbije i Merkosura više su nego skromni i ne mogu se izraziti standardnim komparativnim metodama statističke analize. U 2005. godini Srbija je izvezla na ovo tržište (uključujući Venecuelu, kao novog člana) roba u vrednosti svega 1.268.000 USD, što je predstavljalo 0,028% njenog ukupnog izvoza. Na drugoj strani, izvoz Merkosura na srpsko tržište je bio za više od *devedeset* puta veći od uvoza sa ovog tržišta. U istom razdoblju, zemlje Merkosura izvezle su u Srbiju roba za 115.406.000 USD, što je činilo 1,103% ukupnog uvoza srpske privrede.

Tokom 2006. godine srpski izvoz je bio još manji, 1.021.000 USD ili 0,016% ukupnog izvoza. U istom razdoblju, zemlje Merkosura izvezle su u Srbiju roba za 115.406.000 USD (2005.), što je činilo 1,103% uvoza srpske privrede i 123.862.000 USD (2006.) ili 0,941% srpskog uvoza.

U 2007. godini, prvoj godini globalne ekonomske krize, zabeležen je blagi rast izvoza Republike Srbije u države Merkosura sa 0,016 procentnih poena na 0,72 procentnih poena ukupnog izvoza. Na drugoj strani, nije bilo značajnijih oscilacija u učešću Merkosura u ukupnom uvozu Srbije, i on je iznosio skromnih 0,81 odsto. U narednoj 2008. godini, zbog uticaja globalne ekonomske krize, došlo je do još većeg debalansa i povećanja trgovinskog deficita srpske privrede u spoljnotrgovinskoj razmeni sa ovim južnoameričkom blokom.

Ovakva slika ekonomskih odnosa Srbije i Merkosura otvara prostore za brojna istraživanja i ekonomske analize. Ovaj rad predstavlja jedan od prvih takvih pokušaja i, svakako, predstavlja jedan skroman doprinos analizi spoljnotrgovinskih odnosa između Merkosura, koji teži ka višim oblicima unutrašnje integracije, i Srbije, koja nastoji da se uključi u okvire Evropske unije.

U prvom poglavlju ovog rada odredjen je pojam regionalnih ekonomskih integracija, kao važan parametar komparacija institucionalnog oblikovanja Merkosura u odnosu na druge ekonomske regionalne zajednice i dat prikaz ekonomskog integrisanja na prostorima Latinske Amerike i Kariba.

Drugo poglavlje se bavi suštinom integracionih procesa i medjusobne saradnje zemalja članica Merkosura, uključujući i Venecuelu kao novog člana. Analizirano je institucionalno ustrojstvo Merkosura i njegove 4 najvažnije institucije za donošenje ekonomskih i političkih odluka (a) Savet za zajedničko tržište (*Consejo del Mercado Común*, CMC) ili Ministarski savet; (b) Grupa za zajedničko tržište (*Grupo Mercado Común*, GMC); (c) Parlament Merkosura; i (d) Komisija za trgovinu Merkosura (*Comisión de Comercio de Mercosur*, CCM).

Regionalni i međunarodni kontekst Merkosura obrađen je u razvojnom istorijskom kontekstu jer u početnim godinama svog postojanja, ovaj ekonomski blok nije imao izraženu regionalnu ili međunarodnu dimenziju.

Posebna pažnja je posvećena sve vidljivijoj internacionalizaciji Merkosura u poslednjim godinama i njegovom geografskom širenju kroz prijem pridruženih članica koje ima ambiciju da obuhvati čitav latinoamerički potkontinent. Medjusobna trgovina u Merkosuru analizirana je, takođe, po istorijsko-razvojnom modelu.

Istaknuti su i najznačajniji problemi funkcionisanja Merkosura: (a) mnoga pravila i propisi doneti u institucijama Merkosura nisu pretočeni u nacionalna zakonodavstva; (b) nedovoljan progres oko ključnih pitanja carinske unije i zajedničkog tržišta; i (c) limitiranost uspešnijeg funkcionisanja Merkosura brojnim unutar blokovskim sporovima i arbitražama.

Asimetrija regionalne integracije, ekološki problemi Merkosura i društveno-ekonomski razvoj i siromaštvo povezani su sa perspektivama razvoja i težnjom ove regionalne ekonomske grupacije da vremenom postane ekonomska unija.

Treće poglavlje obrađuje aktuelnu saradnju Merkosura i Evropske unije, kao značajnog tržišta na kome će se u budućnosti ukrštati ekonomski tokovi Srbije i ove južnoameričke ekonomske grupacije.

Sveobuhvatno je analiziran uticaj globalne svetske ekonomske krize na odnose Merkosura i EU, a odgovarajuća pažnja je posvećena strategiji i modelima podrške EU zemljama Merkosura kroz jačanje institucija Merkosura, jačanje unutrašnjeg tržišta Merkosura i podršku civilnom društvu u zemljama Merkosura.

Četvrto poglavlje govori o spoljnotrgovinskoj saradnji Srbije i Merkosura. Metodima komparativne analize statističkih pokazatelja predstavljena je razmena Srbije sa svih pet država Merkosura i pokazani su ograničavajući faktori uspešnije spoljnotrgovinske saradnje Srbije i Merkosura: (a) opšte odlike i problemi međunarodne razmene privrede Srbije i njenog nastupa na tržištima u inostranstvu prisutni u velikoj meri i u ekonomskim odnosima Srbije i Merkosura; (b) proizvodnja srpske privrede svodi se na samo nekoliko robnih grupa koje u domaćem izvozu imaju značajniji udeo; (c) planirani makroekonomski ciljevi srpske privrede koji se odnose na visoke stope privrednog rasta, rast izvoza i investicija u fiksni kapital neće biti ostvarivi ukoliko se ne nastavi *proces strukturnih reformi*; (d) državne institucije nisu pridavale veliki značaj ovom velikom potencijalnom tržištu; (e) nepostojanje *ekonomske diplomatije i izvoznog lobija*; i (f) opredeljenje za članstvo u EU kao najznačajniji pokretački mehanizam tranzicije u Srbiji.

U četvrtom poglavlju analiziran je i uticaj globalne svetske ekonomske krize na spoljnotrgovinske odnose Merkosura i Srbije, ali i na perspektive srpske privrede u narednom periodu i aktivnosti Srbije na prevazilaženju dosadašnjih slabosti i stvaranja bolje društveno-ekonomske klime za buduću uspešniju ekonomsku saradnju Srbije i Merkosura.

Zaključna razmatranja analiziraju dalju integraciju Merkosura, i daju pregled aktuelnih problema i perspektive za uspešniju ekonomsku saradnju naše zemlje i Merkosura.

II Regionalne ekonomske integracije u Južnoj Americi

Medjunarodne regionalne ekonomske integracije nastaju kroz proces povezivanja ili spajanja dveju ili više nacionalnih privreda u jedno ekonomsko - političko područje, uz veće ili manje gubljenje individualne suverenosti. U tom procesu postepeno se smanjuju smetnje i povećava slobodno kretanje roba i kapitala i time stvaraju uslovi za formiranje ekonomske i eventuelno političke zajednice više država i naroda.

Najznačajniji motivi za formiranje regionalnih integracija su: povećanje proizvodnje i efikasnosti, rast obima ekonomije, uvećanje blagostanja naroda i država, sigurnost stanovništva i povećanje medjuregionalne raspodele. Efekti ekonomskih integracija ogledaju se u: povećanju obima tržišta, povećanju konkurencije, stimulaciji investicija i boljem korišćenju resursa (mobilnost radne snage i kapitala).

Šema integracije može se definisati kao zbir ugovora, normi, i sl. uspostavljenih između dve ili više zemalja radi podsticanja zajedničkog razvoja njihovih privreda, počev od ekonomske koristi proistekle iz trgovinskih ugovora, eliminisanja carinskih i necarinskih barijera, povećanja medjusobne trgovine robom, uslugama i faktorima proizvodnje ili harmonizacije ekonomskih politika.

Postoji, prema različitim autorima, veliki broj oblika integracione šeme.¹ Jedna od najširih podela uzima u obzir 6 oblika²: 1) ugovor o trgovinskoj kooperaciji (ili zoni preferencijalne trgovine); 2) zona slobodne trgovine; 3) carinske unije; 4) zajedničko tržište; 5) ekonomska unija i 6) totalna ekonomska integracija.

U ugovorima o trgovinskoj kooperaciji postoji delimično ukidanje carina na opštem nivou u obliku uzajamnih koncesija, sa ili bez fiksiranja uvoznih kvota. Ovi ugovori se de facto ne mogu smatrati oblikom integracije, osim ako nisu pred faza viših institucionalnih oblika integracije. Najveći broj ugovora o trgovinskoj politici između zemalja ALADI-a bi se mogao klasifikovati kao ugovor o trgovinskoj kooperaciji.

U zoni slobodne trgovine carinska i necarinska ograničenja se eliminišu u unutar regionalnoj trgovini, dok prema trećim zemljama članice zadržavaju sopstvene nacionalne trgovinske barijere³.

¹Profesor dr Milorad Unković navodi pet osnovnih modela privrednih integracija: preferencijalna područja, zone slobodne trgovine, carinske unije, ekonomske unije i kompletne (uključujući i politiku) unije. (*Medjunarodna ekonomija*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2007, str. 250)

² Mr Dejana Gajinov, *Procesi ekonomske integracije na Američkom kontinentu*, Naučna knjiga, Beograd, 1997, str. 9

³Isto, str. 9-10

Carinska unija predstavlja spoj liberalizovane unutarregionalne trgovine dok zajedničko tržište, pored slobodnog kretanja roba, omogućava i slobodnu razmenu faktora proizvodnje.

Ekonomska unija i totalna ekonomska integracija, pored navedenog, uključuju i unifikaciju ekonomskih politika između zemalja članica, odnosno uspostavljanje nadnacionalne vlasti odgovorne za koordinaciju monetarne, fiskalne, trgovinske i spoljne politike⁴.

Dubina integracije najmanja je kod *sporazuma o zoni slobodne trgovine* i obuhvata manji ili viši stepen liberalizacije međusobne trgovine. Najveći stepen integracije ima takozvana *politička unija* koja pored trgovinske liberalizacije ostvaruje zajedničku politiku trgovine, slobodno kretanje faktora proizvodnje, zajedničku monetarnu i fiskalnu politiku i ima zajedničku vladu na koju se prenosi manji ili veći deo atributa nacionalne izvršne vlasti.

DUBINA INTEGRACIJE	Trgovinska liberalizacija	Zajednička trgovinska politika	Sloboda kretanja faktora proiz.	Zajednička monetarna i fiskal. politika	Zajednička vlada
Zone slobodne trgovine	✓				
Carinska unija	✓	✓			
Zajedničko tržište	✓	✓	✓		
Ekonomska unija	✓	✓	✓	✓	
Politička unija	✓	✓	✓	✓	✓

Modeli ekonomskih integracija.

Proces ekonomskog grupisanja i integriranja najznačajnija je odlika druge polovine XX veka. Obuhvativši gotovo sve zemlje, ekonomske integracije su poprimile raznovrsne oblike, od najjednostavnijih do najsloženijih, kakva je, na primer, Evropska unija.

Danas u svetu postoji oko tridesetak različitih oblika regionalnih ekonomskih integracija koje obuhvataju približno 80 odsto svetskog tržišta. One imaju veliki ponder u svetskoj privredi, a dve najznačajnije (EU i NAFTA) imaju učešće u svetskoj proizvodnji od oko 60 odsto i u svetovnoj trgovini preko 50 procenata.⁵ Proces ekonomskog povezivanja nije zaobišao ni područje Latinske Amerike.

⁴Mr Dejana Gajinov, *Procesi ekonomske integracije na Američkom kontinentu*, Naučna knjiga, Beograd, 1997, str. 9-10

⁵Profesor dr Milorad Unković, *Medjunarodna ekonomija*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2007 str. 250

Na području Latinske Amerike i Kariba postoji više regionalnih ekonomskih integracija, od kojih je najznačajniji Merkosur. Pojedine države Latinske Amerike i Kariba članice su u više ekonomskih integracija, a neke integracije postoje više na papiru nego u realnosti.⁶

Ekonomске integracije na prostoru Amerike:

- Udruženje karibskih država - AEC
- Andska zajednica (*Bolivija, Kolumbija, Ekvador, Peru i Venecuela*).
- Centralnoameričko zajedničko tržište - MCCA (*Kosta Rika, El Salvador, Gvatemala, Honduras i Nikaragva*).
- Karibska zajednica, odnosno karipsko zajedničko tržište - CARICOM (*Antigva i Barbuda, Barbados, Belize, San Kristobal, Dominika, Grenada, Gvajana, Jamaica, Montserrat, St. Kitts i Nevis, St. Lucia, St. Vincent i Grenada, Trinidad i Tobago*).
- Centralnoamerička grupa 4 (*El Salvador, Gvatemala, Honduras i Nikaragva*)
- Grupa 3 (*Meksiko, Kolumbija i Venecuela*).
- Latinoameričko integraciono udruženje - ALADI (*Argentina, Bolivija, Brazil, Čile, Kolumbija, Ekvador, Meksiko, Paragvaj, Peru, Urugvaj i Venecuela*).
- Zajedničko tržište Juga (*Argentina, Brazil, Paragvaj, Urugvaj i Venecuela*)-MERKOSUR
- Severnoamerički sporazum o slobodnoj trgovini (*SAD, Kanada, Meksiko*)-NAFTA

Merkosur je najveći trgovački blok u Južnoj Americi. Osnovni razlog za osnivanje Merkosura bio je eliminisanje prepreka u unutrašnjoj trgovini između zemalja članica, poput visokih carinskih tarifa, nejednakosti godišnjeg bruto dohotka ili konfliktnih tehničkih propisa za plasman proizvoda na tržištu.

Od samog osnivanja u 1991. godini i potpisivanja Ugovora u Asunsionu, zemlje Merkosura krenule su u brz proces integracije, prvenstveno u oblasti liberalizacije trgovine kroz uspostavljanje carinske unije.

Ugovor iz Asunsiona definisao je dva važna cilja integracije: *kratkoročni* - stvaranje potpune i efektivne carinske unije i *srednjoročni* - stvaranje zajedničkog tržišta i zajedničke ekonomske politike u nekim oblastima.

⁶Erik Ringborg, *South American Regionalism*, Lund University, 2006, str.7

Karta ekonomskih integracija na prostoru Latinske Amerike i Kariba uključujući i NAFTA - u⁷

⁷Atlas del Mercosur, Internet na strani: http://www.iheal.univ-paris3.fr/mercotur_esp/index.htm, autorova adaptacija i prevod

III MERKOSUR – Suština integracije i međusobna saradnja

Merkosur, Zajdničko tržište Juga (*Mercado Común del Sur* na španskom ili *Mercado Comum do Sul* na portugalskom) formiran je u 1991. godini potpisivanjem Ugovora u Asunsionu, glavnom gradu Paragvaja kao trgovački blok ili zona slobodne trgovine. Zemlje potpisnice bile su Argentina, Brazil, Paragvaj i Urugvaj. Na Samitu u Montevideu decembra 2005. godine, zemlje Merkosura su zvanično prihvatile prijavu Venecuele za punopravno članstvo. Od tog datuma, Venecuela imala status *aktivnog posmatrača*, sa pravom da učestvuje na svim zvaničnim skupovima Merkosura, ali bez prava glasa u donošenju odluka. U 2006. godini, Venecuela je i zvanično pristupila Merkosuru, ali njeno punopravno članstvo još nije verifikovano u svim parlamentima ostalih članica ove regionalne ekonomske integracije.⁸ Preostajalo je još da se Senat brazilskog parlamenta saglasi sa prijemom Vencuele. Zbog nepopolarnih nasupa u javnosti venecuelanskog predsednika Čaveza, brazilski Senat nije odmah potvrdio odluku donjeg doma svog parlamenta iz decembra 2008. godine o prijemu nove članice, ali se to ipak dogodilo krajem 2009. godine.⁹

Pored ovih 5 stalnih zemalja članica, Merkosuru su pristupili kao pridruženi članovi Čile (1996.), Bolivija (1997.), Peru (2003.), Kolumbija i Ekvador (2004.). Pet pridruženih članica nemaju pravo glasa u institucijama Merkosura niti pun pristup zajedničkom tržištu. Bolivija je podnela zahtev za punopravno članstvo, ali do danas, zbog komplikovane procedure prijema novih članova i nižih carinskih stopa u Boliviji, njen prijem još nije odobren.

Merkosur tako danas ima 5 punopravnih i 5 pridruženih zemalja članica, a Meksiko ima status posmatrača. Zemlje Merkosura imaju površinu od 12.781.179 km², a sa pridruženim članicama 17.320.270 km². Ova regionalna integracija predstavlja četvrtu po veličini i snazi ekonomsku grupaciju u svetu posle Evropske unije, Severnoameričke zone slobodne trgovine (NAFTA) i zemalja ASEAN-a. On ima oko 265 miliona potrošača i domaći bruto proizvod (DBP) procenjen na 2,24 bilijardi američkih dolara u 2008. godini. Sa 5 pridruženih članova, ovo tržište ima više od 365 miliona stanovnika i DBP od skoro 3 bilijarde dolara¹⁰.

⁸European Union, *Mercosur – Regional Strategy Paper*, 2007 – 2013, doc. 02.08.2007 (E/2007/1640)

⁹Mercosur, Internet, na strani: http://www.sice.oas.org/ctyindex/BRZ/WTO/ENGLISH/WTTPRG212_e.doc

¹⁰Mercosour, *Fast Fact 2007*, Internet, na strani:

http://www.exportvirginia.org/FastFacts/FastFacts_2007/FF_Issues_Mercosur_07.pdf

Prema dostupnim statistikama, Merkosur obuhvata 50% domaćeg bruto proizvoda latinoameričkog kontinenta, oko 43% njegovog stanovništva, 59% njegove kopnene površine, 50% njegove industrijske proizvodnje i intraregionalne trgovine i oko 33% ukupne trgovine Latinske Amerike. Nacionalni dohodak po glavi stanovnika u Merkosuru je 30 procenata veći nego u Latinskoj Americi kao celini.¹¹

Najvažniji ciljevi Merkosura, kao regionalne ekonomske integracije, su:

- Povećanje regionalne trgovine kroz smanjenje tarifnih i netarifnih barijera u međusobnoj spoljnotrgovinskoj razmeni.
- Zamena razvojnog modela zasnovanog na supstituciji uvoza sa modelom više otvorenog tržišta zasnovanog na trgovini i izvozu (*outward direct development*).
- Promovisanje zajedničke regionalne ekonomske politike.
- Razvoj društvenih institucija koje se bave raznovrsnim društvenim pitanjima kao što su: obrazovanje, kultura, rad i uslovi rada, čovekova okolina ili zaštita potrošača.
- Stvaranje carinske unije kroz primenu zajedničkog spoljnog tarifnog sistema.
- U srednjoročnom razdoblju, stvaranje, poput Evropske Unije, zajedničkog tržišta i zajedničke ekonomske politike u nekim oblastima.

3.1. Regionalni integracioni procesi unutar Merkosura

Kao zajedničko tržište juga Latinske Amerike, Merkosur je u početku bio ekonomska inicijativa koja je nudila perspektive ekonomskog razvoja tog regiona. Počevši u 1991. kao ekonomski ugovor između *četiri države*, Merkosur je ostvario značajne rezultate u regionalnoj trgovini u toku prvih godina svog postojanja. Tokom prvih osam godina, trgovina između članica Merkosura uvećana je gotovo četiri puta – sa 4,7 milijardi USD u 1991. na 18 milijardi USD u 1998. godini.¹²

Ugovorom iz Asunsiona izvršeno je početno oblikovanje institucija Merkosura, kada su stvoreni *Savet zajedničkog tržišta*, sastavljen od ministara ekonomije i spoljnih poslova i *Grupa za tržište*. Savet je trebalo da usmerava procese integracije, a Grupa da razradi detalje ekonomskog udruživanja. Tada nikakav mehanizam za rešavanje međusobnih sporova nije bio predviđen, iako je za to bilo potrebe. U 1994. godini, Protokol Ouro Preto stvorio je jednu privremenu *Trgovačku komisiju* kao ad hoc telo za arbitražu koje nije imalo nadležnosti nadsacionalne institucije.

¹¹Isto.

¹²Pires-O'Brien, Joaquina, "Latin American Integration and The Formation of Mercosur", Contemporary Review 276, no. 1613, (June 2000), str. 281

Takva nedovoljno razvijena organizacija Merkosura stvarala je mnoštvo problema jer su svi sporovi morali da se rešavaju kroz bilateralne diplomatske aranžmane. Odsustvo efikasnih mehanizama arbitraže gotovo da su razorili Merkosur kao integraciju tokom 1999. godine, kada je Brazil pod pritiskom rastuće ekonomske recesije izvršio devalvaciju nacionalne valute *rial*a i uveo plivajući kurs. To je uzrokovalo značajno jačanje nacionalnih valuta ostalih država članica, a posebno argentinskog pezosa.

Tada je jeftina brazilska roba preplavila argentinsko tržište i imala jako loše efekte na ekonomiju ove zemlje, prvenstveno na sektor automobilske industrije. Ozbiljne pretnje Argentine da će napustiti Merkosur, naterali su Brazil da dozvoli privremeno uvođenje izvoznih kvota i tarifnih barijera u 2001. godini, iako je to bilo kršenje zajedničkog tarifnog sistema.¹³

Da bi sprečili pojavu sličnih kriza u budućnosti, predsednici četiri države osnivača Merkosura usvojili su u februaru 2002. godine Protokol Olivos kao mehanizam za rešavanje sporova. Protokol je osnovao poseban *stalni tribunal sa 5 veća* sa nadležnošću da vrši reviziju odluka ad hoc tribunala ili arbitražnih organa i donosi konačne presude.¹⁴ Po zamisli njegovih tvoraca, Tribunal treba da kao nadnacionalna institucija osnaži međunarodnu pregovaračku poziciju Merkosura kao celine i tako spreči preveliki uticaj velikih ekonomija SAD i EU.

U junu 2003. godine, predsednici država Merkosura sastali su se još jednom u Asunsionu i obavezali se na stvaranje *regionalnog parlamenta*, sličnom nadnacionalnom telu u Evropskoj uniji. Pored toga, saglasili su se o *širenju* Unije kroz prijem Venecuele i Perua u punopravno članstvo i nastupu u pregovorima sa Zonom slobodne trgovine dve Amerike (*Free Trade Area of the Americas – FTAA*) kao jedinstveno telo.¹⁵ Protokol Olivos (2002.) i kasniji samiti Merkosura jasno su definisali potrebu i saglasnost njegovih lidera za razvoj novog modela društvenog razvoja u kome su ekonomski rast, socijalna pravda i ljudsko dostojanstvo međusobno povezani. Integracija Merkosur se sve više ističe, ne samo kao ekonomski blok, već i kao zaštitnik prirodnih bogatstava, tradicije i kulture njegovih zemalja članica.

U poslednjih nekoliko godina je došlo do jačanja političkog uticaja Merkosura, koji je osnažio svoje integracione procece i ostvario značajne prodore ka višim, potpunijim i sadržajno kvalitetnijim odnosima:

- Protokol Olivos (2002.) – Stvaranje arbitražnog i revizionog tribunala
- Brazilija samit (decembar 2002.) – Promena Administrativnog sekretarijata u Tehnički sekretarijat
- Asunsion (2003.) – Formirana Komisija stalnih predstavnika Merkosura (*Comisión de Representantes Permanentes del Mercosur, CPRM*)

¹³Mario E Carranza, "Can Mercosur Survive? Domestic and International Constraints on Mercosur", Latin American Politics and Society 45, no. 2, (Summer 2003), str. 67

¹⁴Isto.

¹⁵World Press Review Online, "New Life for Mercosur", Internet, na strani:
<http://www.worldpress.org/Americas/1204.cfm>

- Igauzu samit (2003.) – Prijem 5 novih pridruženih članica
- Montevideo samit – Usvajanje novog vremenskog okvira za eliminisanje zajedničkih spoljnih tarifa najkasnije do 2010.
- Ouro Preto samit (2004.) – Stvaranje Merkosurovog fonda za strukturalne promene
- Asunsion samit (jun 2005.) – Usvajanje novog Protokola o ljudskim pravima
- Montevideo samit (decembar 2005.) – Usvajanje Protokola za stvaranje parlamenta Merkosura do 31. decembra 2006.
- Kordoba samit (juli 2006.) – Usvajanje šeste runde liberalizacije usluga i stvaranje grupe na visokom nivou za izradu nacrtu zajedničkog carinskog koda.
- Juli 2006, Protokol o pridruživanju Venecuele Merkosuru.

Lista aktivnosti¹⁶⁾ i dostignuća lidera Merkosura je, na prvi pogled, zaista impresivna. Međutim, procesi ekonomske integracije su još uvek veoma udaljeni od finalne faze, prvestveno zbog velike demografske, geografske, industrijske i ekonomske asimetrije ovog regionalnog bloka i njegovih iskonskih (davnih) trgovinskih sporenja. Primera radi, mnoge unilateralne trgovinske mere usvajane su od strane pojedinih država sa veoma malo prethodnog konsultovanja drugih članica, što je vodilo do rasprostranjenog osećaja razočarenja članova unutar bloka.

3.1.1. Institucije Merkosura

Osnivački Ugovor Merkosura iz 1991. godine definisao je njegove ciljeve, principe i instrumente za njihovo ostvarivanje i oblikovao njegovu početnu institucionalnu strukturu. Tri godine kasnije, Ouro Preto protokol upotpunio je njegovu organizacionu strukturu i dao joj današnji oblik.

Merkosur ima 4 institucije za donošenje najvažnijih odluka:

- Savet za zajedničko tržište (*Consejo del Mercado Común*, CMC) ili Ministarski savet.
- Grupa za zajedničko tržište (*Grupo Mercado Común*, GMC).
- Parlament Merkosura.
- Komisija za trgovinu Merkosura (*Comisión de Comercio de Mercosur*, CCM).

Savet za zajedničko tržište i Grupa za zajedničko tržište osnovani su Ugovorom iz Asunsiona, a Komisija za trgovinu protokolom iz Ouro Pretoa. Na vrhu organizacione piramide Merkosura nalazi se Povremeni predsednički samit (*Periodical Presidential Summits*). Ovo telo nikada nije zvanično uključeno u institucionalnu šemu Merkosura, ali u praksi ono je donosilo strateške odluke i upustva tokom procesa integrisanja zemalja članica.

¹⁶⁾European Union, Mercosur – Regional Strategy Paper 2007 – 2013, 02.08.2007 (E/2007/1640), str. 7

Savet za zajedničko tržište (*Consejo del Mercado Común*, CMC), poznatiji kao *Ministarski savet*, je najviše hijerarhijsko i zakonodavno telo Merkosura. Ono ima nadležnost da sprovodi njegovu zajedničku politiku vezanu za proces integracija. Savet je, takodje, odgovoran za realizaciju ciljeva definisanih osnivačkim Ugovorom i ostvarenje konačnog cilja – *stvaranje zajedničkog tržišta*. U suštini, njegove odluke imaju značaj akata sa pravnom snagom, iako većina njih treba da se uključe u zakonodavstvo zemalja članica. Sastav Saveta čine ministri spoljnih poslova i ekonomije svih članica. Predsednik saveta se bira izmedju ministara država članica i menja svakih 6 meseci, kada se i održavaju redovna polugodišnja zasedanja.

Grupa za zajedničko tržište (*Grupo Mercado Común*, GMC) je izvršni organ Merkosura zadužen da obezbedi ispunjenje svih odredbi Ugovora iz Asunsiona i dogovora iz kasnije donešenih protokola.

U skladu sa njenim nadležnostima, Grupa može nakon pribavljenih uputstava od zemalja članica i Saveta za zajedničko tržište da vodi pregovore u ime Merkosura sa državama nečlanicama, grupama zemalja ili međunarodnim organizacijama i agencijama. Ona može donositi obavezujuće rezolucije za zemlje članice, ali njena osnovna uloga jeste da pripremi na tehničkom nivou odluke za usvajanje na političkom nivou, odnosno na nivou Saveta za zajedničko tržište.¹⁷

Sastav Grupe za zajedničko tržište čine 4 titularna člana i 4 člana iz zemalja članica, odnosno ministar spoljnih poslova, trgovine, pravde i guverner centralne banke. Predstavnici Venecuele nisu, za sada, uključeni u rad ovog tela.

Komisija za trgovinu realizuje instrumente dogovorene zajedničke trgovinske politike i upravlja *Carinskom unijom*. Pored toga, Komisija nadgleda sva značajna pitanja vezana za zajedničku trgovinsku politiku, unutrašnju trgovinu u okvirima Merkosura, kao i trgovinu sa drugim državama ili ekonomskim integracijama. Ona je, kao i Grupa za zajedničko tržište, sastavljena na paritetnoj osnovi. U njen sastav ulaze 4 titularna člana i 4 zamenika iz svake zemlje članice, ministri inostranih poslova ili ministri trgovine. Komisija daje svoje mišljenje Grupi za zajedničko tržište kroz direktive i predloge.

Savet i Komisija Merosura imaju više pomoćnih tela (tehničkih radnih podgrupa) - (*subgrupos de trabajo* – SGTs) – koje su zadužene za svakodnevne aktivnosti i pregovore unutar Merkosura. Radne podgrupe su sastavljene od eksperata iz odgovarajućih ministarstava zemalja članica. One pripremaju i sastavljaju nacрте predloga za više instance odlučivanja. Pored toga, i Savet za trgovinu i Grupa za zajedničko tržište stvorili su tokom proteklih godina nekoliko ministarskih i tehničkih sektorskih grupa (*reuniones especializadas*) čiji je zadatak definisanje i primena zajedničke politike u pojedinim sektorima integracije. Ove grupe pokrivaju sve oblasti javne politike, ali u stvarnosti njihov učinak je teško proceniti.

¹⁷European Union, Mercosur – Regional Strategy Paper, 2007 – 2013, doc. 02.08.2007 (E/2007/1640), str. 48-50

Sve odluke unutar Merkosura se donose jednoglasno i drugačiji sistem glasanja ili preglasavanje nisu očekivani u skoroj budućnosti.

Na osnovu Ugovora iz Asunsiona osnovano je još jedno telo – *Sekretarijat Merkosura* kao čisto administrativni organ. Tokom proteklih godina, Sekretarijat je uvećavao svoju ulogu i od 2002. postaje tehničko savetodavno telo institucijama Merkosura koga čine 4 nezavisna stručnjaka (2 pravna i 2 ekonomska eksperta).

Ouro Preto protokol iz 1994. godine osniva još dva savetodavna organa: Društveno - ekonomski forum (*Foro Consultivo Económico y Social*, FCES) i Zajednički parlamentarni komitet (*Comisión Parlamentaria Conjunta*, CPC). Društveno - ekonomski forum okuplja vlasnike (držioce) kapitala i predstavnike sindikata, kao i predstavnike civilnog društva, poput koperativa, potrošača ili nevladinih organizacija (NVO).

Po svojoj prirodi, Forum ima savetodavačku ulogu i kroz preporuke iznosi svoje mišljenje pred Savet za zajedničko tržište Merkosura. Zajednički parlamentarni komitet sačinjavaju izabrani članovi nacionalnih parlamenata, a njegova uloga je evoluirala tokom poslednje decenije i Komitet je prerastao u *Parlament Merkosura*, poput Parlamenta EU.

U političkoj i ekonomskoj realnosti, učinak ova dva savetodavačka organa bio je do sada veoma ograničen. Forum se u praksi više bavio komunikacijom sa Savetom za zajedničko tržište o problemima koji su se dešavali, a u manjoj meri se starao o pitanjima stvaranja regionalne ekonomske strategije razvoja. Parlamentarni komitet, i pored veza koje je imao sa nacionalnim skupštinama, nije uspeo mnogo da utiče da se sjedine zakoni koje je donosio Merkosur i nacionalna zakonodavstva – važne oblasti koja će biti prenešena na Parlament Merkosura u konstituisanju i razvoju¹⁸.

Parlament Merkosura je embrionalno začet 2002. godine tokom procesa osnivanja zajedničkih tela i procedura usmerenih ka instutcionalizaciji i političkoj autonomiji ovog ekonomskog bloka. Zajednički parlamentarni komitet (*Comisión Parlamentaria Conjunta*, CPC) postepeno je evoluirao u organ regionalnog političkog predstavništva. Odluka o osnivanju Parlamenta doneta je u decembru 2005. godine, i ona predstavlja političku odluku članica Merkosura da ojačaju i prodube integracione procese i razvijaju zajedničke interese, i vrednosti u regionu. Prva sednica zajedničkog parlamenta održana je tek u maju 2007. godine, kada je zvanično prestao rad Zajedničkog parlamentarnog komiteta.

Parlament je sastavljen na paritetnoj osnovi i ima ukupno 81 poslanika. Argentina, Brazil, Paragvaj i Urugvaj, kao punopravne članice, delegirale su iz sastava nacionalnih skupština po 18 predstavnika dok je Venecuela, čije se punopravno članstvo očekuje, zastupljena sa 9 parlamentaraca.¹⁹ Bolivija, Čile, Kolombija, Ekvador i Peru, kao pridružene zemlje, mogu takođe da prisustvuju sednicama parlamenta ali nemaju pravo

¹⁸European Union, Mercosur – Regional Strategy Paper, 2007 – 2013, doc. 02.08.2007 (E/2007/1640), str. 49

¹⁹Mercosur, Internet na strani: http://www.sice.oas.org/ctyindex/BRZWTO/ENGLISH/WTTPRG212_e.doc

glasa. Mandat prvog parlamentarnog sastava ističe 31. decembra 2010. godine a kasnije će parlamentarci biti birani direktnim glasanjem u sklopu opštih izbora u državama članicama, što je već učinjeno u Paragvaju 2008. godine. Prvi istovremeni izbori za članove Parlamenta predviđeni su za 2015. godinu.

Najmladja institucija Merkosura, *Komisija stalnih predstavnika (Comisión de Representantes Permanentes, CPRM)*, predstavlja organ političke reprezentacije koji je osnovan 2003. godine. Ovu komisiju sačinjavaju 4 ambasadora zemalja članica, a njena uloga je da daje političke inicijative i pomaže rad Saveta za zajedničko tržište. Njegovo sedište je u Montevideu. U budućnosti ovo telo može evoluirati i prerasti u organ političkog usmeravanja i upravljanja.

3.1.2. Regionalni i medjunarodni kontekst Merkosura

Na prostoru Latinske Amerike i Kariba postoji čak 9 regionalnih ekonomskih integracija osnovanih u proteklih 4 decenije. Od svih njih, Merkosur je ostvario najimpresivnije rezultate i postao atraktivan i za druge zemlje ovog regiona. U početnim godinama svog postojanja, ovaj ekonomski blok nije imao izraženu regionalnu ili medjunarodnu dimenziju. Međutim, internacionalizacija Merkosura je sve vidljivija poslednjih godina, a njegovo geografsko širenje kroz prijem pridruženih članica ima ambiciju da obuhvati čitav latinoamerički podkontinent.

Prvo proširenje Merkosura ostvareno je 1996. godine kada je Čile dobio status pridruženog člana. Bolivija je takav status dobila 1997., a Kolumbija, Venecuela i Ekvador 2004. godine.²⁰ Status pridruženog članstva zasnovan je na bilateralnim ugovorima između Merkosura i pojedinih zainteresovanih država. Uslovi za pridruživanje traže od zainteresovanih država da prihvate vremenski okvir za stvaranje Zone slobodne trgovine sa Merkosurom, da usvoje set dokumenata o privrženosti demokratskim vrednostima Merkosura iz Ušuai protokola (1998.) i Montevideo protkola (2005.), kao i Predsedničku deklaraciju iz 1996. Pridružene države članice učestvuju na godišnjim samitima i drugim periodičnim skupovima kao pozvani članovi.²¹

Bolivija i Vencuela su krenule u proces potpune integracije u Merkosur koji je za sada prilično usporen. U slučaju Bolivije glavna prepreka su niže carinske stope i za neke članice neprihvatljivi levičarski politički stavovi bolivijskog predsednika Moralesa. Prijem Venecuele u punopravno članstvo je prilično komplikovaniji. U maju 2006., Merkosur je usvojio Protokol za prijem Venecuele i on treba da stupi na snagu nakon usvajanja u svim parlamentima članica ovog ekonomskog bloka.

²⁰Čile je postao pridruženi član u junu 1996. na 10. Samitu u San Luisu u Argentini, potpisivanjem *Acuerdo de Complementación Económica Mercosur - Chile*. Bolivija je formalno postala pridružena članica na 11. Samitu u Fortalezi u Brazilu potpisivanjem *Acuerdo de Complementación Económica Mercosur -Bolivia*. Peru se pridružio Merkosuru na 15. Samitu (2003.) u Montevideu u Urugvaju potpisvaši *Acuerdo de Complementación Económica Mercosur - Perú*. Kolumbija, Ekvador i Venecuela dobili su pridruženi status na 16. Samitu (2004.) u Ouro Puertu u Brazilu.

²¹*Económica Mercosur-Colombia, Ecuador y Venezuela, European Union, Mercosur – Regional Strategy Paper 2007 – 2013*, 02.08.2007 (E/2007/1640), str.7-8

Nakon potpisivanja protokola od strane sve četiri države članice, Venecuela će imati četiri godine za usvajanje i primenu Merkosurovog zakonodavstva, carinskog koda i Zajedinčkog spoljnog carinskog sistema (Zajedničke carinske tarife). Međutim, Brazil još uvek nije odobrio prijem Venecuele zbog političkih tenzija koje postoje između brazilskog Senata i venecuelanskog predsednika Čaveza izazvanih gušenjem slobode medija u Venecueli i Čavezovim odbijanjem da obnovi licence opozicionim TV stanicama.²²

Poslednjih godina sve su vidljivija nastojanja i naponi država članica Merkosura da deluju kao jedinstvena i jaka ekonomska grupacija u internacionalnim okvirima. Po mišljenju ekonomskih stručnjaka iz EU, cilj takvih aktivnosti jeste prezentovanje Merkosura i njegovih članica kao važnog svetskog učesnika zajedno sa Kinom, Indijom i Rusijom.²³

Koordinacija u trgovinskim pregovorima sa trećim zemljama započela je 2000. godine na osnovu odluka Saveta za zajedničko tržište. Od tada, Merkosur je ostvario izvestan nivo konsenzusa u pregovorima sa državama i unutar i izvan latinoameričkog kontinenta. Sve države Merkosura su sada članice Grupe – 20 i iskazuju određeni nivo jedinstva oko ključnih pitanja.

Za Merkosur u međunarodnom kontekstu posebno su značajni odnosi sa moćnim i bogatim susedima SAD-om i Kanadom kao članicama regionalne ekonomske integracije NAFTA (*North American Free Trade Agreement*) i Evropskom unijom.

NAFTA i Merkosur započeli su pregovore 1998. godine oko stvaranja *Zone slobodne trgovine dveju Amerika*. Različiti pristup SAD i Merkosura oko suštine ugovora u mnogome usporava realizaciju ovog projekta. Zemlje Merkosura su pretežno poljoprivredna područja, usredsređena na slobodan pristup američkom tržištu poljoprivrednih proizvoda, dok SAD insistiraju na drugim oblastima poput prava slobodnog investiranja, zaštite intelektualne svojine i slobodnog protoka usluga. Tokom 2003. godine, pregovori su zapali u ćorsokak sa malim izgledima da se postigne konsensus oko dokumenata o pravima i obavezama članica Zone slobodne trgovine ovih dveju Amerika.

Saradnja Evropske unije i Merkosura zvanično je započela decembra 1995. godine, kada je u Madridu potpisan Okvirni ugovor o intraregionalnoj saradnji u različitim oblastima. Četiri godine kasnije, dva ekonomska bloka su krenula u seriju pregovora čije krajnji cilj treba da bude ugovor o slobodnoj trgovini.

²²Alex Sanchez, *Chavez may embrace free trade*, Internet, na strani: <http://www.energypublisher.com/article.asp?id=11381>

²³European Union, *Mercosur – Regional Strategy Paper*, 2007 – 2013, doc. 02.08.2007 (E/2007/1640), str.8

U sklopu međunarodne ekonomske saradnje, Merkosur je do sada sklopio više bilateralnih i multilateranih ugovora o saradnji, kako sa drugim ekonomskim intergacijama, tako i sa pojedinačnim državama. Prvi takav ugovor potpisan je sa Zajednicom andskih država, a zatim slede Južnoafrička zajednica za razvoj (SADC - *South African Development Community*), CER (*Australia-New Zealand Closer Economic Relations Trade Agreement*), unija Australije i Novog Zelanda, Savet za kooperaciju zemalja Golfa (*Gulf Council on Cooperation* — Ujedinjeni Arapski Emirati, Bahrein, Saudijska Arabija, Oman i Katar) i ALEC (*Commercial Cooperation and Investment Plan*) koji sačinjavaju Island, Noreška, Švajcarska i Lihtenštajn. Merkosur je sklopio individualne ugovore sa Kinom, Korejom Egiptom, Kubom, Pakistanom Izraelom i Indijom, kao i sa svim integracijama Centralne Amerike.

3.1.3. Medjusobna trgovina članica Merkosura

Medjusobna trgovina članica Merkosura beleži u poslednje dve decenije uspone i padove. U petogodištu pre osnivanja ovog ekonomskog bloka (1985 - 1990), učešće unutar-regionalnog izvoza bilo 12,8%, a uzvoza samo 7,6 procenata (tabele 1 i 2). Nakon osnivanja u 1991. godini, Merkosur beleži značajne trendove povećana u intraregionalnoj trgovini sve do poslednjih nekoliko godina, kada nastupa recesija zbog ekonomske i finansijske krize u regionu. Jedan od važnih uzroka takvih fluktuirajućih trendova jeste velika disproporcija u demografskoj i geografskoj veličini i ekonomskoj snazi država članica Merkosura.

Tabela br. 1: Učešće izvoza unutar Merkosura u ukupnom izvozu (u %)

Zemlja	1985 - 1990	1991 - 1994	1995 - 1998	1992 - 2002	2003 - 2008
Argentina	19,2	24,2	24,6	28,0	37,3
Brazil	8,3	12,2	15,2	13,0	10,3
Paragvaj	39,0	36,8	48,5	52,7	53,5
Urugvaj	39,8	45,3	44,0	44,2	44,1
Merkosur	12,8	18,7	20,1	18,9	19,4

Izvor: Mercosur Regional Strategy Paper 2007 - 2013, prema: Economic Commission for Latin America and Caribbean and Centro de Economia Internacional of Argentina (Indec, SECEX, Secretaría Administrativa del Mercosur and Banco Central del Uruguay)

Tabela br. 2: Učešće uvoza unutar Merkosura u ukupnom uvozu (u %)

Zemlja	1985 - 1990	1991 - 1994	1995 - 1998	1992 - 2002	2003 - 2008
Argentina	12,3	23,6	34,5	28,0	18,9
Brazil	4,5	11,8	15,8	11,0	9,1
Paragvaj	37,6	41,5	55,9	55,4	55,1
Urugvaj	30,3	39,7	51,0	41,0	25,9
Merkosur	7,6	16,0	23,4	17,4	12,5

Izvor: Mercosur Regional Strategy Paper 2007 - 2013, prema: Economic Commission for Latin America and Caribbean and Centro de Economía Internacional of Argentina (Indec, SECEX, Secretaria Administrativa del Mercosur and Banco Central del Uruguay)

Struktura trgovine Brazila je bila snažno orijentisana ka svetskom tržištu (naročito od 1999. godine), a znatno manje ka intraregionalnoj trgovinskoj razmeni. Na drugoj strani, Argentina, Urugvaj i, naročito, Paragvaj pokazuju jaču trgovinsku zavisnost od intraregionalne trgovine – 25,8% u slučaju Argentine, 37,0% kod Urugvaja i čitavih 55,7 odsto kod Paragvaja.²⁴

U okvirima Merkosura, brazilska i argentinska ekonomija čine 97,7% (2005.) Merkosurovog bruto društvenog proizvoda (BDP). Brazil gotovo konstantno beleži opadanje svog učešća u intraregionalnoj trgovini sa njegovim partnerima u Merkosuru i ubranu ekspanziju izvoza na svetska tržišta. Argentina je, kao druga ekonomska sila ovog bloka, smanjivala izvoz svojim partnerima u bloku i, istovremeno, povećavala uvoz od njih. Njen uvoz iz Brazila bio je u 2002. godine nešto više od 2,5 milijardi evra, a u 2005. oko 8 milijardi.²⁵ Kriza u koju je Argentina zapala između 1999. i 2002. godine uslovlila je rast uvoza industrijskih proizvoda iz Brazila i smanjenje izvoza njenih polufabrikata i preradjenih poljoprivrednih proizvoda. Visok deficit Argentine u trgovini sa njenim severnim susedom izbalansiran je, nakon dugotrajnih sporova, primenom modela kontrolisane trgovine, ukidanjem američkog dolara kao valute plaćanja i merama Argentinske vlade koje su omogućile oporavak i ubrzani rast ekonomije.

Prijem Venecuele za novog člana 2006. godine nije mnogo promenio sliku unutrašnje trgovine u Merkosuru, ali je zato doneo nove izazove za uspešnije funkcionisanje ovog ekonomskog bloka. Protokol o pristupanju Venecuele u blok, uključujući zajedničku carinsku uniju, predstavlja prvo proširenje bloka od 1991. godine. Ulazak Venecuele doneo je uvećanja od 13,2% ukupnog BDP Merkosura i dodatno tržište od 38 miliona stanovnika. Njena ekonomija je treća po veličini u Latinskoj Americi i ona je drugi izvoznik ovog podkontinenta. Venecuela je, takodje, jedan od najvećih proizvođača nafte u svetu i poseduje značajne rezerve hidrokarbonata.

²⁴European Union, Mercosur – Regional Strategy Paper, 2007 – 2013, str.11

²⁵Isto.

Tabela br. 3: Medjusobna trgovina u Merkosuru u 2006., nakon prijema Venecuele za novog člana

Zemlja	Milion USD.					MERKOSUR
	Argentina	Brazil	Paragvaj	Urugvaj	Venecuela	
Argentina		8152	616	1139	793	10700
Brazil	11714		1231	1006	3555	17506
Paragvaj	168	328		420	10	916
Urugvaj	301	583	58		78	1020
Venecuela	25	592	140	599		1356
MERKOSUR	12208	9655	2045	3164	4436	30142

Izvor: *www.eclac.org*, prema dokumentu: *Latin America and Caribbean in the World Economy 2006. Trends 2007.*

Medjutim, uključivanje Venecuele u Merkosur nije značajno uvećao obim trgovinske saradnje jer je njena trgovina sa ostalim članicama bloka gotovo neznatna. Njen uvoz iz Merkosura ne samo da je manji od blokovskog proseka, već predstavlja i veoma mali udeo u njenom ukupnom izvozu i uvozu. Obim trgovine Venecuele sa blokom iznosio je u 2006. godini skromnih 4,5%, a njen izvoz u države Merkosura bio je na nivou od samo 2% njenog ukupnog izvoza. Ogromna većina venecuelanskih roba i usluga odlazi na tržišta izvan regiona, a najveći deo uvoza iz Merkosura dolazi uglavnom iz Brazila i Urugvaja (tabela 3 i 4).

Tabela br. 4: Medjusobna trgovina u Merkosuru u 2006., nakon prijema Venecuele za novog člana

Zemlja	%					Merkosur	Intra Koeficijent
	Argentina	Brazil	Paragvaj	Urugvaj	Venecuela		
Argentina		27,0	2,0	3,8	2,6	35,5	22,8
Brazil	49,0		4,1	3,3	11,8	58,3	12,6
Paragvaj	0,7	1,1		1,4	0,0	3,0	22,1
Urugvaj	1,3	1,9	0,2		0,3	3,4	22,7
Venecuela	0,1	2,0	0,5	2,0		4,5	2,0
MERKOSUR	51,1	32,0	6,8	10,5	14,7	100,0	11,4

Izvor: *www.eclac.org*, prema dokumentu: *Latin America and Caribbean in the World Economy 2006. Trends 2007.*

U medjusobnoj trgovini, prijem Venecuele doneo je dva glavna izazova – primenu od strane nove članice *Zajedničkih spoljnih carina* (CET) i *liberalizaciju trgovine*. Protokol o pristupanju definisao je četvorogodišnji period za primenu CET-a, i osnovao radnu grupu za njegovu realizaciju.

3.1.4. Spoljnotrgovinska razmena Merksura sa drugim regionima

Merkosur je kao ekonomski blok ostvarivao značajan, gotovo konstantan rast spoljnotrgovinske razmene sa svetom. U periodu 2002. – 2007. godine, prosečna stopa rasta iznosila je impresivnih 15,1 odsto (tabela br. 5).

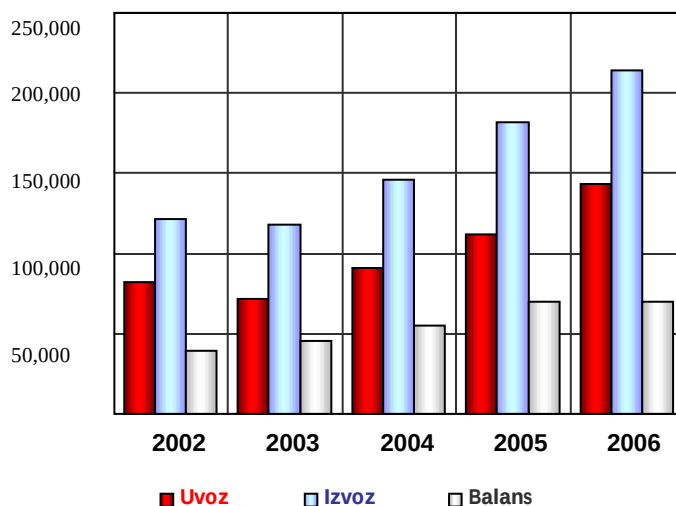
Tabela br. 5: Merkosur - Trgovina sa svetom

Godina	Uvoz	Godišnji % promene	Izvoz	Godišnji % promene	Balans	Izvoz + Uvoz
2002	82,215		121,895		39,679	204,110
2003	71,772	-12.7	117,584	-3.5	45,811	189,356
2004	91,338	27.3	145,974	24.1	54,636	237,312
2005	111,950	22.6	181,464	24.3	69,514	293,414
2006	143,788	28.4	213,955	17.9	70,167	357,743
Prosečan rast		15.0		15.1		15.1

Izvor: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, na osnovu podataka IMF-a

Iako je u svetskim okvirima po ekonomskoj snazi Merkosur četvrta regionalna ekonomska integracija, njegovo učešće u ukupnoj svetskoj trgovini predstavlja gotovo simboličnih 1,05% u periodu 2002. – 2008 . godine.

Grafikon br. 1: Merkosur – Trgovina sa svetom (u milionima evra)

Izvor: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, na osnovu podataka IMF-a

U ovom razdoblju više od polovine Merkosurovog izvoza otišlo je u dva najrazvijenija regiona sveta Evropsku uniju i SAD. Prostor Evropske unije bio je najatraktivnije područje na koje je Merkosur izvezio svoje proizvode. Statistika je zabeležila najveći izvoz u periodu 1995. – 1998. godine (32%), ali je obim izvoza ostao veliki i u narednim godinama (tabele br. 6 i 7).

Drugo po značaju tržište na koje je Merkosur najviše izvezio je bilo tržište SAD-a, prosečno 22%. Pozitivni trend rasta trgovine sa dva najveća partnera nastavljen je i tokom 2006. i 2007. godine (tabela br. 6).

Tabela br. 6: Izvoz Merkosura u zemlje izvan bloka (u %)

MERKOSUR	1995-1998	1999-2002	2003-2007
ALADI ²⁶⁾	11	11	11
Meksiko	2	3	4
SAD	19	24	20
Evropska unija	32	29	25
Japan	6	4	3
Drugi	31	30	37
UKUPNO	100	100	100

Izvor: Mercosur Regional Strategy Paper 2007- 2013, na osnovu podataka Centro de Economia Internacional del Argentina (Indec, SECEX, Secretaria Administrativa del Mercosur and Banco Central del Uruguay).

Od početka 2000. godine, Merkosur beleži pozitivne rezultate u trgovini sa EU i deficit od 3,9 milijardi evra iz te godine pretvoren je u suficit od 5,9 milijardi evra krajem 2005.²⁷

Tabela br. 7: Izvoz i uvoz Merkosura 2003 – 2006
(u milionima USD)

MERKOSUR	2003	2004	2005
Izvoz unutar bloka	12630	17192	20972
Izvoz izvan bloka	93466	118390	142530
<i>Ukupan izvoz bloka</i>	<i>106097</i>	<i>135581</i>	<i>163508</i>
Uvoz unutar bloka	12966	17448	21164
Uvoz van bloka	53176	73530	88180
<i>Ukupan uvoz bloka</i>	<i>66143</i>	<i>90978</i>	<i>109343</i>
<i>Balans van bloka</i>	<i>+40290</i>	<i>+44860</i>	<i>+54350</i>

Izvor: Mercosur Regional Strategy Paper 2007 - 2013, na osnovu podataka Centro de Economia Internacional del Argentina (Indec, SECEX, Secretaria Administrativa del Mercosur and Banco Central del Uruguay).

Merkosur kao celina, a pre svih Brazil kao predvodnik, nastoje da realizuju novi pristup u trgovinskim tokovima koji bi podstakao regionalnu trgovinu, odnosno trgovinu sa zemljama Latinske Amerike koja je proteklih nekoliko godina iznosila skromnih 13,4% od ukupne spoljnotrgovinske razmene Merkosura.²⁸ Medjutim, EU i NAFTA i dalje zauzimaju najznačajnije pozicije u trgovinskoj strukturi bloka.

²⁶Latin American Association for Integration (*Asociación Latinoamericana de Integración*). Podaci ne uključuju Meksiko i Merkosur.

²⁷European Union, Mercosur – Regional Strategy Paper, 2007 – 2013, doc. 02.08.2007 (E/2007/1640), str.11

²⁸European Union, Mercosur – Regional Strategy Paper, 2007 – 2013, str.11

Tabela br. 8: Trgovinski balans Merkosura sa glavnim parterima u 2006.

Glavni partneri – UVOZ				Glavni partneri – IZVOZ			Trgovina UKUPNO		
	Partner	Mil evra	%	Partner	Mil evra	%	Partner	Mil evra	%
	Svet	143788	100	Svet	213955	100	Svet	357743	100
1	EU	29671	20.6	SAD	51454	24.0	SAD	80990	22.6
2	SAD	29536	20.5	EU	36516	17.1	EU	66187	18.5
3	Brazil	13968	9.7	Kina	14103	6.6	Kina	25370	7.1
4	Kina	11267	7.8	Argentina	10151	4.7	Brazil	21140	5.9
5	Argentina	8686	6.0	Karibi	8273	3.9	Argentina	18837	5.3
6	Japan	4676	3.3	Brazil	7173	3.4	Čile	10216	2.9
7	Čile	3652	2.5	Čile	6564	3.1	Meksiko	9448	2.6
8	Meksiko	3403	2.4	Meksiko	6045	2.8	Japan	9044	2.5
9	Nigerija	3139	2.2	Japan	4367	2.0	Karibi	8653	2.4
10	Alžir	3116	2.2	Kanada	3663	1.7	Kolumbija	5656	1.6
11	Koreja	3038	2.1	Rusija	3229	1.5	Koreja	5451	1.5
12	Kolumbija	2802	1.9	Kolumbija	2854	1.3	Kanada	5448	1.5
13	Kanada	1785	1.2	Venecuela	2711	1.3	Rusija	4414	1.2
14	Švajcarska	1767	1.2	Koreja	2413	1.1	Nigerija	4197	1.2
15	Indija	1703	1.2	Urugvaj	2234	1.0	Alžir	3950	1.1
16	S. Arabija	1472	1.0	Peru	2057	1.0	Indija	3541	1.0
17	H. Kong	1439	1.0	Juž. Afrika	1926	0.9	Venecuela	3391	0.9
18	Bolivija	1369	1.0	Indija	1838	0.9	Urugvaj	3220	0.9
19	Singapur	1245	0.9	Ekvador	1598	0.7	Peru	2909	0.8
20	Rusija	1185	0.8	Bahami	1596	0.7	S. Arabija	2902	0.8

Izvor: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, na osnovu podataka IMF-a

U 2006. godini, Merkosur je nastavio trend daljeg rasta spoljnotrgovinske razmene sa svetom. Tokom 2005. godine, 4 države Merkosura ostvarile su obim trgovine od 272,8 milijardi USD, a 2006. godine, zajedno sa novom članicom Venecuelom, razmena Merkosura sa svetom iznosila je 357,7 milijardi evra. Merkosur ojačan Venecuelom, uvezao je 2006. godine roba i usluga za 143,8 milijardi evra, a izvezao za 213,9 milijardi evra, i pri tom ostvarilo značajan trgovinski suficit. Merkosur je najviše uvezao sa prostora EU (20,6%) i Sjedinjenih Američkih Država (20,5%). Isti partneri su na čelu liste Merkosurovog izvoza, SAD (24%) i EU (17,1%). U ukupnoj trgovinskoj razmeni bloka prvo mesto zauzima SAD sa (22,6%), a zatim slede EU sa 18,5 i Kina sa 7,1% (tabela br. 7 i 8).

3.2. Problemi funcionisanja Merkosura

3.2.1. Ograničavajući faktori integracionih procesa u Merkosuru

Ugovor iz Asunsiona potpisan marta 1991. godine postavio je osnove carinske unije i zajedničkog tržišta Merkosura sa slobodnim protokom roba, usluga i faktora proizvodnje, kao i uskladjivanje i harmonizaciju makroekonomskih procesa i politika u pojedinim sektorima. Od tada, trgovina između članica bloka gotovo je u celini liberalizovana, osim u trgovini šećerom i u automobilskom sektoru.²⁹ Zajednički eksterni tarifni sistem je na snazi, iako je njegova primena imala izuzetke zbog fazne primene. Merkosurovi političko - ekonomski ciljevi nisu ograničeni na stvaranje samo zajedničkog tržišta. Ovaj regionalni blok usvojio je planove za dovršenje carinske unije i zajedničkog tržišta, ali i ambiciozne planove u drugim oblastima kao što su: zajednički parlament, koordinacija makroekonomije, unutrašnjih poslova, zaštite čovekove sredine, obrazovanja, infrastrukture, itd.

Od 2002. godine Merkosur je napravio značajan progres ka kompletiranju svoje carinske unije i oblikovao neke elemente zajedničkog tržišta, uz istovremeno jačanje svojih institucija.

Politički i institucionalni razvitak Merkosura od 2002. godine jasno je vidljiv kroz važne prekretnice odluke koje su donete: 1) preimenovanje Administrativnog sekretarijata u Tehnički sekretarijat sa znatno većim ovlašćenjima. Administrativni sekretarijat, koji je uglavnom vršio kancelarijske poslove, prerastao je u tehničko savetodavno telo Merkosurovim institucijama sastavljen od 4 nezavisna eksperta (2 advokata i 2 ekonomista); 2) stvaranje upravnog političkog tela (Comisión de Representantes Permanentes, CRPM) sa ovlašćenjima da ojača ekonomske, društvene i parlamentarne odnose u Merkosuru i pregovara sa trećim zemljama, grupacijama i međunarodnim organizacijama; 3) saglasnost da se Merkosurova pravila ugrade u nacionalna zakonodavstva; 4) usvajanje pravila i procedura za rad ad hoc arbitražnog tribunala (2004.); 5) stvaranje Stalnog žalbenog tribunala (2005.); 6) stvaranje Fonda za strukturalne promene radi boljeg podmirenja potreba u oblasti infrastrukture i ublažavanja asimetričnosti;³⁰ 7) preimenovanje i promena "Demokratske klauzule" u novu formu Protokol o ljudskim pravima (2005.) i 8) stvaranje zajedničkog Parlamenta Merkosura.³¹

Međutim i pored značajnih postignuća na planu regionalnog integrisanja, Merkosur je ispoljio brojne slabosti u dosadašnjem funkcionisanju.

²⁹Od početka 1994., Merkosur su potresale serije kriza uzrokovane neharmonizovanom makroekonomskom politikom, a posebno u automobilskom sektoru i pretile raspadom unije. Vrhunac krize bio je 1999. – 2002., kada je Brazil devalvirao nacionalnu valutu *real*, a Argentinski *pezos* ostao vezan za američki dolar.

³⁰Fond raspolaže sa 100 miliona američkih dolara godišnje. Brazil kao najsnažnija država članica će davati 70% od ove ukupne cifre (100 mil.USD), Argentina 27%, Urugvaj 2% i Paragvaj 1 odsto. Paragvaj ima pravo da koristi 48% od ovog novca za svoje potrebe, Urugvaj 32% a Argentina i Brazil po 10%

³¹*European Union, Mercosur – Regional Strategy Paper, 2007 – 2013, doc. 02.08.2007 (E/2007/1640), str.15*

Prvo, mnoga pravila i propisi doneti u institucijama Merkosura nisu pretočeni u nacionalna zakonodavstva. Ovo je predstavljalo ključnu prepreku integracionim procesima. Ekonomski stručnjaci iz EU iznose podatak da je do početka 2007. godine samo oko 48% pravnih akata donetih u zakonodavnim telima Merkosura stupilo na snagu u svim državama članicama, a u pojedinim sektorima, kao što su pravosudje (20%) i zdravstvo (54%). Izneti procenti jasno ilustruju dubinu problema. Primera radi, neke od veoma važnih odluka koje se odnose na *zajedničko tržište* (carinski kod, liberalizacija sektora usluga, zaštita investitora, transparentnost javnih nabavki, itd) nisu, (osim liberalizacije sektora usluga), još uvek u potpunosti ratifikovane u nacionalnim parlamentima svih članica.³²

Drugo, progres oko ključnih pitanja carinske unije i zajedničkog tržišta bio je ograničenih dometa. Tako su rokovi za eliminisanje Zajedničkih eksternih carina (CET) nekoliko puta produžavani (poslednji put fiksirani za kraj 2010. godine) i regulisani su specijalni izvozni režimi (na primer za izvoz kapitala ili proizvoda informatičke tehnologije). Odlaganje rokova za implementaciju tek u 2008. dogodilo se i kod sporazuma za eliminaciju dvostrukog oporezivanja (CET- a) na uvezenu robu, uz postavljanje mnoštva uslova za primenu, tako da se sporazum realizuje samo u duty free zonama. Oko zajedničkog tržišta u oblasti usluga održano je 6 rundi pregovora, a pravne osnove liberalizacije usluga ratifikovane su u parlamentima tek krajem 2005., dok puna liberalizacija treba da stupi na snagu tek 2015. godine. Primena Protokola o javnim nabavkama još uvek čeka ratifikaciju. Netarifne (necarinske) barijere predstavljaju, takodje, značajnu prepreku trgovini unutar Merkosura i uzrok su brojnih sporova. Carinska unija još uvek nije kompletna jer nema zajedničke trgovinske eksterne politike i potpuno slobodno cirkulisanje uvoznih proizvoda. Slobodan promet faktora proizvodnje i usluga nije u potpunosti implementiran zbog blokade u nacionalnim parlamentima pojedinih članica.³³

I treće, uspešnije funkcionisanje Merkosura bilo je limitirano brojnim unutar blokovskim sporovima i arbitražama. Statistika Ekonomske komisije UN za Latinsku Ameriku i Karibe zabeležila je u periodu od 1991. do 2007. godine oko 542 međusobna spora članica Merkosura, a to pokazuje značajan nivo korišćenja sistema arbitražnih institucija. Najveći broj sporova bio je između Argentine i Brazila (53%), što je i razumljivo s obzirom na veoma visok nivo bilateralne trgovine. Međusobni sporovi su se pretežno odnosili na carine, domaće poreze i takse i njihov uticaj na stvaranje trgovinske diskriminacije kao i druge netarifne mere u oblasti prometa poljoprivrednih i industrijskih prehrambenih proizvoda.³⁴

³²Isto, str.16

³³Isto, str.16-17

³⁴Latin America and Caribbean in the World Economy 2006 – 2007, ECLAC (Economic Commission for Latin America and the Caribbean), Annual Report 2007, str.153.

3.2.2. Asimetrija regionalne integracije

Asimetričnost bloka, kao i velike geografske, demografske i ekonomske disproporcije su osnovno obelježje Merkosura³⁵, a ujedno i jedne od glavnih ograničavajućih faktora njegove brže i potpunije integracije. Pet država ovog bloka imaju zajedno nešto više od 12.774,000 km². Brazil, kao najveća država, veći je od najmanje države Urugvaja skoro 49 puta, 21 puta je veći od Paragvaja, 9 puta od Venecuele i 3 puta od Argentine (tabela br. 9).

Demografske razlike izmedju članova regionalne integracije još su naglašenije. Najmanji partner Urugvaj ima udeo u ukupnom stanovništvu od samo 1,3 odsto i 55 puta manje gradjana od najmnogoljudnijeg Brazila. Razlika u broju stanovnika je velika i izmedju dve najveće države. Brazil ima skoro 5 puta više potencijalnih potrošača od južnog suseda Argentine.

Disproporcija u oblasti ekonomskog potencijala i privredne strukture su takodje naglašenije i to utiče na integracione tokove ovog bloka. Udeo Brazila, najveće države članice u Merkosuru je 71% sa BDP-om od 1067.5 milijardi dolara u 2008. godini, dok kod Paragvaja iznosi skromnih 9,1 milijardi dolara. Medjutim, brazilska ekonomija beleži skroman rast BDP-a poslednjih godina od 3,7% i to je najsporiji rast u bloku. Na drugoj stani, privrede Argentine i nove članice Venecuele pokazuju skoro trostruko veći dinamizam, a posebno u tome prednjači naftom bogata Venecuela koja ima i najveći BDP po stanovniku u iznosu od 6.838 USD (tabela br. 9).

³⁵Masi Fernando; Terra, Inés; Bouzas Roberto; Cresta Juan; Lo Turco Alessia; Da Motta Veiga Pedro, *Asimetrías en el MERCOSUR: ¿Impedimento para el crecimiento?*, Serie Red Mercosur N° 12, 2008

Tabela br. 9: Komparativni pokazatelji Merkosura u 2008.godini³⁶

Zemlja	Površina	Obradiva površina	Stanovnika	Udeo u Merkosuru	BDP	Rast BDP	Udeo u svetskom BDP	BDP po stanovniku
	mil. km ²	%	mil.	%	mil. USD	%	%	hilj. USD
Argentina	2,767	10.0	40,3	15,2	241,1	8.5	0.76	6027
Brazil	8,512	6.9	188,3	71,0	1067,5	3.7	2.88	5699
Paragvaj	0,407	7.4	6,6	2,4	9,1	4,0	0.04	1491
Urugvaj	0,176	7.7	3,4	1,3	19,3	7,0	0.06	5676
Venecuela	0,912	2.8	26.6	10,0	181,9	10.3	0.48	6838
MERKOSUR	12,774		265,2	100	1518,9	6,7	2.79	5727
Lat. Amerika			556,0		2629,9	4,1		4730

3.2.3. Društveno - ekonomski razvoj i siromaštvo

Po statistici Ujedinjenih nacija, na lestvici indeksa razvoja, Argentina je bila u 2003. godini na 34 mestu, Urugvaj na 46, Brazil na 63, Venecuela na 69 i Paragvaj na 98 mestu.³⁷ Poslednjih godina statistika beleži napredak u mnogim oblastima socio - ekonomskog razvoja u svim državama Merkosura. Smrtnost dece ispod 5 godina je smanjena za 5 - 6 procenata, ali je i dalje dosta visoka.³⁸ Merkosur ima nešto manje od 10% nepismenih stanovnika, osim u Brazilu gde 89% stanovnika zna da čita i piše.

U poredjenju sa azijskim i afričkim regionom, Merkosur nema veliki demografski pritisak, ali je godišnji priraštaj regionalno veoma neujednačen. Najmanje beba rodi se u geografski najmanjem Urugvaju (priraštaj 0,1%), a najveći priraštaj statistika beleži u najsiriromašnijem Paragvaju (2,0%) i u zemlji dinamične privrede, Venecueli (1,8%). Udeo gradske populacije je generalno veoma veliki, oko 90%, a jedino Paragvaj ima manju urbanu populaciju od 59%. (tabela br. 10).

³⁶Kalkulacija autora: CIA – The World Fact Book, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> World Bank, 2005 ICP Regional Summary: Latin America and Caribbean, Internet, na strani: http://siteresources.worldbank.org/ICPINT/Resources/ICPreRegionalSummaries_LAC.doc

i World Bank – Country sites (County at Glance), na strani: <http://web.worldbank.org>

³⁷European Union, Mercosur – Regional Strategy Paper, 2007 – 2013, doc. 02.08.2007 (E/2007/1640), str.11

³⁸17/1000 u Urugvaju, 18/1000 u Argentini, 34/1000 u Brazilu, 29-1000 u Venecueli i 24/1000 u Paragvaju. Isti izvor: World Bank, 2005 ICP Regional Summary: Latin America and Caribbean, Internet, na strani: http://siteresources.worldbank.org/ICPINT/Resources/ICPreRegionalSummaries_LAC.doc i World Bank – Country sites (County at Glance), na strani: <http://web.worldbank.org>

Iako su mnogi programi za smanjenje siromaštva realizovani poslednjih 15 godina, ekonomska kriza 1999. - 2002. godine izazvala je dramatični pad zaposlenosti i povećanje broja siromašnih. U Argentini i Urugvaju, siromaštvo i razvoj bili su neposredno vezani za promene na tržištu radne snage. Tako je, na primer, nivo siromaštva u Argentini porastao sa 32,8% u 2000. godini na više od 50% tokom 2002. godine. Međutim, ekonomski oporavak u periodu 2003. - 2008. godine izmenio je nabolje situaciju u Argentini, Brazilu i Urugvaju, ali je postotak nezaposlenih još uvek visok u Paragvaju, gde svaki peti stanovnik traga za poslom.

Tabela br. 10: Socio - demografski pokazatelji Merkosura u 2008. godini³⁹

Zemlja	Nezaposleni	Stanovništvo ispod linije siromaštva	Urbano stanovn.	Prirast stanovnika	Prirast radne snage	Broj telefona	Br. mobilnih tel.	Broj kompjutera
	%	%	%	%	%	u mil.	u mil.	u mil.
Argentina	8.7	26.9	90	1,0	2,4	9.46	31.51	2.15
Brazil	9.6	31.0	85	1,4	1,8	38.8	99.91	8.26
Paragvaj	19.4	32.0	59	2,0	3,3	0,33	3.23	0,12
Urugvaj	10.8	27.3	92	0,1	0,7	0,98	2.33	0,27
Venecuela	8.9	37.9	94	1.8	4,0	4,21	18.79	1,26
MERKOSUR	8.7	31,1	84	1,3	2,5	53,78	155,77	12,06
Lat. Amerika	12,9	34,6	78	1,3	2,1			

U Brazilu i Paragvaju, po kriterijumima UN, svaki treći građanin spada u kategoriju siromašnih. Uzroci toga nisu često povezani sa ekonomskom situacijom, već sa samom strukturom u istoriji. U vezi sa ovim potrebno je naglasiti da se velika količina bogatstva u ovim društvima nalazi u rukama pojedinaca. U Paragvaju, najsiromašnjoj državi regiona, 20 odsto najbogatijih poseduje skoro 60% nacionalnog bogatstva. U Brazilu je u 2002. godini 20% najsiromašnijih imalo pristup do samo 4,2 odsto brazilskog bogatstva, dok je 20 procenata bogataša prisvajalo 56,8% nacionalnog bogatstva. Slika siromaštva u Brazilu još je sumornija kad se uzmu u obzir značajne regionalne razlike izmedju jugoistoka zemlje, gde je bilo 53,9% najbogatijih, i severoistoka, gde je 20 odsto bogatih Brazilaca posedovalo čak 62,6 odsto bogatstva nacije.⁴⁰

³⁹Isto.

⁴⁰European Union, Mercosur – Regional Strategy Paper, 2007 – 2013, doc. 02.08.2007 (E/2007/1640), str.12

Prema analizama Komisije Ujedinjenih nacija za Latinsku Ameriku (*ELAC – United Nations Commission for Latin America*), 44,4 posto populacije Merkosura je živelo u siromaštvu, kao posledica dubokog jaza izmedju bogatih i ekstremno siromašnih.

Iako region juga Latinske Amerike stvara relativno visok nivo dohotka u poredjenju sa drugim regionima u svetu, on je u samom svetskom vrhu po nejednakosti koncentracije nacionalnog bogatstva u društvu. Domorodačko stanovništvo, populacija afričkog porekla, žene i deca posebno pate od društvene marginalizacije i obespravljenosti.

Jaz izmedju siromašnih i bogatih produkuje socijalne nemire i političku nestabilnost i podstiče rast kriminala i opšte nesigurnosti. Ograničen pristup obrazovnim institucijama, zdravstvenoj zaštiti i odsustvo perspektiva, bitno ograničavaju uživanje građanskih i političkih prava. Sve to stvara nepoverenje u društvene institucije i otežava dalju izgradnju demokratskih procesa. Borba za smanjenje društvenih nejednakosti otuda predstavlja jedan od najvažnijih izazova koji stoje pred Merkosurom u godinama koje dolaze.

3.2.4. Ekološki problemi Merkosura

Po brojnosti biljnog i životinjskog sveta i različitosti ekoloških sistema, prostor Merkosura je najbogatiji na čitavoj zemljinoj lopti. Tropske i suptropske šume Venecuele i Brazila, prostrani pašnjaci i savane Paragvaja i Argentine čine ovaj region jedinstvenim u svetskim razmerama. Rasprostranjeno siromaštvo velikog dela populacije ove regije i ljudski nemar uticali su da prosor Merkosura postane jedan od prostora sa najviše ekoloških problema u svetu.

Glad za obradivom zemljom, rasprostranjena monokulturalna poljoprivreda, nekontrolisan izvoz drvne gradje i proizvoda drvne industrije i neprestano širenje urbanih naselja doveli su do nekontrolisane seče šuma u Venecueli, Brazilu i savana u Paragvaju i ugrozili floru i faunu. Makroregija Argentine, Brazila i, delimično, Paragvaja suočava se sa sve više prisutnijim problemima širenja urbanih naselja, zagadjivanjem voda i ekosistema koji ih okružuju, kao i zagadjanjem životne sredine uopšte. Opšta odlika svih članica Merkosura jeste nedogradjenost i slabost njihovih državnih ekoloških institucija.

Hidrografski basen reke Rio Plate, koji uključuje Paranu i reku Urugvaj, i na svetu najveći rečni basen Amazona, zajedno predstavljaju najznačajnija svetska izvorišta vode za ljudsku potrošnju i veliki potencijal za proizvodnju hidroenergije i vodeni transport.

Nažalost, do sada su članice Merkosura preduzele veoma malo delotvornih mera da spreče zagadjenje voda industrijskim i otpadom koji stvaraju urbana naselja. U velikoj većini naselja i industrijskih zona ovog ekonomskog bloka, kanalizacioni i sistemi za prečišćavanje otpadnih voda su u samom povoju.

Na primer, zagađenje reke Urugvaj, koja deli istoimenu zemlju od Argentine, uzrokovano je otpadom iz zajedničke termoelektrane i sečenjem šuma na brazilskom delu reke. Sve do danas ove tri države nisu uspele da nadju zajedničko rešenje.⁴¹

Inicijativa država Merkosura, izražena u Povelji "Foz de Iguazú" za zaštitu akvatorije reke Gvarane i njeno proglašenje za ekološko i duštveno dobro svih ljudi u zemljama kroz koje reka protiče daje veoma ohrabrujuće signale. Načela ove Povelje uvode novine u očuvanju voda od zagađjenja i imaju značenje novog i boljeg tretmana u oblasti zaštite čovekove sredine u programima rada Merkosura.

Iako su sve zemlje Merkosura podavno potpisale Konvenciju UN o klimatskim promenama i Kioto Protokol, i iako su ekologiju imale na dnevnom redu zasedanja svojih institucija još od samog osnivanja Sporazumom iz Asunsiona, ekološki problemi nisu smanjeni u svakodnevnom životu.

Uprkos brojnih dokumenata i sporazuma koje su usvojili organi Merkosura, uključujući i nekoliko skupova ministara ekologije, i političke podrške ekologiji,⁴² ovaj blok se nalazi pred novim naporima da se pitanja zaštite prirodne i životne sredine nadju medju prioritetima njegovog programa rada u narednom srednjoročju.

3.3. Perspektive transformacije Merkosura u ekonomsku uniju

Prethodna razmatranja u ovom radu u dovoljnoj meri su ukazala na prisustvo snažne motivacije članica Merkosura za daljom integracijom. Međutim, stavovi manjih i ekonomski slabijih partnera, kao što su Urugvaj i Paragvaj, dosta se razlikuju od koncepta Brazila. Ovaj geografski i ekonomski džin regiona, snažnije podržava koncept širenja bloka kroz prijem novih punopravnih partnera i znatno manje je sklon produbljivanju integracije. Njegova ideja širenja saradnje, više je otvorena za države i ekonomske integracije sa prostora Latinske Amerike i Kariba, a manje za EU i NAFTAU. Kao regionalni div, Brazil se od svih svojih partnera najviše zalaže za potpunu liberalizaciju trgovine, ali zato nije strastveni pobornik stvaranja zajedničkog parlamenta i jačanja zajedničkih institucija jer ne želi da bude usmeravan od strane birokratskih institucija sastavljenih od činovnika iz manjih i ekonomski slabijih država u bloku⁴³.

⁴¹European Union, *Mercosur – Regional Strategy Paper*, 2007 – 2013, str.13

⁴²U preambuli osnivačkog Ugovora (1991.) istaknuto je pitanja zaštite prirode. U Rio de Žaneiru je 1992. održana posebna tematska konferencija posvećena ekologiji. U 1995. godini formirana je sektorska radna grupa (SGT - 6) za integrisanje ekoloških pitanja u kontekst carinske unije.(European Union, *Mercosur – Regional Strategy Paper*, 2007 – 2013, str.13). U martu 2001., Merkosur je usvojio Okvirni ugovor za očuvanje prirode. U junu 2004. sastali su se ministri ekologije, a posle toga još tri puta da ojačaju poziciju zaštite prirode u institucijama Merkosura. Iste godine, Savet zajedničkog tržišta usvojio je više dodatnih protokola u oblasti saradnje i pružanja pomoći u slučaju prirodnih i ekoloških nesreća. (Estructura Internacional: <http://www.mercosur.int/msweb/portal%20intermediario/es/index.htm>)

⁴³Brian R. Peterson, *The Future of Mercosur*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2004, str.11

Osnivački akt Merkosura uspostavio je osnove carinske unije i zajedničkog tržišta sa slobodnim protokom roba, usluga i faktora proizvodnje, kao i koordinaciju makroekonomske i sektorskih politika. Od tada, spoljnotrgovinska razmena između članica ekonomskog bloka postepeno je liberalizovana, osim u trgovini šećera i u automobilskom sektoru. Uspostavljen je, takodje, i sistem eksternih zajedničkih carinskih stopa, iako uz neke izuzetke zbog fazne implementacije sistema.

Merkosurov program rada nije ograničen samo na realizaciju zajedničkog tržišta. Još 2003. godine na samitu u Montevideu, ova južnoamerička trgovinska asocijacija usvojila je ambiciozni radni program daljeg razvoja usmeren prvenstveno na kompletiranje carinske unije i zajedničkog tržišta, ali koji uključuje i evoluciju u drugim oblastima kao što su makroekonomska koordinacija, unutrašnja bezbednost (policijski poslovi), obrazovanje, zaštita čovekove sredine, infrastruktura, itd. Program proklamuje nove integracione procese, medjusobno priznavanja diploma stečenih u obrazovnim institucijama Merkosura, medjusobnu tehničku pomoć i snažniju industrijsku politiku. Ovi viši oblici saradnje realizovani su u okvirima ad hoc sektorskih radnih grupa na različitim nivoima jačajući proces integracije, prvenstveno kroz medjusobno poverenje i razmenu znanja kao važne činioce za jačanje zajedničkih institucija.

Nova, proširena lista ciljeva Merkosura, kao regionalne ekonomske integracije, obuhvata: povećanje obima i vrednosti regionalne trgovine kroz smanjenje tarifnih i netarifnih barijera u medjusobnoj spoljnotrgovinskoj razmeni; zamenu razvojnog modela zasnovanog na supstituciji uvoza sa modelom više otvorenog tržišta zasnovanog na trgovini i izvozu; promovisanje usaglašene regionalne ekonomske politike; razvoj društvenih institucija koje se bave raznovrsnim društvenim pitanjima kao što su: obrazovanje, kultura, rad i uslovi rada, čovekova okolina ili zaštita potrošača; stvaranje carinske unije kroz primenu zajedničkog spoljnog tarifnog sistema, i, u srednjoročnom razdoblju, poput Evropske unije, stvaranje nadnacionalnog parlamenta, zaokruženje zajedničkog tržišta i zajedničke ekonomske politike u nekim oblastima.

Institucionalno preoblikovanje Merkosura tokom poslednjih godina, a posebno ideja o *zajedničkom parlamentu* i jačanju demokratije je pokazalo spremnost ovog ekonomskog bloka da se suoči sa izazovima XXI veka. Sve ovo je, ukupno uzevši, podstaklo političke dijaloge na visokim nivoima i saradnju u mnogim domenima, počev od pravosudja i borbe protiv međunarodnog terorizma i korupcije, pa do ekologije kako među stalnim tako i pridruženim članicama ove ekonomske integracije. Takvi novi političko - ekonomski stavovi bitno su ojačali i elastičnost Merkosura u suočavanju sa ekonomskim i finasijskim turbulencijama kakve su bile one s kraja prošlog i početka ovog veka, kao i njegov kapacitet na međunarodnoj ekonomskoj i političkoj sceni i spremnost da postepeno eliminiše istorijsku i aktuelnu asimetričnost u društveno - ekonomskom razvoju njegovih članica.

Medjutim, dostignuti stepen integracije i oblikovanje zajedničkih institucija ukazuje na debalans između projektovanih ciljeva i njihove realizacije. Merkosur je, neosporno, bio prilično uspešan u procesu ekonomskog integrisanja, ali to je, bez sumnje, znatno manje od uspeha koje su do sada ostvarile Evropska unija ili NAFTA.

Dakle, pred Merkosurom je još uvek dug put do ostvarenja ciljeva postavljenih osnivačkim ugovorom i stvaranja zaokruženog zajedničkog tržišta. Ali i do sada ostvareni rezultati, iako skromniji po svojim dometima, upadljivo podsećaju na oblike EU. Na tom putu u narednom srednjoročnom periodu sve države Merkosura će svakako morati da investiraju i deo svog suvereniteta u temelje njihove integracije.

Uspešnost Merkosura zbog svega dosad iznetog, će u velikoj meri biti određena njegovom sposobnošću da za sebe stvori što veći prostor u novom sistemu međunarodnih ekonomskih i političkih odnosa.

IV Ekonomska saradnja Evropske unije i Merkosura

4.1. Odnosi Merkosura i Evropske unije

Od samog stvaranja Merkosura (1991.), Evropska unija je imala jake istorijske, političke i ekonomske veze sa državama ovog ekonomskog bloka. Sve do današnjih dana, EU je snažno podržavala regionalne integracione procese Merkosura u cilju uspostavljanja bliskog i svestranog partnerstva dve ekonomske integracije.

Stalni politički dijalog EU i Merkosura održava se na više nivoa, uključujući šefove država, ministre i delegacije na visokom nivou. Dva regiona su u 1995. godine potpisali *Okvirni ugovor o intraregionalnoj saradnji* radi jačanja postojećih veza i stvaranja uslova za više oblike interregionalnog udruživanja. Taj ugovor je u potpunosti primenjen tokom 1999. godine. Svestranija saradnja Merkosura i EU otpočela je 1999. godine na Samitu šefova država oba regiona u Riu kada i je doneta odluka da se počne sa procesima pregovaranja u sledećim oblastima:

- Liberalizacija ukupne trgovinske razmene roba i usluga;
- Uspostavljanje viših oblika međusobne saradnje;
- Jačanje političkog dijaloga između dva ekonomska bloka;

Na ovom Samitu, po prvi put su razmatrani modaliteti konkretne integracije dva bloka sa ciljem stvaranja *Zone slobodne trgovine* kroz liberalizaciju trgovine roba i usluga u skladu sa propisima Svetske trgovinske organizacije (STO). Po zamisli lidera EU i Merkosura, krajnji rezultat pregovora treba da bude sveobuhvatni, i po dometima u svetskim razmerama najrazvijeniji, ugovor o slobodnoj trgovini koji uključuje skoro 700 miliona ljudi.⁴⁴

U periodu od aprila 2000. do kraja 2008. godine održano je 16 rundi pregovora, kako u Briselu tako i u gradovima Merkosura. Ovim rundama pregovora su reafirmisani značaj strategijskog partnerstva dva bloka i važnost da njihov krajnji rezultat bude ambiciozan i pravičan sporazum o saradnji u svim oblastima. Ovim sporazumom je trebalo da se ojačaju političke, trgovačke i ekonomske veze između dva bloka i stvore preduslovi za postepeno eliminisanje postojećih socijalnih i ekonomskih nejednakosti između ova dva regiona.

Dosadašnji pregovori u oblasti trgovine imaju za cilj da ostvare ambiciozan plan ovog sporazuma koji bi po značaju prevazišao obaveze prihvaćene u okvirima STO i koji bi obuhvatao propise i pristup tržištu koji oba partnera moraju da primene u celini, bez izuzetaka.

⁴⁴*The European Union, Latin America and the Caribbean: a strategic partnership*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006, str. 29–31

Sveobuhvatni ugovor pokriva: pristup tržištu, propise o državnim nabavkama (transparentnost), investicije, sanitarne i fito - sanitarne mere zaštite, tehničke barijere u trgovini, zaštitu intelektualne svojine, propise u trgovini alkoholom, instrumente trgovačke zaštite, mehanizme za rešavanje međusobnih sporova, itd.

Napori dva bloka da stvore najveću interregionalnu asocijaciju na svetu opterećeni su značajnim međusobnim razlikama. Najveću poteškoću u dostizanju određenih ciljeva predstavljaju razlike u sektoru poljoprivrede, usluga i carine na industrijske proizvode.

Poljoprivreda je za obe strane jedno od najosetljivijih pitanja na pregovaračkom stolu. Za zemlje Merkosura, izvoz poljoprivrednih proizvoda je najznačajniji izvor trgovinskih prihoda, dok EU nastoji da zaštiti svoje farmere. Dva bloka sporila su se oko ovog pitanja i u okvirima Svetske trgovinske organizacije, i na Samitu u Dohi (2005.). Zemlje Merkosura (prvenstveno Brazil), zajedno sa Kinom i Indijom stvorile su *grupu G – 20* kao instrument suprostavljanja poljoprivrednim subvencijama EU. Merkosur, kao izrazito poljoprivredni blok, teži ka slobodnom pristupu poljoprivrednom tržištu i ukidanju dotacija evropskim i farmerima drugih razvijenih zemalja.

Na drugoj strani, EU je u pregovorima nastojala da ostvari povoljne dogovore u onim sektorima za koje je imala sopstvene interese, kao što su slobodan plasman industrijskih proizvoda i sektora komercijalnih usluga.

Evropska unija održava intenzivne kontakte i ekonomsku saradnju, kako sa Merkosurom kao celinom tako i sa svih 4 države pojedinačno, a od 2006. godine ti kontakti uključuju i Venecuelu, kao novu članicu bloka. Ovi odnosi su zasnovani na Okvirnom ugovoru o intraregionalnoj saradnji koji je uspostavio zajedničke komitete (*joint committees*) kao mesta na kojima obe strane mogu razmatrati o pitanjima od zajedničkog interesa.

Sa Argeninom, EU je u fokusu saradnje imala nekoliko zajedničkih sektorskih dijaloga: ekonomska i finansijska pitanja, informatičko društvo, satelitska mreža Galileo (satelitski navigacioni program EU), ljudska prava, i saradnju u okvirima Ujedinjenih nacija. Srednjoročni cilj njihove saradnje je da se prošire oblasti a time i unapredi bilateralna saradnja Argentine i EU. Na polju nauke i tehnologije, jedan takav Ugovor o naučno - tehnološkoj saradnji je na snazi od decembra 2000. godine i Argentina je aktivni učesnik u više naučno - istraživačkih programa EU.

Najveća država Merkosura, Brazil i EU angažovani su kroz sektorski dijalog u brojnim oblastima. EU je jedan od glavnih investitora i najveći trgovinski partner Brazila i, kao takva, aktivno je uključena u ekološke projekte. Čovekova sredina i zaštita od njenog daljeg zagađivanja je bila jedno od ključnih pitanja na sastancima ova dva partnera. Druge oblasti saradnje uključuju pitanja društvenog razvoja, nauku i tehnologiju (Galileo program), informatičke tehnologije i transport. Najnoviji ugovor o saradnji sklopljen je u 2009. godini i on treba da omogući aktivnije brazilsko učešće u programima za istraživanje i tehnološki razvoj.

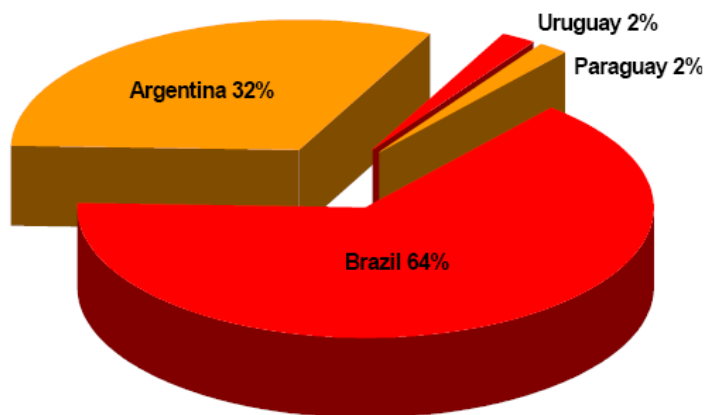
Sa Venecuelom, EU ima razvijene ekonomske odnose, posebno u petrohemijskom sektoru. Saradnja sa Paragvajem i Urugvajem je dosta skromnija ali je u stalnom usponu i nedavno je potpisan ugovor u oblasti avio transprta.⁴⁵

Merkosur je jedan od važnih trgovinskih partnera za Evropsku uniju. On učestvuje u razmeni dobara sa 2,3% ukupnog uvoza u EU, 2,5% izvoza iz EU, kao i sa 1,7% uvoza i 2,2% izvoza usluga sa Evropskom unijom, i korisnik je 7,2% ukupnih stranih direktnih investicija. Trgovinska razmena Merkosura i EU beleži konstantan rast poslednjih godina. Od skromnih 19 milijardi eura u 1990. godini, vrednost trgovine dva bloka parasla je na 47,2 milijardi eura u 2000. godini. To predstavlja uvećanje od 148% ili oko 15% godišnje. Izvoz EU se u ovom periodu gotovo se učetvorostručio, dok je rast izvoza iz Merkosura bio znatno skromniji i iznosio je 67%. Ovakvi trendovi doveli su do *debalansa* u trgovini dva bloka u korist EU koji je u kasnijim godinama preobraćen u suficit Merkosura⁴⁶.

Strukturu Merkosurovog izvoza činili su: poljoprivredni proizvodi (53%), mašine (6%), transportni materijali (6%), i hemijski proizvodi (3%). Sa područja EU Merkosur je uvezio prvenstveno proizvode mašinske industrije (32%), hemijske proizvode (22%), poljoprivredne proizvode (9%) i transportnu opremu (7%).

Pet članica Merkosura zajedno predstavljaju jednog od najvećih proizvođača poljoprivrednih proizvoda u svetu, a oko 22% ukupnog uvoza ovih proizvoda Evropske unije dolazi upravo sa porostora ovog latinoameričkog ekonomskog bloka. U 2005. godini Merkosur je izvezao u zemlje EU poljoprivredne proizvode u vrednosti višoj od 14 milijardi evra.

Grafikon br. 2: EU – 25 Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz Merkosura u 2005.

Izvor: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_120309.pdf

⁴⁵Isto, str.30-31

⁴⁶Mercosur – European Community, *Regional Strategy Paper 2002 - 2006*, Internet, na strani: http://www.sice.oas.org/TPD/MER_EU/Studies/Regionalpaper_e.pdf, str.15

Brazil je najveći izvoznik u EU i njegov izvoz obuhvata 64% Merkosurovog izvoza, a za njim sledi Argentina sa 32%, dok na Paragvaj i Urugvaj otpada skromnih 2%. Pristupanje Venecuele ovom bloku nije značajnije promenilo ukupnu sliku. Uvoz poljoprivrednih proizvoda EU sa područja Venecuele bio je u 2005. godini oko 113 miliona evra, što je činilo manje od 1% Merkosurovog izvoza.⁴⁷

Iako je udeo Merkosurovog izvoza u zemlje EU opao sa 31,8% u 1990. na 23,4% u 2000. godini, EU je zadržala svoju čelnu poziciju najznačajnijeg trgovinskog partnera Zajedničkog tržišta Juga, ispred Sjedinjenih Američkih Država na drugom mestu. Trgovina u sektoru usluga obuhvatala je približno četvrtinu ukupne spoljnotrgovinske razmene dva bloka. Značajno obeležje ove trgovine je slična struktura izvoza i uvoza kod oba partnera. Transport i turizam su imali udeo u oko 60% ukupne razmene, dok su finansijske usluge, gradjevinarstvo i telekomunikacije imali učešće od skromnih 10%.⁴⁸

Na drugoj strani, međutim, *rast direktnih finansijskih investicija* EU u zemlje Merkosura beleži snažan uspon još od početka 1990-tih da bi u 2001. godini dostigao vrednost od 120 milijardi evra. Zbog ekonomske krize koja je tada zahvatila neke zemlje Merkosura, investicije su opale na 70 milijardi evra u 2003. godini, i od tada neprestano rastu. Poslednjih godina, Merkosur je destinacija za oko tri četvrtine ukupnih direktnih finansijskih investicija EU na području Latinske Amerike. EU je investirala u sektor usluga između jedne i dve trećine ukupnih investicija u državama Merkosura, a najviše u sektore kao što su bankarstvo, transport, inženjering, osiguranje i telekomunikacije. Na taj način, EU je potisnula SAD kao glavnog trgovinskog partnera Merkosura.

⁴⁷ Mercosur, Internet na strani: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_120309.pdf, str.1

⁴⁸ Mercosur – European Community, *Regional Strategy Paper 2002 - 2006*, Internet, na strani: http://www.sice.oas.org/TPD/MER_EU/Studies/Regionalpaper_e.pdf, str.15

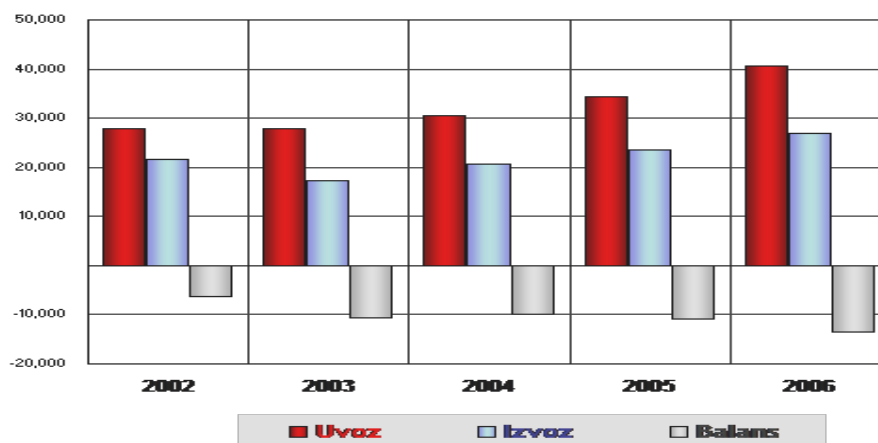
Tabela br. 11: Evropska unija - Trgovina sa Merkosurom u milionima evra

Godina	Uvoz	Godišnji % promene	Udeo u ukupnom uvozu EU	Izvoz	Godišnji % promene	Udeo u ukupnom izvozu EU	Balans	Uvoz + Izvoz
2002	27.894		2.96	21.652		2.40	-6.243	49.546
2003	27.890	0.0	2.97	17.303	-20.1	1.97	-10.586	45.193
2004	30.466	9.2	2.95	20.654	19.4	2.14	- 9.812	51.121
2005	34.465	13.1	2.91	23.506	13.8	2.21	-10.958	57.971
2006	40.593	17.8	3.01	26.992	14.8	2.31	-13.602	67.585
3m 2006	9.538		2.89	6.183		2.25	-3.355	15.721
3m 2007	10.717	12.4	3.12	7.023	13.6	2.40	-3.694	17.741
Pr. godiš. rast		9.8			5.7			8.1

Izvor: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, na osnovu podataka Comext, Statistical regime 4

Počev od kraja 2002. godine, kada je region Merkosura izašao iz ozbiljne ekonomske recesije, medjusobna spoljnotrgovinska razmena dva bloka je u stalnom usponu sa prosečnim rastom od oko 8,1%. (tabela br.11)

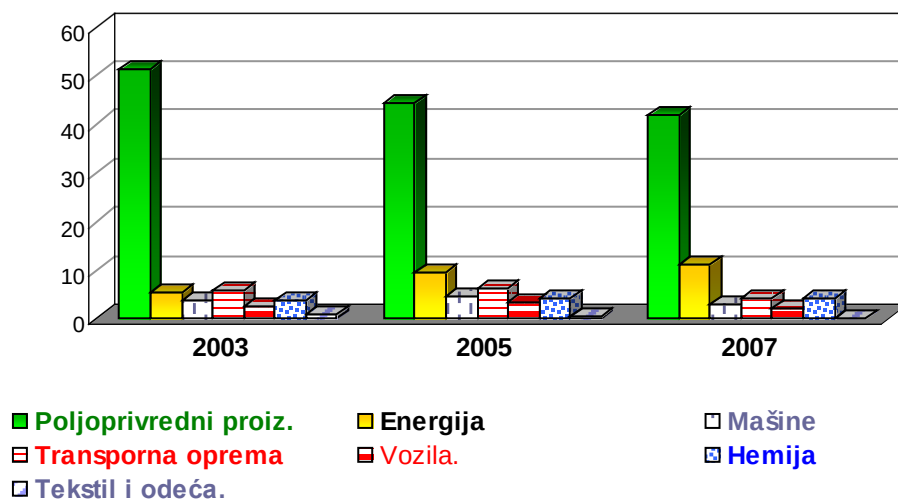
Grafikon br. 3: Evropska unija - Trgovina sa Merkosurom

Izvor: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, na osnovu podataka Comext, Statistical regime 4

Kroz čitavo ovo petogodišnje razdoblje, Evropska unija je beležila konstantan rastući deficit u trgovini sa zemljama Merkosura, koji je u 2007. godini dostigao skoro 27 milijardi evra.

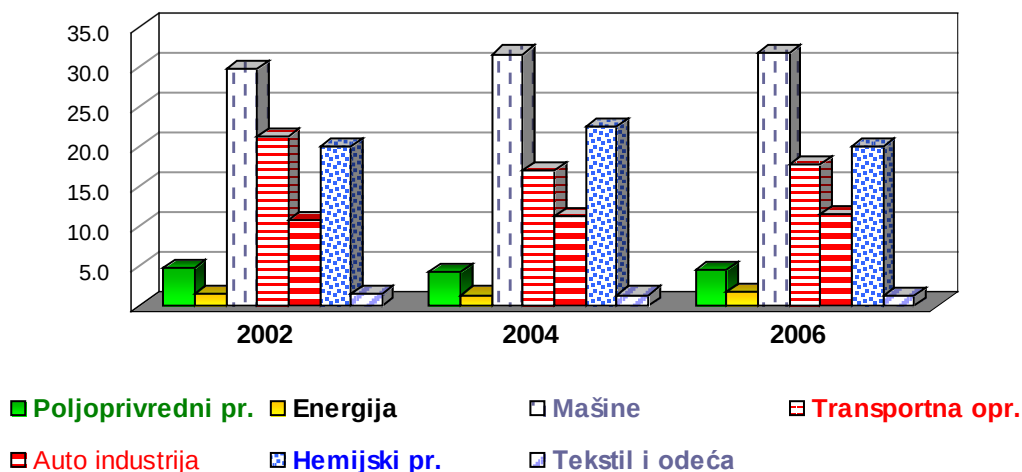
Grafikon br. 4: Evropska unija – Uvoz iz Merkosura

Izvor: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, na osnovu podataka Comext, Statistical regime 4

Lavovski deo uvoza Evropske unije sa područja ovog latinoameričkog ekonomskog bloka otpada na poljoprivredne proizvode, ali se njeno učešće postepeno smanjuje u 2006. godini a uvećava udeo energije, auto industrije i hemijskih proizvoda (grafik br. 4).

Grafikon br. 5: Evropska unija – Izvoz u Merkosur

Izvor: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, na osnovu podataka Comext, Statistical regime 4

Na drugoj strani, u izvozu Evropske unije na područje Merkosura dominiraju visokotehnološki sektori: mašinogradnja, transportna oprema, hemijska i auto industrija (grafikon br. 5).

Tabela br. 12: Evropska unija - Uvoz iz Merkosura u 2006. godini

Glavni proizvodi	Mil. euro	%	Udeo u ukupnom uvozu EU
UKUPNO	40.593	100.0	3.0
Hrana i žive životinje	11.487	28.3	18.9
Sirovine, osim goriva	9.110	22.4	16.1
Mineralna goriva, maziva i slični proizvodi	5.860	14.4	1.8
Industrijski proizvodi	5.283	13.0	3.3
Mašine i transportna oprema	4.013	9.9	1.0
Hemijski proizvodi	1.850	4.6	1.7
Ostali proizvodi - neklasifikovani	1.161	2.9	0.6
Alkohol i duvan	663	1.6	11.0
Biljna i životinjska ulja i masti	654	1.6	12.3
Robe i transakcije - neklasifikovano	331	0.8	1.2

Izvor: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, na osnovu podataka Comext, Statistical regime 4

U strukturi uvoza Evropske unije sa područja Merkosura dominiraju hrana, žive životinje i sirovine na koje otpada više od 50% uvoza. Proizvodi visokih tehnologija su skromnije zastupljeni: industrijski proizvodi – 13%, mašine i transportna oprema – 9,9% i proizvodi hemije 4,6%. Više od 40 milijardi evra izvoza Merkosura u zemlje EU činilo je ipak samo 3% njihovog ukupnog uvoz (tabela br. 12).

Tabela br. 13: Evropska unija - Izvoz u Merkosur u 2006. godini

Glavni proizvodi	Mil. euro	%	Udeo u ukupnom izvozu EU
UKUPNO	26.992	100.0	2.3
Mašine i transportna oprema	13.419	49.7	2.6
Hemijski proizvodi	5.394	20.0	2.9
Industrijski proizvodi	3.532	13.1	2.1
Ostali proizvodi - neklasifikovani	1.886	7.0	1.4
Hrana i žive životinje	561	2.1	1.4
Mineralna goriva, maziva i slični proizvodi	485	1.8	1.0
Robe i transakcije - neklasifikovano	415	1.5	1.4
Alkohol i duvan	396	1.5	2.1
Sirovine. osim goriva	309	1.1	1.2
Biljna i životinjska ulja i masti	123	0.5	4.8

Izvor: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, na osnovu podataka Comext, Statistical regime 4

U strukturi izvoza Evropske unije, na drugoj strani, gotovo 83% otpada na tehnološki više razvijene sektore privrede: mašine i transportna oprema – 49,7%, hemijske proizvode – 20% i proizvodi industrije – 13,1%. Na područje Merkosura otišlo je 2,3% ukupnog izvoza Evropske unije (tabela br. 13).

Tabela br. 14: Evropska unija – Uvoz iz Merkosura od 2006. - 2010. godine

Proizvodi	2006.	%	2008.	%	2010	%	Udeo u ukupnom uvozu EU
	Mil EUR		Mil EUR		Mil EUR		
Ukupno	35 644,4	100	48 157	100	43 922,9	100	2,9%
Primarni proizvodi	24 835,1	69,7	35 356,7	73,4	31 844,4	72,6	5,8%
Poljoprivredni proizvodi	17 826,2	50,1	24 955,8	51,8	21 574,7	49,1	19,5%
Goriva i rude	7 008,9	19,7	10 409,8	21,6	10 309,7	23,5	2,3%
Preradivački proizvodi	10 261,6	28,8	11 534,4	24	8 922,8	20,3	1,1%
Gvoždje i čelik	1 367,5	3,8	1 674,7	3,4	884,6	2,0	3,4%
Hemikalije	1 580,9	4,4	2 268,9	4,7	1 602,4	3,6	1,7%
Drugi poluproizvodi	2 015,9	5,7	2 078,3	4,3	1 694,8	3,9	2,3%
Mašinska i transportna oprema	4 040,0	11,3	4 301,7	8,9	3 767	8,6	0,9%
Kancelariska i oprema za telekomunikacije	296,7	0,8	188,3	0,4	142,4	0,3	0,1%
Transportna oprema	2 362,3	6,6	2 622,3	5,4	2 448,4	5,6	2,2%
Ostala oprema	1 381,0	3,9	1 491	3,1	1 176,2	2,7	0,8%
Tekstili	98,2	0,3	63	0,1	39,7	0,1	0,2%
Odeća	96,2	0,3	58,7	0,1	31	0,1	0,0%
Drugi proizvodi	1 063,0	3,0	1 116,1	2,3	903,3	2,1	0,7%
Ostatli proizvodi	334,7	0,9	526,9	1,1	192,9	0,4	0,7%

Izvor: EUROSTAT(Comext,Statistical regime 4)

U periodu od 2006.- 2010. godine EU je i dalje bila glavni trgovinski partner Merkosura. Iz Merkosura EU je uglavnom uvozila poljoprivredne proizvode sa obzirima da su zemlje članice uglavnom poljoprivredne zemlje, i više od 50% od ukupnog uvoza čine upravo razni poljoprivredni proizvodi, uključujući i žive životinje, meso, kožu, i sve životinjske proizvode, žitarice i ribu. Za njima slede rude i goriva i gvoždje i čelik sa oko 20% ukupnog uvoza. Na kraju, imamo opremu sa oko 11% i odeća i tekstil (tabela br.14).

Tabela br. 15: Evropska Unija- Izvoz u Merkosur od 2006.- 2010. godine

Proizvodi	2006	%	2008	%	2010	%	Udeo u ukupnom izvozu EU
	Mil EUR		Mil EUR		Mil EUR		
Ukupno	23 608,4	100	33 485,6	100	40 133,5	100	3,0%
Primarni proizvodi	1 803,0	7,6	2 555,0	7,6	3 366,2	8,4	1,7%
Poljoprivredni proizvodi	863,6	3,7	1 191,6	3,6	1 422,5	3,5	1,6%
Goriva i rude	939,4	4,0	1 363,4	4,1	1 943,7	4,8	1,8%
Preradivački proizvodi	21 009,5	89	29 306,2	87,5	32 181,0	80,2	3,3%
Gvoždje i čelik	712,9	3	969,6	2,9	1 226,1	3,1	3,7%
Hemikalije	4 850,8	20,5	6 548,2	19,6	6 335,2	15,8	4,5%
Drugi polu proizvodi	1 179,7	7,3	2 476,0	7,4	2 742,2	6,8	2,8%
Mašinska i transportna oprema	11 942,9	50,6	16 980,8	50,7	19 087,1	47,6	3,4%
Kancelariska i oprema za telekomunikacije	1 031,3	4,4	1 226,6	3,7	1 158,6	2,9	1,5%%
Transportna oprema	4 480,4	19	6 465,2	19,3	7 778,9	19,4	3,7%
Ostala oprema	6 407,5	27,1	9 181,0	27,4	10 044,1	25,0	3,6%
Tekstili	214,0	0,9	261,5	0,8	268,6	0,7	1,8%
Odeća	57,8	0,2	74,3	0,2	86,9	0,2	0,5%
Drugi proizvodi	1 502,7	6,4	1 991,5	5,9	2 418,1	6,0	2,1%
Osatli proizvodi	381,4	1,6	977,5	2,9	660,3	1,6	1,6%

Izvor: EUROSTAT(Comext, Statistical regime 4)

Što se tiče uvoza Merkosura iz EU u periodu od 2006.- 2010. godine primarnu ulogu imaju razne vrste pogonskih mašina i opreme, mašinski delovi za industriju, električne mašine, aparati i uređaji, oprema za telekomunikaciju i transport. Udeo ove opreme i mašina je viši od 50%, zatim slede razne električne mašine i aparati sa blizu 30% i na kraju hemikalije sa 20% od ukupnog uvoza (tabela br.15).

4.1.1. Uticaj globalne svetske ekonomske krize na odnose Merkosura i EU

Tektonski poremećaji u američkom finansijskom sistemu započeti su na tržištu nekretnina. Kao i svuda u svetu, kupovina nekretnina odvijala se preko finansijskih posrednika, tako što su hipotekarni krediti uzimani od poslovnih banaka i drugih depozitno-kreditnih institucija. Ove transakcije odvijale su se na primarnom hipotekarnom tržištu. Ovaj model kupovine nekretnina odlično je funkcionisao sve do uvođenja novog *subprimarnog hipotekarnog* tržišta, koje će, kao što će se kasnije ispostaviti, biti glavni uzrok nastanka krize na tržištu nekretnina u Sjedinjenim Američkim Državama.

Razlog nastanka ovog drugog takozvanog subprimarnog tržišta nalazi se u konstantnom rastu cena nekretnina i želji za ostvarivanjem što većeg profita. Konstantan rast cena nekretnina prouzrokovao je pregrejanom tražnjom, koja je finansirana upravo putem hipotekarnih kredita. U takvim uslovima broj izdatih hipotekarnih kredita od strane poslovnih banaka i drugih manjih depozitno-kreditnih institucija poput nebankarskih banaka (nonbank bank), i *Thrifts-a*⁴⁹ je neprekidno rastao. Nebankarske banke bavile su se ili poslovima odobravanja kredita ili primanjem depozita, ali nikada nisu objedinjavale obe funkcije. Jedni od glavnih aktera koji su doprineli eskalaciji krize na tržištu nekretnina su upravo ove manje depozitno-kreditne institucije.

Pomenute manje finansijske institucije nisu prilikom odobravanja kredita tražili čvrste garancije, dok su se one same finansirale iz regularnih pozajmica na finansijskom tržištu kod poslovnih banaka. Kako nisu mogli da ispune stroge kriterijume za dobijanje hipotekarnih kredita, veliki broj građana SAD zbog nestabilnih poslova kojima su se bavili i malih primanja nije bio u mogućnosti da se zaduži na primarnom tržištu kod poslovnih banaka. U želji da iskoriste trend rasta cena nekretnina i da ostvare veći profit iz svoje primarne delatnosti (plasiranje kredita), američke banke i druge depozitne institucije inicirali su osnivanje novog pod tržišta, *subprimarnog tržišta hipotekarnih kredita*. Na ovom novom tržištu i klijenti sa lošim kreditnim bonitetom mogli su da dobiju traženi hipotekarni kredit.⁵⁰

Kako poslovne banke nisu mogle direktno da pozajmljuju sredstva klijentima sa lošim bonitetom zbog postojanja zakonskih ograničenja u poslovanju, one su sredstva plasirale preko posrednika, nebankarskih banaka (nonbank bank) i Thrifts-a. Najveći broj ovih loših kreditnih plasmana upravo su odobrile američke manje finansijske institucije.

⁴⁹Thrifts su finansijske institucije koje su po veličini manje od banaka i prvenstveno se bave odobravanjem kredita individualnim korisnicima i ne bave se korporativnim poslovima.

⁵⁰*Svetska ekonomska kriza i posledice po privredu Srbije*, Internet na strani:

<http://www.fefa.edu.rs/files/pdf/StudijelIstrazivanja/sveska11SvetskaEkonomskaKrizalposledicePoPrivreduSrbije.pdf>, str. 6-7

U uslovima stalnog rasta cena nekretnina, velike banke koje nisu mogle da direktno odobravaju kredite klijentima počele su da otkupljuju hipotekarne kredite od manjih depozitno-kreditnih institucija, verujući da su te hipoteke dobro obezbeđene i da će cena nekretnina nastaviti da raste.⁵¹

Međutim, kako se ista kolčina novca okretala pri kupovini sve više nekretnina, a da se pri tome smanjivalo servisiranje kredita usled loših kreditnih plasmana banaka (kreditni koji su davani klijentima sa lošim bonitetom), došlo je do nestašice novca tako da se broj izdatih kredita sve više smanjivao.

Izražen trend rasta cena nekretnina omogućio je tržišnim učesnicima da ostvare velike zarade u veoma kratkom roku, što je u sve većoj meri privlačilo na tržište nekretnina spekulante i velike institucionalne investitore poput penzionih fondova, osiguravajućih kompanija, velikih banaka, investicionih fondova, hedž fondova itd. Spekulanti ulaze na tržište u potrazi za brzom zaradom, a da pri tom svesno preuzimaju povišen rizik i po pravilu se ne zadržavaju dugo na tržištu.

U periodu najvećeg rasta cena nekretnina od januara 2005. do juna 2007. godine, kada su cene nekretnina porasle za 30%, odobren je i najveći broj subprimarnih kredita. Da bi ostvarile veće zarade, banke i specijalizovane agencije redukovali su premije na rizik za tu vrstu pozajmica i to je dovelo do velike ekspanzije tržišta drugorazrednih kredita. Većina američkih banaka su pretvorile subprimarne kredite u hartije od vrednosti sa pokrićem u hipotekarnim kreditima i dalje ih preprodavale investitorima, osiguravajućim kompanijama i investicionim i penzionom fondovima koji su bili željni špekulativnog profita. Pošto američko finansijsko tržište nije bilo regulisano u dovoljnoj meri, distribucija primarnog rizika doživela je široke razmere.⁵²

U realnosti, banke su u svom portfoliju imale hipoteke koje su bile samo prividno sigurne. Kada je došao trenutak da klijenti vrate glavnicu i kamate, oni su odustajali od ugovornih obaveza jer su cene nekretnina od juna 2007. godine do novembra 2008. godine u proseku opale za 25% i puštali banke da aktiviraju hipoteke. Nekretnine koje su bile predmet hipoteka nisu se mogle prodati, ili valorizovati na tržištu za očekivani iznos. Dodatni pritisak na ponudu proizveli su solventni klijenti, klijenti banaka sa visokim bonitetom koji su usled naglog pada cena svesno odustajali od daljeg servisiranja uzetog hipotekarnog kredita.

Kako klijenti banka više nisu imali novca da servisiraju obaveze prema bankama, one su aktivirale njihove hipoteke, a broj nekretnina koji se našao u vlasništvu banaka postajao je sve veći.

⁵¹Najznačajniji rast cena nekretnina zabeležen je u periodu od januara 2005. do juna 2007. godine kada su cene nekretnina porasle za 30%. Nakon juna 2007. godine nastupio je nagli trend pada cena nekretnina. Office of federal housing enterprise oversight: http://www.ofheo.gov/hpi_download.aspx; 28.01.2008.

⁵²Filipović, S. (2009), *“Srpska privreda na udaru globalne ekonomske krize”*, Kopaonik bizinis forum 2009, Savez ekonomista Srbije i UKDS, Beograd;

Pošto se finansijske institucije ne bave poslovima sa nekretninama, porast broja kuća koje su postale vlasništvo američkih banaka predstavljao je gotivo nerešiv problem. Banke iznose veliki broj nekretnina na tržište i prodaju ih po ceni u visini duga koji nije izmiren prema banci. Banke koje su u svom vlasništvu imale veliki broj nekretnina, u trenutku izdavanja kredita nekretnine su imale jednu vrednost, a u trenutku prodaje znatno manju vrednost, tako da se njihovom eventualnom prodajom nisu mogli servisirati uzeti hipotekarni krediti.

Od juna 2007. godine do novembra 2008. godine tržišna vrednost nekretnina je postala višestruko manja od njene realne vrednosti a banke su se našle u velikoj nelikvidnosti. To je imalo za posledicu da se problem pojedinih finansijskih institucija transformisao u finansijsku krizu i doveo do domino efekta koji je sa sobom povukao i druge aktere finansijskog tržišta i preneo krizu na druge delove sveta.⁵³

Dubina i širina krize sa kojom se suočavaju svetske ekonomije može se porediti samo sa onom iz tridesetih godina prošlog veka. Obe finansijske krize ponikle su finansijskom sistemu SAD i odatle se proširile na druge zemlje i druge ekonomske sektore. Obe su, takođe, počele pucanjem prenaduvanog balona verdnosti aktive privrednih subjekata, prevenstevano u bankarskom sektoru, uzrokujući nelikvidnost finansijskog sistema.

Finansijska kriza se vrlo brzo prelila u gotovo sve sektore realne ekonomije. Svetska ekonomija tone u recesiju zbog ogromnih gubitaka koji se procenjuju na oko 25% osnovnog kapitala uz porast nesigurnosti poslovanja privrednih aktera. Sve ovo zajedno pogoršava kreditnu likvidnost i privrede i građana, uzrokuje otpuštanje radne snage i dramatičan rast nezaposlenosti. Ekonomski teoretičari procenjuju da sada nije u pitanju samo spasavanje nekoliko najvećih svetskih banaka, već je u pitanju sveobuhvatna spasilačka operacija svetske ekonomije. Američke Federalne rezerve i Evropska centralna banka preduzele su radikalne mere od početka krize da održe likvidnost finansijskog sistema i postepeni oporavak bankarskog sektora, a u oporavak svetske ekonomije uključile su se i međunarodne institucije poput Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke.

Uticaj krize na finansijski sistem Evropske unije bio je, takođe, veoma veliki. Zbog učešća velikog broja investitora iz ovih delova sveta na tržištu novca i kapitala SAD, prva tržišta na kojima se osetio udar finansijske krize bila su tržišta Evrope i razvijenih država Azije. Većina banaka Evropske unije bila je izložene američkim rizičnim hipotekarnim zajmovima, zbog kojih su beležile velike gubitke. Strah od sličnih dešavanja na tržištu evropske zajednice od 27 članica postajao je sve izraženiji, i on je uzrokovao povećanje međubankarskih kamatnih stopa, pošto su banke nerado jedne drugima pozajmljivale novac. Umesto toga, banke i drugi investitori ulagali su višak slobodnih sredstava u državne obveznice i druge finansijske instrumente niskog rizika i niskog prinosa.

⁵³ *Svetska ekonomska kriza i posledice po privredu Srbije*, Internet na strani: <http://www.fefa.edu.rs/files/pdf/StudijelIstrazivanja/sveska11SvetskaEkonomskaKrizalposledicePoPrivreduSrbije.pdf>, str. 8-10

Po domino efektu, zaražene lošom aktivom bankrotirale su redom britanske, nemačke, francuske, italijanske, kao i banke mnogih drugih zemalja širom Evrope.

Nastala situacija primorala je lidere evropskih država na zajedničke mere u cilju sprečavanja širenja krize. Tako je u oktobru 2008. godine održan sastanak lidera petnaest evropskih zemalja i vlade Velike Britanije na kome je usvojena zajednička strategija za izlazak iz finansijske krize. U sklopu interventnih mera, Evropska centralna banka (ECB) i centralne banke Velike Britanije, Švedske i Švajcarske snizili su svoje referentne kamatne stope.⁵⁴

Evropska centralna banka je u pet navrata smanjivala referentnu kamatnu stopu počev od oktobra 2008. godine do marta 2009. godine,. Tokom 2008. godine kamatna stopa snižavana je u oktobru sa 4,25% na 3,75%, u novembru na 3,25% i decembru na 2,5%. U januaru 2009. godine, referentna kamatna stopa smanjena je na 2%, a zatim u martu iste godine na 1,5%.⁵⁵

Zbog sve većeg nedostatka obrtnog kapitala i nepoverenja koje je postojalo na finansijskom tržištu, krediti su i pored snižavanja referentnih kamatnih stopa postajali sve nedostupniji i skuplji i takva situacija je iziskivala primenu drastičnijih mera. Da bi poboljšala likvidnost bankarskog i finansijskog sistema, Evropska unija je odlučila da se za te svrhe izdvoji suma od 1.700 milijardi evra.⁵⁶

Vlada Nemačke je namenila 70 milijardi evra za povećanje likvidnosti bankarskog sektora i 400 milijardi evra za obezbedjenje međubankarskih pozajmica. Francuska je odvojila 40 milijardi evra finansijske injekcije za banke i 300 milijardi evra za obezbedjenje međubankarskih zajmova. Britanska vlada je svoju intervenciju fokusirala na osiguravajuće kompanije i banke sa lošom aktivom. Ona je dala pomoć od 20 milijardi funti Royal Bank of Scotland, a Lloyds i HBOS su dobili pomoć od 17 milijardi funti. Britanska vlada preuzela je kontrolu nad hipotekarnom bankom Bradford and Bingley. Španski paket interventnih mera u iznosu od 30 milijardi evra bio je namenjen otkupu loše aktive od banaka u dubiozi i povećanju njihove likvidnosti.⁵⁷

Limitirane domaćom finansijskom tražnjom uzrokovanom globalnom ekonomskom krizom, evropske banke, prvenstveno italijanske, francuske, austrijske, grčke i skandinavske, svoja poslovanja širili su na tržište istočne Evrope ka baltičkim zemljama, Balkanu i velikom ruskom tržištu. To se u velokoj meri odrazilo na finansijske tokove i uzrokovalo opadanje ukupne ekonomske saradnju Evropske unije i zemalja Merkosura.

⁵⁴Swint, B., *Bank of England cuts main rate a half point to 1%*, Bloomberg.com:
<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601102&sid=ak38At3528Zc&refer=uk> 25.01.2009

⁵⁵*Svetska ekonomska kriza*, Internet, na strani: <http://www.tradingeconomics.com/Economics/Interest-Rate.aspx?Symbol=EUR>

⁵⁶Milienković, F. *"Evropski konsenzus, zajednička strategija"*, Ekonomist magazin br: 439, Emportal, Beograd. (2008)

⁵⁷Stratfor (2008.), *The Financial Crisis in Europe*, StockAnalyst:
<http://www.istockanalyst.com/article/viewarticlepaged/articleid/2702034/pageid/2>.

Iako je nešto kasnije došao, *talas globalne ekonomske krize nije zaobišao ni područje Latinske Amerike*. Internacionalna kriza se polako širila kroz različite kanale i imala različite efekte na svaku državu ovog regiona i Merkosura. Gotovo svi faktori koji su pospešivali rast ekonomija južnoameričkog zajedničkog tržišta gube na snazi ili su pred nestajanjem.

Prvi udarni talas globalne ekonomske i finansijske krize koji je počeo 2007. nije se snažnije osetio na prostoru Merkosura tokom 2007. godine. Ukupna agregatna vrednost ekonomske aktivnosti svih članica uzetih zajedno beleži godišnji rast od više od 200 milijardi USD u odnosu na prethodnu 2006. godinu (tabela br.16).

Tabela br. 16: MERKOSUR – Agregatna vrednost ekonomske aktivnosti u milionima dolara

Zemlja	1995	2000	2004	2005	2006	2007
Argentina	242 394,9	267 682,9	141 749,4	169 725,4	198 013,0	241 037,5
Brazil	671 344,7	558 234,9	569 637,5	756 772,1	935 369,4	1 113 049,0
Paragvaj	7 315,3	6506,8	6314,8	6812,0	443,7	399,6
Urugvaj	19 888,8	21 056,7	13 603,9	16 852,3	19 546,1	23 239,4
Venecuela	72 491,5	112 219,3	105 750,4	135 791,1	148 523,5	131 567,4
UKUPNO	1.013.435,2	965.700,6	837.056,0	1.085.952,9	1.301.895,7	1.509.292,9

Izvor: ECLAC- Statistical Yearbook Latin American and the Caribbean, 2008.
(http://websie.eclac.cl/anuario_estadistico/anuario_2008/docs/ANUARIO2008.pdf), str.115

Rast privrednih aktivnosti Merkosura, kao celine, zabeležen je kako u sektoru izvoza tako i u oblasti uvoza roba i usluga što nameće zaključak da se prvi udarni talas globalne krize i njeno preliivanje u realni sektor ekonomije nisu odmah osetili na području ove južnoameričke ekonomske grupacije.

Tabela br. 17: MERKOSUR – Izvoz roba i usluga u milionima dolara

Zemlja	1995	2000	2004	2005	2006	2007
Argentina	22 849,0	30 952,4	37 569,4	42 643,0	45 769,7	49 931,0
Brazil	46 465,7	64 307,1	96 706,2	106 473,5	111 371,3	118 721,8
Paragvaj	3 942,3	2703,2	3007,4	3 370,0	3 862,6	4 233,7
Urugvaj	3 146,7	3 877,4	4 293,8	4 995,3	5 397,1	5 923,0
Venecuela	30 365,6	34 844,6	32 883,9	34 123,5	32 594,9	30 778,5
UKUPNO	106.769,3	136.684,7	174.460,7	191.605,3	198.995,6	209.588,0

Izvor: ECLAC- Statistical Yearbook Latin American and the Caribbean, 2008.
(http://websie.eclac.cl/anuario_estadistico/anuario_2008/docs/ANUARIO2008.pdf), str.124

Na nivou pojedinačnih zemalja gledano, situacija je našto drukčija. Argentina, Brazil i Urugvaj su nastavili blagi rast iz 2006. godine. Na drugoj strani, ekonomije Venecuele i Paragvaja beleže negativan rast i snažnije su podložne udarima novonastale krize (tabele br. 16,17 i 18). Obe ove države povećale su vrednosti uvoza uz blago opadanje vrednosti njihovog izvoza.

Tabela br. 18: MERKOSUR – Uvoz roba i usluga u milionima dolara

	1995	2000	2004	2005	2006	2007
Argentina	22870,5	32754,6	27133,5	32597,6	37609,7	45317,3
Brazil	66539,4	75672,9	76173,4	83257,5	98327,2	118680,9
Paragvaj	5366,2	3462,7	3353,6	3654,8	4258,6	4716,5
Urugvaj	3294,3	4214,4	3786,9	4194,6	4930,7	5439,7
Venecuela	15755,2	21218,9	22586,5	30527,8	40009,7	53452,9
UKUPNO	113825,6	137323,5	133033,9	154232,3	185135,9	227607,3

Izvor: ECLAC- Statistical Yearbook Latin American and the Caribbean, 2008.
(http://websie.eclac.cl/anuario_estadistico/anuario_2008/docs/ANUARIO2008.pdf), str.125

Statistika Ekonomske komisije za Latinsku Ameriku (ECLAC) Ujedinjenih nacija registruje, na osnovu publikovanih podataka nacionalnih statističkih biroa zemalja Merkosura, ukupan rast bruto domaćeg proizvoda (BDP) i u 2007. i u 2008. godini. Rast BDP je zabeležen kako na nivou ekonomske zajednice tako i na nivo svake članice posebno.

Tabela br. 19: Merkosur – Bruto domaći proizvod (u milionima US dolara)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Argentina	268831	102042	129596	153129	183196	214267	262451	330196
Brazil	552288	505960	552453	663733	882040	1089398	1300312	1575835
Paragvaj	6 446	5 092	5 552	6 950	7 473	9 275	12 222	15 976
Urugvaj	19 248	12 731	11 605	13 706	17 230	20 023	24 254	32 186
Venecuela	122910	92 890	83 529	112452	145513	184 509	228 071	313 799
UKUPNO	944029	608002	682049	929314	1210749	1303665	1562763	1906031
RAST %	-9.25	-35.59	12.18	36.25	30.28	7.67	19.87	21.97

Izvor: Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC)

Efekti globalne ekonomske krize nisu se odmah po njenom izbijanju, u Sjedinjenim Američkim Državama polovinom 2007. Godine, prelili na ekonomski prostor Merkosura. Procentualno gledano, bruto domaći proizvod je rastao u 2007. godini po relativno visokoj stopi od 7,5%, a prvi znaci usporavanja rasta BDP registrovani su tokom 2008. godine kada je on iznosio 6,3 procentna poena. Sve zemlje Merkosura, osim Urugvaja, su registrovale blago opadanje BDP (tabela br.19).

Tabela br. 20: MERKOSUR – Bruto domaći proizvod (u procentima)

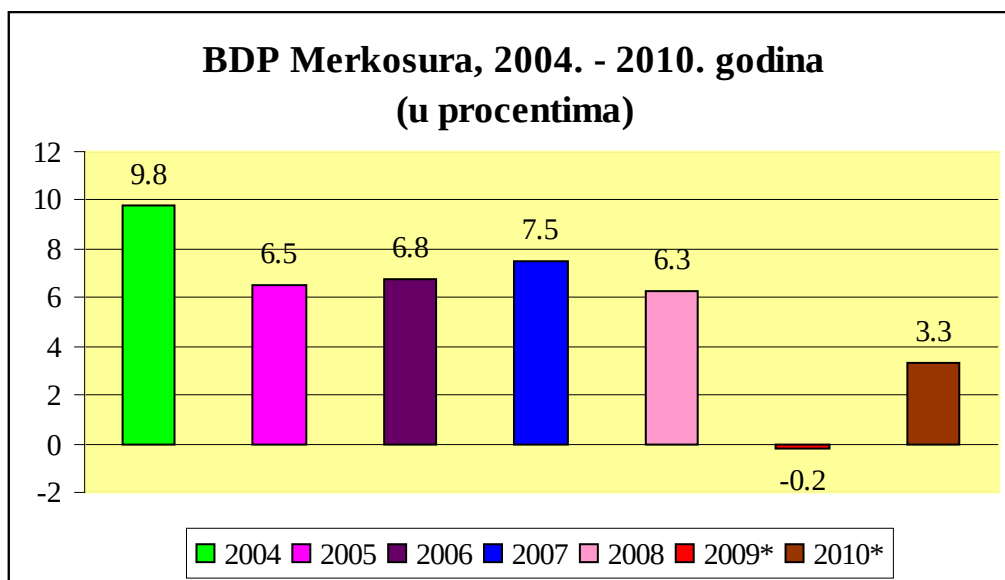
	2004	2005	2006	2007	2008	2009*	2010*
Argentina	9,0	9,2	8,5	8,7	7,0	1,5	3,0
Brazil	5,7	3,2	4,0	5,7	5,1	-0,8	3,5
Paragvaj	4,1	2,9	4,3	6,8	5,8	-3,0	3,0
Urugvaj	11,8	6,6	7,0	7,6	8,9	1,0	3,5
Venecuela	18,3	10,3	9,9	8,9	4,8	0,3	3,5
RAST %	9,8	6,5	6,8	7,5	6,3	-0,2	3,3

*Procena Ekonomske komisije UN za Latinsku Ameriku (ELAC) –

Izvor: Economic Survey of Latin America and the Caribbean, 2008 – 2009, www.eclac.org

Prema procenama Ekonomske komisije UN za Latinsku Ameriku *najači udar* globalne finansijske i ekonomske krize na prostoru Merkosura *ostvario se tokom 2009. godine*. Bruto domaći proizvod Argentine je opao sa 7,0 na 1,5 odsto, Brazila sa 5,7 na minus 0,8 odsto, Paragvaja sa 5,8 na minus 3 odsto, Urugvaja sa 8,9 na 1 odsto ,i novopridružene članice Venecuele sa 4,8 procenta na 0,3 procenta⁵⁸ (tabela br.20).

Grafikon br. 6: BDP Merkosura u periodu 2004. – 2010. godina

* Procena Ekonomske komisije UN za Latinsku Ameriku (ELAC)

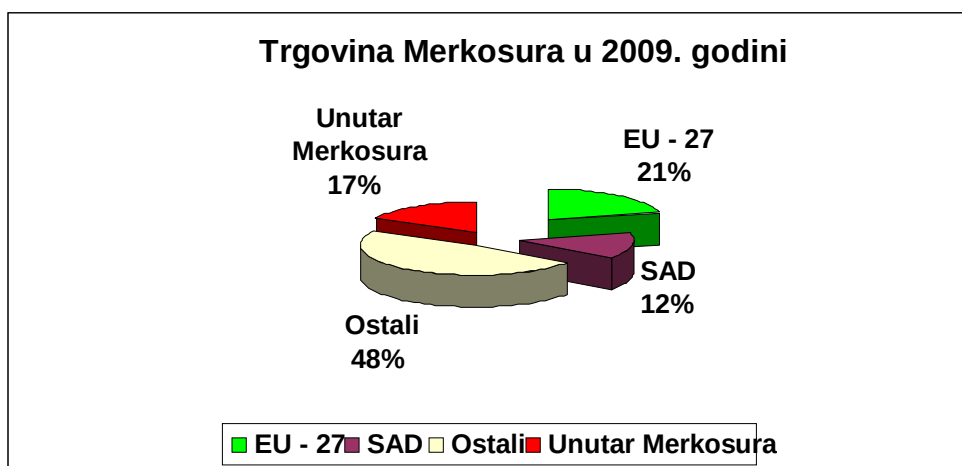
Izvor: Economic Survey of Latin America and the Caribbean, 2008 – 2009,

⁵⁸Economic Survey of Latin America and the Caribbean, 2008 – 2009, www.eclac.org/de, str.17

Na nivou Merkosura kao ekonomske zajednice svih pet članica dogodio se strmoglavi pad bruto domaćeg proizvoda u 2009. godini sa 6,3 procenata na minus 0,2 procenata. Stručnjaci Ekonomske komisije UN za Latinsku Ameriku procenili su blagi oporavak ekonomija ove južnoameričke integracije početi polovinom 2010. godine sa maksimalnim rastom BDP od skromnih 3,3 procenata (grafikon br.6).

Pojedinačno gledano, Evropska unija je najveći ekonomski partner Merkosura sa 21% učešća u ukupnoj razmeni, unutrašnja trgovina između članica bloka zauzima drugo mesto sa 17% (16,4), a na trećoj poziciji su Sjedinjene Američke države sa 12 odsto (grafikon br. 7). Takvo čelno pozicioniranje EU u ekonomskoj saradnji u velikoj meri je uticalo na različite efekte uticaja globalne krize na Brazil, Argentinu, Urugvaj, Paragvaj i Venecuelu.

Grafikon br. 7: Trgovinska razmena Merkosura u 2009. godini

Izvor: MERCOSUR tradoc_113

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113488.pdf, Grafička obrada autora ovog rada

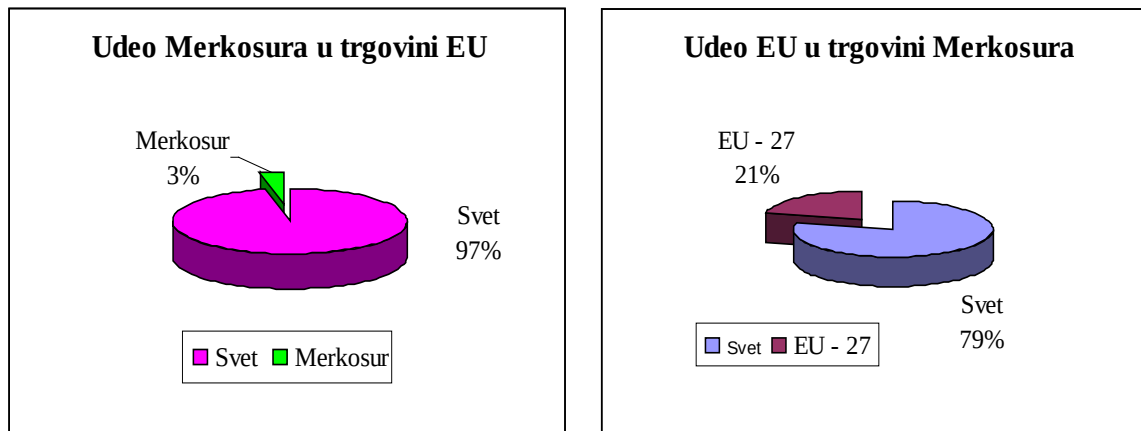
Uticaj globalne ekonomske i finansijske krize na odnose Merkosura i Evropske unije je i višestruk i višeslojan. U 2008. godini, udeo Merkosura u ukupnoj trgovinskoj razmeni EU bio je samo 3,2 *procenata* (grafikon br.8), i ostvaren je u iznosu od gotovo 97 posto sa tri velika partnera u Merkosuru (Brazil - 2,2%, Argentina - 0,6% i Venezuela - 0,4%).⁵⁹

U strukturi Merkosurovog *izvoza* dominirali su poljoprivredni proizvodi i energija koji su u uslovima krize lako mogli da se nadomeste iz sopstvenih izvora Evropske unije, ili da se zbog smanjene tražnje reduciraju.

⁵⁹Mercosur, *EU bilateral trade and trade with world*, Internet, na strani: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113488.pdf

Na drugoj strani, više od petine trgovinskih transakcija Merkosura u 2008. godini obavljeno je sa 27 članica Evropske unije. Pri tome su u strukturi Merkosurovog *uvoza* sa područja EU dominirale visoke tehnologije i finansijski sektor, a to nije lako moglo da bude substituisano iz domaćih kapaciteta pet članica ove ekonomske integracije.

Grafikon br. 8: Učešće Merkosura i EU u ukupnoj trgovini u 2008. godini

Izvor: MERCOSUR tradoc_113488,
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113488.pdf, Grafička obrada autora ovog rada

Gotovo konstantan trgovinski suficit koji je Merkusor ostvarivao u razmeni sa Evropskom unijom počev od 2004. godine dostigao je najvišu vrednost u 2007. godini i iznosio je 9.872 milijardi evra. Dostupna statistika raznih institucija Evropske unije registruje prvi kvartal 2008. kao period u kome su efekti globalne finansijske i ekonomske krize već veoma snažno prisutni na prostoru Merkusora jer je njegov trgovinski suficit u razmeni sa EU opao samo na jednu šestinu proseka ostvarenog u prethodnij 2007. godini (tabela br. 21).

Tabela br. 21: MERKOSUR – Trgovinski balans sa Evropskom unijom
(u milionima evra)

Period	Uvoz	% promene	Udeo EU u uvozu (%)	Izvoz	% promene	Udeo EU u izvozu	Balans	Ukupna trgovina
2004	18.058	15,6	23,3	25.474	13,1	23,3	7.417	43.532
2005	20.595	14,1	22,1	28.014	10,0	21,3	7.419	48.609
2006	23.508	14,1	20,4	31.922	14,0	21,1	8.414	55.430
2007	27.748	18,0	20,6	37.621	17,9	23,5	9.872	65.369
2008	40.452	45,8	20,2	42.293	12,4	22,1	1.841	82.745
2008 - K1	7.511	-	20,5	8.987	-	23,9	1.476	16.497
2008 - K2	13.735	-	20,9	11.251	-	23,3	-2.485	24.986
2008 - K3	9.800	-	19,6	11.550	-	21,6	1.750	21.350
2008 - K4	9.406	-	19,6	10.506	-	20,2	1.100	19.912
Prosečni rast (2004 - 2008)			22,3			13,5		-29,4

Izvor: MERCOSUR tradoc_113488,
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_11348.pdf

Drugi kvartal 2008. godine označava vršnu tačku sunovrata ekonomija Merkosura ukupno gledano. U njemu je po prvi put u višegodišnjoj istoriji trgovinskih odnosa zabeležen trgovinski deficit Merkosura od 2,485 milijarde evra. Zahvaljujući intervencijama vlada Merkosura, preventivno Brazila i Argentine, kao najvećih i ekonomski najsnažnijih članica bloka, u sektoru bankarstva i javnih finansija - izrazito negativni ekonomski trendovi su samo blago ublaženi tokom trećeg i četvrtog kvartala. Trgovinski suficit Merkosura je sa 9,872 milijarde evra u 2007. godini opao na skromnih 1,841 milijardi evra ili manje od jedne petine (tabela br. 21).

Tabela br. 22: Evropska unija i Merkosur – Trgovina Merkosura u 2009. godini

Glavni partneri za uvoz			Glavni partneri za izvoz			Glavni trgovački partneri		
Partneri	Mil. euro	%	Partneri	Mil. euro	%	Partneri	Mil. euro	%
Svet	139 516,0	100	Svet	156 447,3	100	Svet	295 963,4	100
EU - 27	28 830,2	20,7	EU - 27	32 746,9	22,9	EU - 27	61 577,1	21,2
SAD	22 086,2	15,8	SAD	14 249,9	9,1	SAD	36 336,7	13,8
Ostali	88 599,6	48,3	Ostali	109 450,5	7,4	Ostali	198 049,6	47,9
Merkusor	26.279,9	15,2	Merkusor	23.890,8	60,6	Merkusor	50.170,7	17,1
UNUTAR MERKOSURA			UNUTAR MERKOSURA			UNUTAR MERKOSURA		
Brazil	12 244,9	8,8	Brazil	9 186,5	5,9	Brazil	21 431,4	7,0
Argentina	10 676,8	7,7	Argentina	10 310,0	6,6	Argentina	20 986,7	6,8
Paragvaj	1 991,7	1,4	Venecuela	1 937,2	1,2	Venecuela	3 928,9	1,4
Urugvaj	1 366,6	1,0	Urugvaj	2 457,2	1,6	Paragvaj	3 823,7	1,0
Venecuela	561,5	0,4	Paragvaj	3 705,7	3,3	Urugvaj	4 267,2	0,9

Izvor: Evropska unija, Mercosur - Trade Statistics, MERCOSUR tradoc_111832
<http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/111832.htm>., Adaptaciju podataka izvršio autor rada

Unutar članica Merkosura ostvareno je oko 15,2% ukupnog uvoza, dok je procenat međusobnog izvoza bio višestruko veći i iznosio je čak 60,6% (tabela br. 22).

Snažna recesija u ekonomijama razvijenih zemalja, prvenstveno EU i SAD, i značajno usporavanje ekonomske tražnje u grupi srednje razvijenih država *pojavi se kao činilac limitiranja uvoza sa prostora Merkosura*. Uvoz SAD sa područja Merkosura upečatljivo ilustruje kako internacionalna finansijska kriza pogađa ekonomije ovog regiona kroz trgovinu. Ukupni uvoz Sjedinjenih Američkih Država, osim nafte, imao je konstantan rast od sredine sedamdesetih godina XX veka sve do erupcije najnovije ekonomske krize. U poslednjem kvartalu 2008. godine uvoz SAD postaje negativan a u februaru 2009. opao je na samo 19,2 odsto.⁶⁰

Zemlje članice Merkosura proklamovale su i primenjuju različite politke suprostavljanja uticaju globalne ekonomske krize. Generalno gledano, ove mere spadaju u dve osnovne kategorije (a) *one dizajnirane da povrate poverenje i otključaju zamrzla finansijska tržišta* i (b) *druge čiji cilj je da podstaknu tražnju na tržištu*. Podsticanje ili oživljavanje potrošnje često je stimulisano kroz politiku kompenzacije koja podržava najugroženije ili najranjivije sektore privrede i stanovništva.

⁶⁰ Latin America and the Caribbean: Economic situation and outlook, 2008-2009, E/2009/19.
<http://www.un.org/regionalcommissions/crisis/eclacoutlook.pdf>, str.8

⁶⁰ Isto, str.17-19

Opseg ovih interventnih mera je veoma širok, ne samo zato što efekti krize variraju od zemlje do zemlje, i zato što instrumenti suzbijanja krize takođe variraju, već i zbog velikih razlika u ekonomskim i finansijskim kapacitetima svake države Merkosura. U početku krize, centralne banke su uložile velike napore da održe likvidnost finansijskog sistema kako bi lokalna kreditna tržišta mogla da funkcionišu koliko toliko normalno. Pored toga, pružana je pomoć tražiocima kredita koji nisu bili pokriveni ovim tržištima. Međutim, priroda ekonomske krize, a posebno rapidno gubljenje poverenja u bankarski i finansijski sektor, zahtevali su i druge mere monetarne i fiskalne politike kao što su smanjenje kamata i poreza.

Interventne mere u državama Merkosura	AR	BR	UR	PG	VE
Monetarna i finansijska politika					
Redukcija ili relaksacija obaveznih rezervi	x	x			
Obezbeđenje likvidnosti nacionalne valute	x	x	x		x
Fiskalna politika					
Smanjenje poreza ili povećanje supstitucija	x	x	x	x	x
Podsticanje potrošnje i infrastrukturnih radova	x	x	x		
Prilagođavanje valute i spoljno-trgovinske politike					
Prilagođavanje menjačkog kursa stranih valuta	x	x			
Povećanje carina i uvoznih restrikcija	x		x		
Smanjenje carina	x	x	x		
Finansijski podsticaji izvoznicima	x	x			x
Kreditni međunarodnih finansijskih institucija			x	x	
Sektorske politike					
Podsticanje stanogradnje	x	x	x		
Podsticanje malih i srednjih preduzeća	x		x		
Podsticanje poljoprivrede		x	x	x	
Podsticanje turizma			x		
Podsticanje industrijske proizvodnje	x	x	x		x
Socijalna i politika zapošljavanja					
Promocija stvaranja novih radnih mesta	x	x		x	
Socijalni programi zaštite stanovništva		x			x

*Izvor: Latin America and the Caribbean: Economic situation and outlook, 2008-2009, E/2009/19., str .19
Adaptacija autora*

Uzimajući u obzir strmoglavi pad vrednosti nacionalnih valuta (Brazil oko 25%) i fiskalnih prihoda zajedno sa kreditnom krizom, u velikoj meri je dovedena u pitanje sposobnost vlada zemalja Merkosura da finansiraju proklamovane anti-krizne mere. Vlada Brazila, najveće i ekonomski najsnažnije članice Merkosura, intervenisala je sa paketom mera vrednim oko 8,5 procenata brazilskog bruto domaćeg proizvoda, od čega je skoro 80% utrošeno na podsticanje potrošnje, a 20% na razne beneficije i pokrivanje gubitaka u budžetu nastalog smanjenjem poreskih stopa i kamata.⁶¹

⁶¹Report on the Latin American economy. First half of 2009, Banko de Espana, Economic Bulletin, April 2009, str. 5-7

Argentinski fiskalni anti-krizni paket obuhvata oko 6% bruto društvenog proizvoda, od čega je gotovo 90 odsto namenjeno podsticanju tražnje i potrošnje u okviru plana javnih radova. Intervencija Vlade Venecuele je oko 4%, a paketi vlada najmanjih članica Merkosura, Urugvaja i Paragvaja procenjuju sa na oko 2,4 do 2,8 odsto BDP.⁶²

Dosadašnje ekonomske analize Ekonomske komisije za Latinsku Ameriku (ELAC) i prezentirani podaci u ovom radu pokazuju da je sadašnja globalna ekonomska kriza našla region Merkosura mnogo bolje pripremljen nego u prošlosti, a posebno u odnosu na krizu koja je potresala Argentinu i njene partnere tokom 2001. i 2002. godine u kojima je beležen negativan rast Merkosurovog BDP od -9,25% i -35,96%. Nije bilo finansijske panike ili prevelike kreditne krize i, generalno gledano, regija Merkosura ima manevarski prostor za implementaciju interventnih politika koje omogućavaju umereni uticaj na proizvodnju i zapošljavanje.

4.2. Strategija podrške EU zemljama Merkosura

Saradnja EU i Merkosura započela je već 1992. godine, odmah nakon stvaranja ovog latinoameričkog bloka. Pored političke podrške ovoj novoj ekonomskoj integraciji, EU je pružila i značajnu materijanu i tehničku pomoć u tri ključne oblasti: a) institucionalna pitanja, b) trgovina i c) ekonomska integracija i intraregionalna saradnja. U periodu 1992. - 2002. godine, Merkosur je primio iz fondova EU direktnu ekonomsku pomoć vrednu 49,3 miliona evra, najviše u oblasti trgovine (44%), za oblast ekonomske integracije i interregionalne sardnje (39%), a najmanje u oblasti jačanja institucija Merkosura (17%).

Strateški cilj saradnje EU i Merkosura usmeren je na ostvarenje institucionalne i tržišne integracije ova dva regiona. Njegovi temelji postavljeni su *Memorandumom o razumevanju* koji su dva bloka potpisali u julu 2001. godine za period 2002. – 2006. godine i *Regionalnim strateškim dokumentom* koji je odobren u 2002. godini. Regionalni strateški dokument 2002 - 2006 izričito povezuje saradnju i podršku sa pregovaračkim procesom ovih dvaju blokova i snažno naglašava da je stvaranje Merkosurovog zajedničkog tržišta **preduslov** za dovršenje pregovora i održivost asocijacije između dva regiona.

Regionalni strateški dokument 2002. - 2006. definisao je tri prioritene oblasti saradnje EU sa Merkosurom i za njih EU je odobrila budžet od 48 miliona evra kao pomoć drugom partneru:

- Podrška unutrašnjoj tržišnoj integraciji i ubrzanju tokova intraregionalne trgovine (21 milion evra);
- Podrška insitucionalizacije Merkosura (12,5 miliona evra);

⁶² Isto.

- Podrška civilnom društvu u zemljama Merkosura (14,5 miliona evra).⁶³

Najnoviji dokument EU – *Stratrgija podrške Merkosuru 2007. – 2013.* još je ambiciozniji po svojim ciljevima. Strateški cilj EU je nastavak podrške Merkosuru u njegovom progresu ka višim oblicima političke i ekonomske integracije u tri ključne oblasti: jačanje institucija Merkosura, jačanje unutrašnjeg tržišta Merkosura i podrška civilnom društvu u zemljama Merosura.

4.2.1. Jačanje institucija Merkosura

Prva grupa izazova koji stoje pred Merkosurom jeste nedovršena institucionalna struktura i potreba da se dogradi proces donošenja odluka i ojačaju kapaciteti za primenu i sprovođenje zajedničkog zakonodavstva.

Namera EU je da kroz neposrednu materijalnu i tehničku pomoć osnaži institucionalnu strukturu Merkosura i poveća efikasnost njegovih tela u procesu donošenja odluka na nivou bloka. S tim u vezi, bogato iskustvo EU u različitim oblastima njene integracije nudi se kao model, kao konkretni projekti i kao tehnička pomoć, u skadu sa Merkosurovim planovima institucionalnog razvoja.

U dosadašnjem razvoju zajedničkih institucija, Merkosur je bio značajno pomognut od strane EU kroz finansijska sredstva i stručne kadrove. Transformacija Merkosurovog sekretarijata iz čisto administrativne jedinice u *tehničku kancelariju* opremljenu kompjuterima, tele-konferencijskom opremom i obuka zaposlenih u sekretarijatu, realizovana je kao projekt EU. Stvaranje tela za arbitražu i rešavanje sporova između članica Merkosura, uobličavanje Merkosurovog Zajedničkog parlamentarnog komiteta (*Mercosur Joint Parliamentary Committee - CPC*), materijalni i logistički podsticaji radjanja Merkosurovog Parlamenta - samo su neki od zajedničkih projekata ova dva ekonomska bloka.

4.2.2. Jačanje unutrašnjeg tržišta Merkosura

Druga oblast podrške Evropske unije Merkosuru odnosi se na trgovinu i ekonomske aspekte kao što su: finalizacija njegovih zajedničkih carinskih stopa (tarifa), finalizacija zajedničkog i jedinstvenog tržišta, usvajanje zajedničkih mehanizama zaštite tržišta i mehanizama za podsticanje konkurencije, ukidanje dvostrukog oporezivanja na uvezenu robu, razvoj infrastrukture, uobličavanje tehničkih normi i standarda i industrijska politika.

⁶³European Union, *Mercosur – Regional Strategy Paper*, 2007 – 2013, doc. 02.08.2007 (E/2007/1640), str.18

S tim u vezi, u toku je realizacija zajedničkih *statističkih projekata* koji pomažu članicama Merkosura da razviju harmonizovane, vremenski usaglašene i pouzdane ekonomske i socijalne indikatore, prvenstveno makroekonomske, koji treba da olakšaju regionalnu integraciju. Ključna tela za standardizaciju u okvirima Merkosura će dobiti neophodnu opremu i stručnu kadrovsku pomoć kako bi uspešno sprovedla reviziju ugovora i dogovora sklopljenih u Merkosuru.

Značajno područje zajedničkih projekata dva bloka je i *carinska harmonizacija* Merkosura, kao preduslov tržišnog i ekonomskog razvoja ovog regiona i njegovog skladnog odnosa sa Evropskom unijom. Ovi projekti treba da učvrste Merkosurovu carinsku integraciju, modernizuju i harmonizuju carinske procedure, što podrazumeva sprečavanje carinskih malverzacija, korupcije i olakšanje carinjenja roba i usluga. Sastvani deo podrške EU u ovim aktivnostima predstavlja i obuka kadrova i administrativna saradnja odgovarajućih institucija dva bloka.⁶⁴

U novije projekte podrške od strane EU spadaju prva faza uvođenja *veterinarskih i fito - sanitarnih standarda* koji treba da olakšaju pristup latinoameričkih poljoprivrednih proizvoda na tržište zemalja Evropske unije i *biotehnološki projekti* koji treba da promovišu razvoj i eksploataciju novih biotehnologija, i ojačaju šanse proizvoda sa ovog prostora u tržišnom nadmetanju.

4.2.3. Podrška civilnom društvu u zemljama Merkosura

Treća grupa izazova pred Merkosurom odnosi se na *svest o značaju civilnog društva* i potrebi njegovog uključivanja u regionalni proces integracije. Evropska unija želi da podstakne i podrži napore Merkosura da ojača učešće civilnog društva, podigne nivo znanja o regionalnim integracionim procesima, osnaži međusobno razumevanje i procese učini transparentnim.

Svest o projektu Merkosura unutar civilnog društva Merkosura i njegovih građana je niska, ali je polednjih godina ipak u porastu. Evropski partneri posebno žele da promene sliku u civilnom društvu Merkosura da je EU samo trgovinski partner koji odvaja velika sredstava za subvenciju svojih poljoprivrednih proizvoda. EU nastoji da civilno društvo Merkosura gleda na nju kao adekvatan primer uspešne ekonomske i političke integracije sa bogatim iskustvom koje samo može da pomogne Merkosuru kao ekonomskom bloku koji stremlji ka sveobuhvatnom ekonomskom i političkom povezivanju u budućnosti. Stvaranje drugačije slike EU u civilnim društvima Merkosura kroz projekte pomoći treba u konačnom ishodištu da podstakne buduće kreatore javnog mnjenja da se ugledaju ili da imitiraju integracione procese Evropske unije.

Kroz više edukativnih projekata koje finansira EU realizuje se socijalna dimenzija Merkosura preko jačanja njegovih ekonomskih i socijalnih foruma. Ova aktivnost treba da pomeri poimanje granica integracije izvan i iznad trgovinskih i institucionalnih pitanja, i da podigne nivo društvene svesti o legitimnosti i neophodnosti integracionih procesa.

⁶⁴Isto, str.18-19

Ona, takodje, treba da da nove podsticaje za društveni angažman novih aktera koji oblikuju javno mnjenje i, dugoročno, da podigne svest o Merkosurovom identitetu.⁶⁵

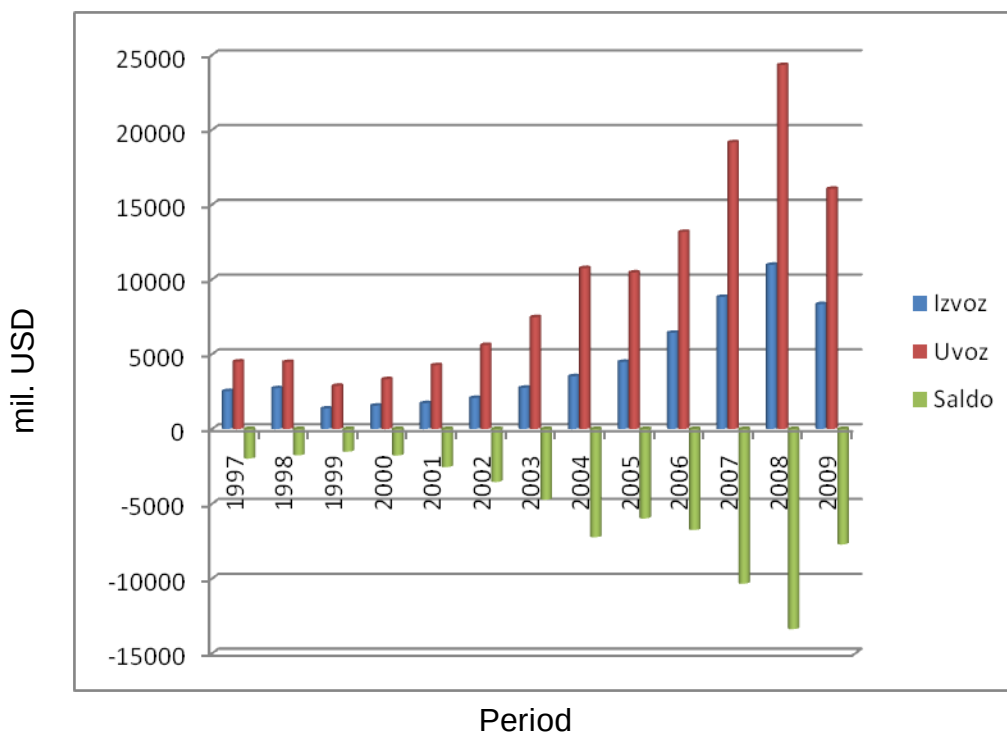
⁶⁵U sklopu podrške EU planirane su brojne aktivnosti: otvaranje katedri za izučavanje odnosa EU – Merkosura; otvaranje poslediplomskih studija; dodela stipendija studentima i naučnicima; organizovanje seminara, predavanja i naučnih skupova; otvaranje naučno - dokumentacionog centra; povećanje regionalne i interregionalne mobilnosti studenata i profesora; podrška nevladinim organizacijama i udruženjima građana, itd. (*Mercosur – European Community, Regional Strategy Paper 2002 - 2006* , str. 25).

V Ekonomska saradnja Srbije i Merkosura

5.1. Analiza spoljnotrgovinske robne razmene Srbije i Merkosura

Spoljnotrgovinsko poslovanje republike Srbije beleži negativne trendove već više od jedne decenije. Relativno skroman deficit u trgovinskoj razmeni sa svetom u 1997. godini od 1,972 hiljade dolara i 1,772 hiljada dolara u 2000. godini počeo je da ubrzano raste nakon demokratskih promena u oktobru 2000. godine, kada je doslo do ukidanja ekonomskih sankcija i snažnijeg otvaranja srpske privrede prema inostranstvu. Već naredne 2001. godine negativni saldo je bio -2,540 milijardi USD; 2002. godine - 3,539; 2003. godine - 4,718; 2004. godine - 7,230; 2005. godine - 5,979; 2006. godine - 6,744; 2007. godine - 10,339; a 2008. godine dostigao je najeći istorijski iznos od -13,375 milijardi američkih dolara, i 2009 se ipak malo smanjio na -7.712 (grafikon br.9).

Grafikon br. 9: Spoljnotrgovinska robna razmena Srbije sa svetom u periodu 1997. – 2009. godine ⁶⁶

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine

⁶⁶ Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine.

Kroz čitav predhodni period, a posebno od početka ovog veka, srpski privrednici su imali najveći obim trgovinske razmene sa bližim geografskim okruženjem - zemljama bivše Jugoslavije, Evropske unije, Rusijom i ostalim privredama centralne i istočne Evrope (CEEC). Sa ove dve regije (EU i CEEC), obim spoljnotrgovinskog poslovanja rastao je po prosečnoj stopi većoj od 20 odsto godišnje. One su istovremeno i najvažniji spoljnotrgovinski partneri privrede Srbije. U 2007. godini 88,1% ukupnog izvoza otišao je u države EU i CEEC a otuda je uvezeno 63,2% roba i usluga. U 2008. godini Srbija je uvezla 87,4% iz zemalja EU i centralne i istočne Evrope a uvezla 61,3% od ukupne vrednosti spoljnotrgovinske razene sa inostranstvom (tabela br.23).

Tabela br. 23: Robna razmena Srbije u 2007. i 2008. godini u mil. USD

	Izvoz			Uvoz			Udeo u izvozu u %		Udeo u uvozu u %		Saldo	
	2007	2008	index	2007	2008	index	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Ukupno	8824,8	10972,8	124,3	18553,6	22875,3	123,3	100	100	100	100	-9728,8	-11902,5
EU	4935,1	5953,5	120,6	10220,7	12188,9	119,3	55,9	54,3	55,1	53,3	-5285,5	-6235,4
CEEC*	2841,0	3630,1	127,8	1502,5	1793,2	119,3	32,2	33,1	8,1	7,8	1338,5	1836,8
MERK-OSUR	6,4	0,3	5,4	163,2	185,6	113,8	0,72	0,03	0,9	0,88	-156,8	-185,3
Ostali	1042,3	1388,9	138,9	6667,2	8707,6	130,6	11,8	12,6	35,9	38,1	-5625	-7318,6

*CEEC - Zemlje centralne i istočne Evrope

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Saopštenje br. 190 - god. LIX, 14.07.2009.*

Dostupne statističke publikacije Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije pokazuju da je spoljnotrgovinska razmena Srbije i južnoameričkog ekonomskog bloka Merkosur bila gotovo simbolična, i teško predstavljiva metodama standardne statističke analize. One, takođe, ukazuju na pasivnost kako privrednika tako i zvaničnih institucija Srbije i Merkosura.

Osim skupa pod nazivom "Jugoistočna Evropa - Latinska Amerika - poslovne veze", koji je održan na Beogradskom sajmu pre nekoliko godina, dosadašnji kontakti Srbije i Merkosura su se, uglavnom, odvijali na državnom nivou. Međutim, za konkretne privredne programe neophodna je saradnja kako privrednih komora, tako i kompanija i dijalog zasnovan na konkretnim mogućnostima.

Tokom više takvih susreta, diplomatski predstavnici Latinske Amerike ukazivali su na činjenicu da je dosadašnja trgovinska saradnja sa Srbijom uglavnom obuhvatala prehrambene proizvode, prvenstveno kafu, šećer, zamrznutu ribu i kvalitetne proizvode

poput tekstila, i da se saradnja može unaprediti tehnički složenijim proizvodima, a kao jedan od primera navedeni su brodovi i transportni kontejneri.⁶⁷

Na nivou statistike, rezultati međunarodne robne razmene privrede Srbije i Merkosura *više su nego skromni i ne mogu se izraziti standardnim metodama statističke analize*. U 2005. godini Srbija je izvezla na ovo tržište (uključujući Venecuelu, kao novog člana) roba u vrednosti svega 1.268.000 USD, što je predstavljalo 0,028% njenog ukupnog izvoza (tabela br.24).

Tabela br. 24: Robna razmena Srbije i Merkosura u 2005. godini

2005. - UKUPNO	Količina u tonama		Vrednost u hiljadama USD	
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	Uvoz
Sve zemlje	6106600	13073059	4480816	10458686
Merkosur	511	233256	1268	115406
Merkosur u %	0.008	1.784	0.028	1.103

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorove kalkulacije

Na drugoj strani, izvoz Merkosura na srpsko tržište je bio za više od *devedeset puta veći* od uvoza sa ovog tržišta. U istom razdoblju, zemlje Merkosura izvezle su u Srbiju roba za 115.406.000 USD, što je činilo 1,103% uvoza srpske privrede.

Izvoz srpskih kompanija na područje Merkosura bio je gotovo minoran i usmeren na dva ekonomski najača partnera ovog bloka – Brazil (58,9%) i Argentinu (29,8%) u koje je otišlo 88,7 procenata ukupnog izvoza Srbije. Iz ove dve zemlje uvezeno je čak 99,5% roba sa prostora Merkosura (tabela br. 25). Brazil je, ukupno mereno, bio najznačajniji spoljnotrgovinski partner Srbije sa 58,9 odsto učešća u izvozu i 77,3 odsto u uvozu srpske privrede.

Tabela br. 25: Srbija – Merkosur robna razmena u 2005. godini

Zemlja	Količina u tonama		Vrednost u hiljadama USD			
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	%	Uvoz	%
Argentina	130	38798	378	29,8	25620	22,2
Brazil	304	194048	747	58,9	89264	77,3
Paragvaj	0	0	0	0,0	0	0,0
Urugvaj	42	151	91	7,2	174	0,2
Venecuela	6	35999	212	4,1	3128	0,3
UKUPNO	482	268996	1428	100	118186	100

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

⁶⁷Proširuje se prostor za trgovanje, Internet, na strani: <http://www.danas.co.yu/20031127/ekonomija1.html>

Tokom 2006. godine srpski izvoz je bio još manji – 1.021.000 USD ili 0,016% ukupnog izvoza. Uvoz sa ovog područja bio je nominalno neznatno veći – 123.862.000 USD i to je predstavljalo 0,941% srpskog uvoza (tabela br. 26).

Tabela br. 26: Robna razmena Srbije u 2006. godini

2006 – UKUPNO	Količina u tonama		Vrednost u hiljadama USD	
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	Uvoz
Sve zemlje	8344039	15250636	6426639	13169670
Merkosur	418	189845	1021	123862
Merkosur u %	0.005	1.245	0.016	0.941

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

U 2006. godini, struktura vrednosti izvoza srpskih roba ostala je približno ista, s tim što je za oko 10 odsto (10,8%) povećan izvoz u Brazil, a za približno toliko smanjen u Argentinu (10,2%) u odnosu na prethodnu godinu. U Ove dve članice Merkosura uvežano je 89,3% od ukupnog izvoza u ovaj ekonomski blok. Kod uvoza sa područja Merkosura gotovo i da nije bilo značajnijih promena. Brazil i Argentina su ponovo gotovo sa 99 odsto učestvovala u ukupnom uvozu iz ovog južno-američkog bloka. (tabela br. 27).

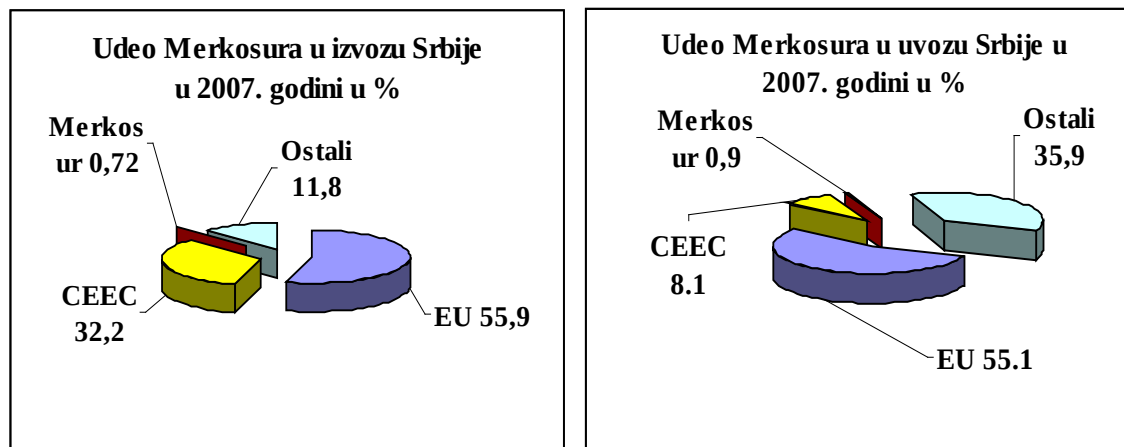
Tabela br. 27: Merkosur, robna razmena u 2006. godini

Zemlja	Količina u tonama		Vrednost u hiljadama USD			
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	%	Uvoz	%
Argentina	73	40278	200	19,6	30195	24,4
Brazil	285	148741	708	69,7	92154	74,4
Paragvaj	0	1	0	0,0	10	0,0
Urugvaj	25	566	61	6,0	1155	0,9
Venecuela	35	259	52	5,1	348	0,3
UKUPNO	418	189845	1021	100	123862	100

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

Tokom 2007. godine zabeležen je blagi rast izvoza Republike Srbije u države Merkosura sa 0,016 procentnih poena na 0,72 procentnih poena ukupnog izvoza. Na drugoj strani, nije bilo značajnijih oscilacija u učešću Merkosura u ukupnom uvozu Srbije i on je iznosio skromnih 0,9 odsto. U narednoj 2008. godini, zbog uticaja globalne ekonomske krize, dolazi do još većeg debalansa i povećanja trgovinskog deficita Srpske privrede u spoljnotrgovinskoj razmeni sa ovim južno-američkom blokom. (grafikon br. 10).

Grafikon br. 10: Udeo Merkosura u izvozu Srbije u 2007. godini (u %)

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

U poslovanju sa regijom Merkosura, Srbija beleži konstantan trgovinski deficit koji je u 2007. godini iznosio 156,8 miliona dolara, a naredne 2008. godine deficite je bio 185,3 miliona USD (tabela br. 61).

Tabela br. 28: Srbija – Merkosur, robna razmena u 2007. godini

Zemlja	Količina u tonama		Vrednost u hiljadama USD			
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	%	Uvoz	%
Argentina	10	25012	54	0,8	31768	19,4
Brazil	7230	260450	6319	98,3	130528	79,9
Paragvaj	0	17	0	0	29	0,017
Urugvaj	1	441	4	0,062	826	0,50
Venecuela	3	141	46	0,7	212	0,12
UKUPNO	7244	286061	6423	100	163363	100

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

Naredne 2007. godine spoljnotrgovinska razmena sa ovim južno-američkim blokom se svela samo na Brazil koji je činio skoro 100% tačnije 98,3% trgovine sa ovim južno-američkim blokom. Udeo Argentine u ukupnoj spoljnotrgovinskoj razmeni sa Merkosurom je opao za čitavih 18%, dok je sa ostalim zemljama trgovina bila na toliko malom novou da ih zvanična statistika maltene i ne beleži. Kod uvoza sa ovog područja je malo drugačija slika. Kod Brazila je situacija ista 79,9% od ukupne trgovine je uveženo iz Brazila, dok je udeo Argentine u ukupnom uvozu porastao za 5% u odnosu na 2006. godinu (tabela br.28).

Tabela br. 29: Srbija – Merkosur, robna razmena u 2008. godini

Zemlja	Količina u tonama		Vrednost u hiljadama USD			
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	%	Uvoz	%
Argentina	3	30086	64	15,4	42290	22,6
Brazil	21	163564	214	51,5	141974	76,03
Paragvaj	9	34	27	6,5	61	0,032
Urugvaj	0	845	41	9,8	1296	0,69
Venecuela	5	5315	69	16,6	1096	0,58
UKUPNO	38	199844	415	100	186717	100

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

Sa obzirom da velika svetska ekonomska kriza nije odmah pogodila područje Merkosura trgovina sa ovom blokom je u godini velike ekonomske krize bila zadovoljavajuća u poredjenu sa prethodnim godinama. 2008. godine došlo je do povećanja udela izvoza Argentine za skoro 15%, i sa drugim zemljama se popravila trgovinska razmena pa tako je udeo Paragvaja porastao za 6,4% u odnosu na 2007. godinu, udeo Urugvaja za 9,8% i udeo Venecuele za 15,7%. Što se tiče uvoza udeo Brazila i Argentine i dalje je na prvom mestu (tabela br.29).

Tabela br. 30: Srbija – Merkosur, robna razmena u 2009. godini

Zemlja	Količina u tonama		Vrednost u hiljadama USD			
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	%	Uvoz	%
Argentina	8	21267	111	13,1	29037	19,53
Brazil	82	124254	686	81,4	119089	80,12
Paragvaj	0	1	0	0	4	0,002
Urugvaj	43	286	42	4,98	439	0,295
Venecuela	0	25	3	0,35	61	0,041
UKUPNO	133	145833	842	100	148630	100

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – adaptacija autora

U poredjenju sa drugim regionima, koeficijent robne koncentracije izvoza i uvoza Srbije u države Merkosura je razumljivo niži od koeficijenta koncentracije ukupne razmene, što je očekivano imajući u vidu da se radi o manjem broju robnih grupa koje se uvoze u zemlje ovog ekonomskog bloka ili se iz njega izvoze, ali i zbog, u dobroj meri, neindustrijskog karaktera razmene sa ovim državama. Srbija ima prostora za povećanje razmene sa svim državama članicama Merkosura. Jasno je da razmena sa državama ovog ekonomskog bloka ne može biti ni na približno visokom nivou kao sa zemljama u okviru regiona (više od trećine ukupnog srpskog izvoza odlazi u zemlje u regionu), EU i Rusijom, ali se svakako treba raditi na poboljšanju medjusobne saradnje i trgovine sa državama ovog ekonomskog bloka.

Uzimajući u obzir relativno nizak nivo spoljne trgovine Srbije sa većinom zemalja Merkosura, kao i postojeće tendencije rasta ukupne razmene zemlje, realno je očekivati da trend porasta trgovine sa zemljama Merkosura može odgovarajućim merama biti podstaknut i nastavljen u budućnosti. To će, pored ostalog, biti uslovljeno i pojačanim prilivom stranog kapitala, odnosno dolaskom transnacionalnih kompanija, od kojih jedan deo planira izvoznu ekspanziju ne samo u bliže okruženje, već i u udaljenije destinacije, kao što je Merkosur. Najviše koristi od latinoameričkog prostora mogu imati kompanije sa relativno kvalitetnom ponudom koje će na ovaj način lakše doći do novih potrošača, dok će glavni gubitnici biti preduzeća koja su preživljavala zahvaljujući otežanom nastupu konkurenata iz balkanskog ili evropskog okruženja na domaćem tržištu.

Treba imati u vidu i saradnju dveju zona slobodne trgovine Merkosura i EU. U tom smislu dobijanje finansijske pomoći za Srbiju kao i brzina približavanja EU, ali i Svetskoj trgovinskoj organizaciji, će u izvesnoj meri olakšati tokove trgovinske saradnje Srbije sa zemljama Merkosura.

5.1.1. Brazil – najznačajniji ekonomski partner Srbije u Merkosuru

Prema ekonomskim pokazateljima, Brazil je deseta ekonomska sila u svetu sa BDP od 2,024 milijardi dolara u 2010. godini. Oprezna monetarna i fiskalna politika bivšeg brazilskog predsednika Lule, udružena sa neophodnim mikroekonomskim reformama u značajnoj meri je povratila poverenje u brazilsku ekonomiju.

Nakon prolaska kroz blagu recesiju u 2009 godini (-0.2%) brazilaska ekonomija je uspela da povрати snažan privredni rast 2010. godine, nastavljajući sa međunarodnom trgovinom koja je bila podržana od strane stimulans mera njene Vlade.

Novi predsednik Dilma Rousef, izabran u oktobru 2010. godine obavezao se da će nastaviti politiku svog predhodnika Lule koji je uveo uspešan plan ubrzanog rasta privrede sa dosta različitih reformi, pre svega se to odnosi na poreski sistem, sistem socijalne zaštite i reformi iz oblasti radnih prava. Te reforme su počele i pre Lule i nastavljene su za vreme perioda njegove vlasti i danas se uspešno nastavljaju. Plan ubrzanog rasta brazilске privrede formiran 2007. godine obuhvata pored ostalih mera, i veliki program izgradnje infrastukture, podršku za kreditiranje i finansiranje investicija, kao i dugoročne fiskalne mere. Vlada takodje nastoji da smanji javni dug, koji iznosi 40% od BDP-a.

Uprkos dobrim ekonomskim rezultatima, Brazil se i dalje suočava sa velikim socijalnim problemima. On i dalje ostaje jedna od najneujednačenijih zemalja u svetu, sa jakim regionalnim disparitetima, dok su nasilje i ulični kriminal takodje u stalnom porastu. Stopa nezaposlenosti je oko 7%, a takodje je i jako veliki broj privremeno zaposlenih.

Brazil poseduje obilne prirodne resurse i njegova ekonomija je relativno raznolika. Privreda Brazila je najveća u Južnoj Americi, na listi najvećih u svetu je osma, a predviđa se da će u narednim decenijama ući među prvih pet u svetu. Poljoprivreda je glavni sektor brazilske ekonomije i ključna je za ekonomski rast i spoljnu razmenu.

Ona donosi oko 7% (6,6%) nacionalnog dohotka (30% uključujući agrobiznis) i čini više od 40% brazilskog izvoza.⁶⁸

Zahvaljujući jakoj poljoprivrednoj proizvodnji, kao jednoj od bitnih grana Brazil je ostvarivao sve pozitivne trgovinske balanse i usled velike globalne ekonomske krize, ali se taj pozitivan balans ipak smanjio poslednjih godina. Tako je trgovinski bilans 2005. godine iznosio 44,7 miliona USD, 2006. 46,4 miliona USD, 2007. 40 miliona USD, 2008. 24,8 miliona USD, i 2009. 25,2 miliona USD. Brazil je najveći svetski proizvođač šećerne trske, kafe, tropskog voća i smrznutog koncentrata soka pomorandže i ima najveće na svetu komercijalno stado stoke (50% veće nego SAD) od 170 miliona grla. Brazil je, takodje, važan proizvođač soje (drugi posle SAD), kukuruza, pamuka, kakaoa, duvana i šumskih proizvoda. Ostatak poljoprivredne proizvodnje koncentrisan je u proizvodnji govedine i piletine (drugi posle SAD), svinjetine, mleka i morskih plodova. Brazil je četvrti po veličini izvoznik drvene građe u svetu, jer je gotovo polovine države prekriveno šumama bogate Amazonije.⁶⁹

Brazil je najveći izvoznik hrane u svetu što mu garantuje velike inostrane prodaje u bilo kojem scenariju. Iako se registruje smanjenje cena roba koje Brazil izvozi prodaja hrane (prvenstveno soje i mesa) je 2009. godine privuklo u zemlju najmanje 50 milijardi dolara. Brazil ima najveću poljoprivrednu površinu u svetu, raspolaže sa 355 miliona hektara zemljišta od kojeg se samo 20% koristi za proizvodnju. Ta površina odgovara deset puta većoj teritoriji od površine Nemačke ili predstavlja 12% zemlje na celoj planeti koja još uvek može biti iskorišćena za poljoprivrednu proizvodnju. Posebno je značajno istaći da brazilska proizvodnja hrane nije subvencionisana, i da je i bez toga jedna od najkonkurentnijih na svetu.

Brazil je u poslednjih dvadeset godina kroz državne i privatne investicije razvio vlastitu, veoma respektabilnu naučnu bazu opredeljenju kao podršku razvoju proizvodnje hrane. U naučnom i tehnološkom pogledu Brazil je u samom svetskom vrhu u ovom sektoru. Iako je Brazil jedan od vodećih poljoprivrednih proizvođača u svetskim razmerama, u strukturi njegovog izvoza ipak dominantno mesto zauzimaju razni industrijski proizvodi (više od pedeset odsto).

Bogat je mineralima, rudama i drugi je svetski izvoznik gvoždja u svetu, i jedan od glavnih proizvođača aluminijuma.

Jedan od glavnih ciljeva Brazila za blisku budućnost je da kao proizvođač nafte postane dovoljan sam sebi tj. d proizvodnja nafte zadovolji sve njegove potrebe.

⁶⁸ *Brazil, Economic and Political Outline*, Economic indicators, Internet na strani:

<http://fita.org/countries/brazil.html>:

⁶⁹ FITA (Federation of International Trade Associations), *Brasil, Economic trends*, Internet, na strani:

http://fita.org/countries/brazil.html?ma_rubrique=links

Polovina energije koju koristi brazilska privreda potiče iz obnovljivih izvora, hidroenergija i etanol proizveden iz šećerne trske, a raspolaže i sa enormnim hidro potencijalom. Brazil je jedan od malog broja zemalja koji kombinuje hidroresurse, oblast tehnologije obnovljive energije i trebao bi uskoro imati koristi od ogromnih rezervi otkrivene nafte u podmorju. Otkrivena nafta u podmorju na dubini od 6.000 metara, osim što će konsolidovati nezavisnost Brazila od uvoza nafte, pretvoriće ga i u izvoznika ovog energenta. Proizvodnja etanola nije ugrozila poljoprivrednu proizvodnju i nije subvencionirana, za razliku od drugih svetskih proizvođača.

Brazil je jako napredovao u sektorima tekstila, aeronauke i farmacije kao i u automobilskoj, hemijskoj i indutriji čelika. Većina velikih proizvođača danas ima svoje proizvodne pogone upravo u ovoj zemlji. Preradjeni i nepreradjeni poljoprivredni proizvodi čine nešto više od jedne trećine ukupnog izvoza ovog Merkosurovog ekonomskog džina. Tercijalni sektor čini gotovo dve trećine BDP-a.⁷⁰

Karakteristična po velikoj i razvijenoj poljoprivrednoj proizvodnji, rudarstvu i uslužnim delatnostima brazilska ekonomija prevazilazi sve druge države Južne Amerike. Brazil to sve obilato koristi i stalno širi svoje prisustvo na različita inostrana tržišta. Počevši od 2003.godine pa do danas za Brazil možemo sa sigurnošću reći da stalno poboljšava svoju makroekonomsku stabilnost, jačanjem deviznih rezervi i smanjenjem spoljnog duga. Brazil je jedna od četiri ekonomski najperspektivnije zemlje sveta koje čine grupu nazvanu po prvom slovima njihovih naziva – BRIK (Brazil, Rusija, Indija, Kina).

Po prvi put u svojoj istoriji zemlje Latinske Amerike pokazuju otpornost na efekte svetske ekonomske krize. Naravno da je nerealno reći da su zemlje regiona potpuno zaštićene od kriznih udara, međutim MMF, SB, OECD, CEPAL i Interamerička banka za razvoj ocenjuju da će kriza ovaj region zahvatiti u znatno blažem obliku nego što je to bilo ranije, da će kraće trajati i da će se ove privrede među prvima izvući iz recesije.

Posebno je zanimljiva situacija u Brazilu, najvećoj južnoameričkoj privredi. Kada je u više navrata komentarišući opasnosti od efekata krize po Brazil, njegov sada bivši predsednik Luis Inasio Lula da Silva ponavljao da je kriza „njihova, a ne naša“, olako se prelazilo preko te ocene. Danas, kada postaje sve više evidentno da to nije bila prazna priča namenjena domaćoj publici, već ozbiljan i u činjenicama utemeljen sud, Brazil i njegova ekonomska i finansijska politika postaju predmet ozbiljnih analiza.

Šest meseci nakon ozbiljnih turbulencija koje su zahvatile Vol Strit, Brazil je odolevao tim prvim talasima udara. U traženju odgovora kako izaći iz krize i kako izbeći njeno ponavljanje, pažnja stručnjaka i političara sve se više usmerava prema nekim brazilskim modelima bankarskog i finansijskog sistema.

⁷⁰Brazil, *Economic and Political Outline*, Economic indicators, Internet, na strani: <http://fita.org/countries/brazil.html>

U proteklih dvadesetak godina Brazil je sproveo niz sadržajnih ekonomskih, finansijskih i političkih reformi koje danas daju realnu osnovu da sa blagim optimizmom očekuje manje bolan prolazak kroz krizu za razliku od najrazvijenijih zemalja sveta i dela zemalja u rezvoju, perspektivnih tržišta.

Zahvaljujući spoljnotrgovinskom suficitu, u poslednjih sedam godina akumulirano je preko 200 milijardi dolara deviznih rezervi koje su još uvek ostale skoro nedirnute. Ovako visoke devizne rezerve omogućile su brazilskom javnom sektoru da redovno servisira spoljne dugove i praktično zemlju oslobodi istorijske drame kroz koju je prolazila sa problemima spoljnih dugovanja. Visoko akumulirane devizne rezerve omogućile su Brazilu da se čak afirmiše kao dolarski kreditor.⁷¹

Važno je napomenuti da Centralna banka Brazila raspolaže i rezervama u domaćoj valuti od 186 milijardi reala (oko 80 milijardi dolara) kojima je mogla da interveniše u saniranju problema na finansijskom tržištu, kako je učinila septembra 2008. godine kada je raspolagala sa rezervama od 270 milijardi reala.

Za razliku od banaka u SAD i EU, brazilske banke ostvaruju rekordne dobiti i demonstriraju otpornost i zavidan nivo kredibiliteta celokupnog finansijskog sistema. U osnovi ovako solidne pozicije brazilskog finansijskog sistema je i veliki upliv države preko tri svoje najveće banke Banco do Brasil (Banco do Brasil), Nacionalne banke za ekonomski i socijalni razvoj (BNDES) i Kajše ekonomike federal (Caixa Economica Federal). Ne tako davno, Brazil je upravo zbog ove činjenice bio na meti kritika vlada najrazvijenijih zemalja sveta i pod jakim pritiscima da sprovede privatizaciju ove tri banke.

Finansijska situacija brazilskih preduzeća i porodica i dalje je pod kontrolom, nije nastala kreditna kriza koja je zahvatila i realnu ekonomiju što se dogodilo u Islandu, Irskoj, Mađarskoj, Engleskoj i pre svih u SAD. Brazil nije bio ni blizu da eksperimentiše bumom nekretnina. Međunarodnim kreditnim udarom bila je zahvaćena samo brazilska berza, što je prevaziđeno kao problem. Danas je ukupan raspoloživi kredit plasiran u brazilskoj privredi na nivou od 40% BDP, manje nego u razvijenim zemljama i dobrog dela perspektivnih ekonomija. Poređenja radi, odnos kredita i DBP u SAD je šest puta veći nego u Brazilu, celih 249%.

Brazil ima i jako unutrašnje tržište sa rastućom kupovnom moći proporcionalno sa veličinom populacije. Padom siromaštva, takozvana klasa C, čiji je porodični mesečni dohodak između 500 i 2.200 dolara, čini najveći deo brazilske populacije i postojano je imuna na krizu. To je nova, brojčano dominantna klasa formirana od perspektivnih potrošača čiji je potencijal rasta enorman. Pored Kine i Indije, Brazil ima značajan deo populacije koja još uvek nije inkorporirana u potrošačko tržište. Tokom 2008. godine, u periodu pogoršanja krize, proces smanjenja siromaštva u Brazilu tekao je neometano i potrošačko tržište nastavilo je da raste podržano kontrolisanom inflacijom i politikom socijalne pomoći najsiromašnijima.

⁷¹Brazil otporan na krizu, Internet, na strani: <http://www.bifonline.rs/tekstovi.item.355/brazil-otporan-na-krizu.html>

Programom za smanjenje siromaštva nazvanim Fome Zero, vlada je proteklih sedam godina uspjela da popravi redistribuciju bogatstva, čime su smanjene socijalne razlike kroz smanjenje broja najsiromašnijeg dela stanovništva. Takozvana klasa C je za šest godina sa 43% povećana na 54%, a najsiromašniji slojevi, klasa D, smanjena sa 15% na 13%, a klasa E sa 30% na 18%.

Turbulencije na finansijskom sektoru u svetu nisu negativno uticale na potrošnju hrane, pića i proizvoda za održavanje higijene. U poslednjem kvartalu 2009. godine prodaja ovih proizvoda porasla je za 11%.⁷²

Brazilski bankarski sistem je veoma dobro regulisan. Za razliku od severnoameričkih banaka, brazilske banke poseduju zdravu aktivu što za sada deluje smirujuće na finansijsko tržište. Centralna banka Brazila je između 1995. i 2000. godine implementirala Program stimulisanja restrukturacije i jačanja nacionalnog finansijskog sistema, ocenjen kao jedan od najboljih sprovedenih planova u istoriji zemlje. Programom je potpuno regulisan bankarski sektor, a CB je obezbedila ozbiljnost u kontroli i nadgledanju finansijskog sistema. Najveće domaće banke ustanovile su posebne mere opreznosti kao osnovni kriterijum finansijskih aktivnosti.

Brazil je obezbedio diversifikovano spoljno tržište za svoju robu sa kupcima u celom svetu kao i robe čija vrednost raste. Poređenja radi gotovo 80% meksičkog izvoza usmereno je u SAD, i računa se da je 20% meksičkog DBP zavisno od kretanja u SAD koje su danas u recesiji. Brazil usmerava samo sedminu svog izvoza na američko tržište što odgovara 2% njegovog DBP. Kupci brazilskih proizvoda dobro su distribuirani što rezultira činjenicom da diverzifikacija smanjuje efekte spoljnih uticaja i omogućuje izvestan stepen fleksibilnosti u kriznim vremenima. Naravno to ne znači da bi Brazil bio potpuno imun na eventualnu "nuklearnu zimu" na svetskom tržištu, odnosno da bi u potpunosti mogao kompenzirati gubitke globalnim padom svetske potražnje.⁷³

Na drugoj strani, struktura brazilskog uvoza ukazuje na njegovu zavisnost od viših tehnoloških sektora jer 70,3% ukupnog uvoza predstavljaju industrijski proizvodi kao što su razne mašine, hemijski proizvodi, električna i transportna oprema i delovi, delova za automobile i razna elektronika (tabela br. 31). U toj oblasti se nalazi i potencijalna mogućnost za izvoz konkurentnih proizvoda srpskih kompanija.

⁷²Isto.

⁷³Isto.

Tabela br. 31: Brazil - Trgovina roba i usluga po glavnim sektorima

2005	Uvoz	Izvoz
Ukupna trgovina - robe (<i>USD, milijardi</i>):	73,55	118,31
Sektori	Učešće u %	Učešće u %
Poljoprivredni nepreradjeni proizvodi	1,8	4,2
Hrana	5,0	28,5
Hidrokarbonati	18,8	4,6
Industrijski proizvodi (<i>hemija, mašine,...</i>)	70,3	54,1
Rude i metali	4,1	8,7

2005	Uvoz	Izvoz
Ukupna trgovina – usluge (<i>USD, milijardi</i>):	16.1	11.6
Sektori	Učešće u %	Učešće u %
Transport	27.6	21.2
Turizam	17.8	27.7

Izvor: <http://fita.org>, na osnovu podataka World Bank - World Development Indicators

Brazil je najznačajniji spoljnotrgovinski partner Srbije, kako u okvirima Merkosura, tako i latinoameričkog potkontinenta u celini. Srbija je u 2006. godini izvezala na brazilsko tržište roba i usluga za *skromnih 708.000 USD* i to je činilo 69,7% njenog ukupnog izvoza u zemlje Merkosura. U istom periodu, uvoz iz Brazila iznosio je 92.154.000 USD, što je predstavljalo 74,4 odsto ukupnog uvoza sa prostora Merkosura kao celine (tabela br. 32). U spoljnotrgovinskoj razmeni sa Brazilom, Srbija je ostvarila ogroman debalans jer je *130 puta više uvezla* nego što je izvezla na tržišta ove države.

Tabela br. 32: Lista proizvoda po vrednosti izvoza većoj od 2.000 dolara

Izvoz Srbije u Brazil u 2006.	Vrednost u hiljadama USD
Delovi mašina iz podgrupe 728.3	525
Predajnici sa ugradjenim prijemnikom	47
Aparati za ozonoterapiju, sl. apar. za disanje	34
Polietilen specif. gustine manje od 0,94	24
Spoljne gume, ostale	16
Aparati za žične sisteme sa nosećom strujom, ost.	10
Sok od ostalog voća ili povrća	10
Veštačka creva od očvr. belan. ili celul. mat.	7
Ulazne ili izlazne jedinice, ostale	6
Primarne ćelije i primarne baterije	4
Obuća sa gumenim ili plastičnim djonovima, ost.	2
Komutacioni aparati za telefoniju, telegraf	2
UKUPNO	708

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

Tabela br. 33: Lista proizvoda po vrednosti izvoza počevši od 1.000 dolara

Izvoz Srbije u Brazil	Vrednost u hiljadama USD 2007.godina	Vrednost u hiljadama USD 2008.godina	Vrednost u hiljadama USD 2009.godina
Veštačka creva od očvr.belan.ili celul.mat	260	70	43
Čaše za piće od stakla	0	19	3
Obuća sa gumenim, kožnim i plastični djonom	0	19	24
Stono kuhinjsko posudje od stakla	2	3	1
Delovi, pribor mašina iz grupe 752	2	3	4
Snimljene podloge	1	1	3
Predajnici sa ugradjenim prijemnikom	39	1	0
Ulazne ili izlazne jedinice, ostale	7	14	10
Električni aparati za zvučnu vizuelnu signalizaciju	0	1	1
Sirćetna kiselina	5762	0	0
Delovi mašina iz podgrupe 728.3	85	0	0
Apar.za žične sist.sa nosećom strujom	24	0	0
Rakija i destilovana alkoholna pića	3	0	0
Proizvodi od plastičnih masa, ostali	6	0	0

Proizvodi za ishranu, osatli,nn*	13	0	0
Mašine za fleksografsku štampu	0	32	0
Mašine i aparati za ispitivanje ost.materijala	0	31	0
Valjkasti i kuglični ležaji, ostali	0	8	0
Olofke, pisaljke, mine za olofke, pasteli i sl.	0	6	0
Biber, nedrobljen, drobljen ili mleven	0	5	0
Knjige, brošure, flomasteri, markeri, reklamni materijali i katalozi	0	2	1
Aparati za mlavljenje, mešanje hrane, sokovnici	0	1	0
Soli neorganskih kiselina,ostale	0	0	425
Komutacioni apar.za telefoniju,telegrafiju	0	0	36
Spolje gume, ostale	0	0	29
Delovi pribora za karoserije,ostali	0	0	10
Svećice za paljenje	0	0	2
Delovi alatka iz podgrupe 745.1	0	0	2
Prekidači ostali, za napone od 1000w	0	0	1
Del.klip.mot.sa unut.sag.dizel, poludizel, nn*	0	0	3
Nerazvrstana roba	114	0	87
UKUPNO	6319	214	686

Napomena: Proizvodi ispod vrednosti od 1000 USD statistički nisu zabeleženu ali je ukupna cifra na kraju UKUPNO uveličana za 1000 USD na ime tih proizvoda

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

U izvozu Srbije na tržište Brazila najznačajnije mesto zauzimaju proizvodi kao što su: razne mašine i aparati, delovi za njih kao i gume i pribor za automobile. Ostale privredne grane veoma malo zastupljene. (tabela br. 33). Dakle, proizvodi mašinske i elektro industrije su i nadalje u peroidu od 2007.- 2009. godine bili glani izvozni proizvodi u ovu zemlju.

Na drugoj strani, struktura uvoza iz Brazila znatno je raznovrsnija i po vrednosti višestruko je veća. U 2006. godini, više od polovine uvoza (54,8%) činila su samo dva proizvoda – kafa (43,3%) i soja sa proizvodima od soje (11,5%) - tabela br. 34.

Tabela br. 34: Prvih 50 proizvoda po vrednosti uvoza za 2006.

Uvoz Srbije iz Brazila u 2006.	Vrednost u hiljad. USD	Uvoz Srbije iz Brazila u 2006.	Vrednost u hiljad. USD
Kafa, nepržena, sa kofeinom	39883	Brašno i sl. od ribe, nepod. za ljud. ishranu	142
Uljane pogače i ostaci od soje	10559	Šperploče, ost. i sl. proiz., sa načet. drvetom	132
Duvan delimični ili potpuno, izžinjen	8623	Lizin i njegove estri i njihove soli	132
Ruda gvoždja, koncentрати, preko 60%	5286	Glikoza i sirup, bez ili do 20% glukoza	118
Sok od pomorandže, smrznut	4923	Uredjaji za polj. za izbaciv. tečnosti, praha	118
Ploče, limovi od aluminijuma	4139	Drvo od ost. vrsta, profilisano po dužini	111
Hem. drvna celuloza, polu ili beljene, ostala	2633	Herbicidi, ostali	108
Paste za zube	2321	Žvakaće gume, i prevučene šećerom	107
Ekstrakti, esencije, koncentрати kafe	1403	Zubarske bušilice, i kombinovane	104
Buldožeri i angldozeri, samohodni	1212	Delovi opreme iz pozicije 778.31	98
Tk. pam.ost. (85% i više) preko 200g/m ² 'demim'	916	Kuglični ležaji	95
Otpatci od duvana	852	Traktori točkaši, ostali	95
Obuća sa kožnim djonom, nn*	700	Ekstrakt mimoze	93
Kompresori, nn*	567	Komutacioni aparat za telefoniju, telegrafiju	92
Kombajni, ostali	453	Drvo tropskih vrsta, rezano i sl. po dužini	87
Frižideri za domaćinstvo	437	Delovi aparata iz podgrupe 764.	79
Delovi i pribor, ostali	371	Aparati za mlevenje, mešenje hrane, sokovnici	76
Banane sveže ili suve	310	Toplo valj. pr. neplet., 4.75mm, nenamotani	70
Polietilen specif gustine 0,94 ili veće	285	Apar. za žične sist. sa nosećom strujom, ost.	69
Biber, nedrobljen ili mleven	243	Keramičko stono i kuhinjsko posudje	64
Stono, kuhiljsko posudje od	217	Kućišta za ležaje, bez ugradj.	64

ostalog stakla		kotrlj. ležaja	
Predajnici sa ugradjenim prijemnikom	203	Pločice, štapići, sl. od sinterov. karbida met	63
Ekstrakti, sokovi od mesa, riba i dr.	194	Kikiriki, nepržen, nepečen, lomljen, oljušten	63
Proizvodi za ishranu ostali, nn*	183	Noževi sa seč. nazubljeni ili ne (sem alata)	61
Obuća sa gumenim i plastičnim djonovima, ost	147	Avokado, guava, mango i sl., sveže ili suve	60

nn – nigde napomenuto

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

Tabela br. 35: Proizvodi uvoza iz Brazila

UVOZ IZ BRAZILA - PROIZVODI	Vrednost u hiljadama UDS		
	2007	2008	2009
Kafa, nepržena, sa kofeinom	50699	66942	49062
Ruda gvožđa, koncentрати	18231	11381	4759
Duvan	9442	11383	10441
Ulјane pogačice i ostaci soје	7902	7744	3309
Sok od pomorandže, smrznut	6990	6239	4391
Biber, nedrobljen ni mleven	442	294	562
Veštački med	3294	4050	1685
Buldožeri i angldozeri, samohodni	3127	4729	147
Paste za zube	3027	3000	1926
Ekstrati, esencije, koncentрати kafe	1822	2410	2727
Otpaci od duvana	765	373	895
Obuća sa kožnim djonom, nn*	1103	1572	1663
Hem. drvna celuloza, polu ili beljena, ostala	1646	247	3505
Sirovi šećer od šećerne trske, bez dodataka	635	502	0
Ferolegure, nn*	552	2778	224
Obuća sa gumenim i plastičnim djonovima	488	820	1584
Ekstarti i sokovi od mesa, riba i dr.	417	1031	692
Brašno i sl. od ribe, nepod. za ljudsku ishr.	476	224	0
Drvo tropskih vrsta, rezano i sl. po dužini	211	492	160
Hemijski čista saharoza	0	1949	509
Tk.pam.ost.(85% i više) preko 200g/m2'denim'	906	404	183
Peptoni i deriv. ;ost.prot.mat. i deriv., nn*	0	645	1066
Hem. drvna celuloza, polu ili beljena,	0	0	1360

od četinara			
Delovi opreme iz pozicije 778.31	419	163	160
Zubarske bušilice, i kombinovane	180	246	185
Limun i limeta,sveži ili suvi	291	0	110
Karamel	0	312	378
Delovi i pribor,ostali	316	415	378
Uredjaji za polj. za izbaciv. tečnosti, praha	627	318	355
Hartija za pisanje,nepremazana,40-g/m2	0	141	250
Delovi klip.mot.sa unut.sag.dizel,poludizel,nn*	0	177	249
Hibridi ostali	0	225	234
Stono i kuhinjsko posudje od stakla	316	201	0
Frižideri za domaćinstvo	344	142	155
Proizvodi za ishranu ostali,nn*	338	340	183
Šećer refinisani, od šećerne repe i trske	827	271	0
Koža od životnja,bez dlake,štavljena	146	0	177
Lizini i njegovi estri i njihove soli	106	171	0

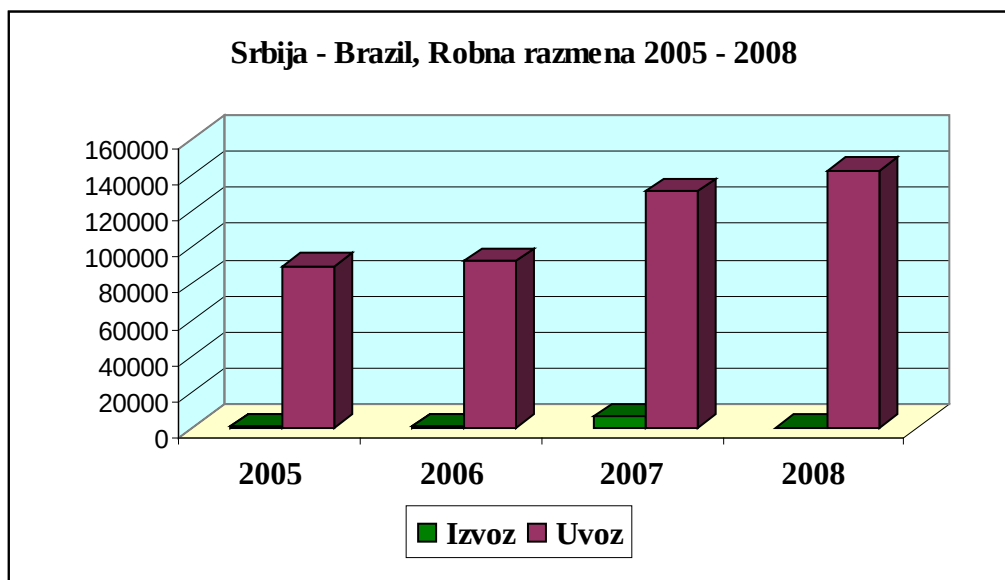
Napomena: U tabeli su navedeni samo isti proizvodi koju su bili uveženi tokom sve 3 godine ili barem tokom 2 godine, a ostali proizvodi neće biti imenovani samo će na kraju u tabeli gde je izražena ukupna robna razmena 2005-2009.godine (tabela br.36) biti uračunata i njihova vrednost u tonama i hiljadama USD

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

Analiza spoljnotrgovinskih odnosa Srbije i Brazila pokazuje veliku zavisnost srpske privrede od velikog sirovinskog tržišta Brazila. U ukupnom uvozu srpskih kompanija tokom 2007., 2008. i 2009. godine dominiraju proizvodi kao što su: kafa, nepržena, sa kofeinom; ruda gvožđa i koncentрати ove rude; duvan ; uljane pogačice i ostaci soje; sok od pomorandže i drugi koncentрати; veštački med; buldožeri i angldozeri; paste za zube,ekstrati, esencije i koncentрати kafe; obuća, šećer u raznim oblicima (tabela br. 35).

Gotovo sve ove proizvode, osim paste za zube, obuče srpska privreda nema u svom proizvodnom programu i primorana je da ih uvozi iz Brazila ili su skuplji na drugim tržištima, uključujući i srpsko. Više od polovine novčane vrednosti uvoza odlazi na uvoz kafe u raznim oblicima, jer je upravo Brazil i najveći izvoznik kafe u svetu.

Grafikon br. 11: Srbija – Brazil, Robna razmena 2005. – 2008. godine

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorova grafička obrada

Takva velika sirovinaska zavisnost srpskih kompanija usloвила je i konstantan ogromni trgovinski deficit u spoljnotrgovinskom poslovanju sa Brazilom (grafik br. 11). U 2005. godini, negativni saldo bio je nešto više od 88 hiljada USD, 2006. godine 91,4 hiljada USD, 2007. godine više od 124 hiljada USD, 2008. godine dostigao je rekordnih 141, 7 hiljada dolara, i na kraju 2009. godine iznosio je 118,4 hiljada USD. (tabela br. 36).

Tabela br. 36: Srbija – Brazil, robna razmena 2005. – 2009. godine

Godina	Količina u tonama		Vrednost u hiljadama USD			
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	%*	Uvoz	%*
2005	304	194048	747	58,9	89264	77,3
2006	285	148741	708	69,3	92154	74,4
2007	7230	260450	6319	98,4	130528	79,9
2008	21	163564	214	51,6	141974	76,0
2009	82	124254	686	81,4	119089	80,1

*Napomena:**Procenat u odnosu na ukupnu razmenu sa svim državama Merkosura

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

U posmatranom vremenskom petogodišnjem razdoblju, srpski izvoznici nisu ni jednom izvezli u Brazil robu za iznos veći od milion dolara. To potencijalno ukazuje na inertnost i pasivnost srpskih kompanija ka ovom ekonomskom djinu, što bi se svakako moglo i trebalo ispraviti.

Ekonomska aktivnost kompanija iz Srbije u Brazilu je veoma mala, a to je tržište od 200 miliona ljudi sa godišnjom stopom direktnih stranih investicija između 15 i 20 milijardi dolara. Brojke govore same za sebe: ukupni trgovinski suficit Brazila u 2006. godini iznosio je 46 milijardi dolara sa izvozom višim od 137 milijardi dolara. Spoljnotrgovinski suficit Brazila je u prvoj polovini 2010. godine opao je za 44 odsto u poređenju sa istim periodom 2009, objavljeno je u Braziliji. Ministarstvo trgovine je saopštilo da je suficit opao na 7,9 milijardi dolara. To je najmanji suficit Brazila od prve polovine 2002. godine. Spoljnotrgovinski suficit se smanjio uprkos tome što je u prvih šest meseci 2010. godine porasla vrednost izvoza Brazila. Brazil je u tom periodu izveo robe za 89 milijardi dolara, za 20 milijardi više nego u isto doba 2009.godine. Brazil je u prvoj polovini 2010. godine uveo robe za 81,3 milijarde dolara, a u istom lanjskom periodu za 56 milijardi dolara.

Ukupna godišnja proizvodnja etanola u Brazilu je 17,8 milijardi litara, a ukupni deo obnovljivih izvora energije u ukupnom energetsom bilansu je 44,7% što je tri puta više od svetskog proseka. Samo u oblasti energetike, odnosno proizvodnje etanola i biodizela ovaj ekonomski džin ima potencijal da u dogledno vreme proizvede čak 220 milijardi litara obnovljivih goriva godišnje što bi nadmašilo i postojeće energetske potencijale Saudijske Arabije. Etanolska i biodizel industrija omogućile su Brazilu proglašenje potpune energetske nezavisnosti. Uspeh brazilskog etanolskog programa rezultat je kombinacije nekoliko činilaca, između ostalog modernizacije infrastrukture, jakog menadžerskog potencijala, plodnog zemljišta, ekspanzivne proizvodnje i poslednje, mada ne i najmanje važne, moderne tehnologije. U ovoj oblasti se dakle nalazi i potencijalna mogućnost sardnje sa brazilskom kompanijama i to ne samo u smislu uvoza etanola već i u saradnji na primeni tehnologija kroz zajednička ulaganja brazilskih i srpskih kompanija u Srbiji i trećim zemljama, kao i razmenu iskustava državnih i ekonomskih institucija Brazila i Srbije.

Pored kafe, kao tradicionalnog izvoznog proizvoda Brazila, koja učestvuje sa oko 45% u bilateralnoj trgovini, Srbija iz Brazila uvozi soju, voće, gvozdenu rudu, koncentrat za sokove od pomorandže, ali i sofisticirane opreme za sistemsku kontrolu koja je u saradnji brazilске kompanije SMAR i kompanije WIG, implementirana na tržištu Srbije.

I površna analiza strukture uvoza srpskih kompanija sa područja Brazila ukazuje da će kofeinska zavisnost srpskih potrošača i ubuduće održavati visok udeo uvoza brazilске kafe u ukupnom uvozu Srbije. Verovatno nije moguće značajnije smanjenje debalansa ni kod uvoza nekih specifičnih poljoprivrednih proizvoda koji se ne gaje u Srbiji. Medjutim, *znatan deo proizvoda se može supstituisati* prestrukturiranjem proizvodnje srpske privrede, kao što su proizvodi od soje, neki proizvodi hemijske industrije, itd.

Na drugoj strani, ogromno brazilsko tržište pruža izuzetne prilike za snažniji prodor srpskih privrednika i smanjenje izrazitog trgovinskog deficita. Više od 70% ukupnog brazilskog uvoza čine industrijski proizvodi, prvenstveno mašinske i hemijske industrije i u toj oblasti se nalaze i najveće šanse dobro profilisanih srpskih kompanija za direktan izvoz ili različite oblike poslovne kooperacije.

Brazilska kompanija Embraer je četvrti svetski proizvođač aviona sa godišnjim izvozom većim od 3 milijarde dolara samo u civilnom programu putničkih aviona. Proizvodnja rezervnih delova za avione Embraer mogla bi imati Srbiju kao regionalnog proizvođača s obzirom na stručnost kadra u našoj nacionalnoj avio kompaniji Jat i namenskoj vojnoj industriji. Takodje značajan kapaciteta Jat-a za održavanje aviona koji se prodaju u ovom delu Evrope, može biti osnov za saradnju. Embraer takođe proizvodi i kvalitetne trenažne vojne avione kompatibilne sa NATO standardima, tako da bi i u sektoru namenske vojne industrije Srbije saradnja mogla da se proširi.⁷⁴ Značajne izvozne potencijale ima i srpska farmaceutska industrija.

5.1.2. Spoljna trgovina Argentine i Srbije

Ekonomija Argentine je doživela snažni oporavak koji je usledio posle teške ekonomske krize 2001/2002. godine i ona je narednih pet uzastopnih godina (2003.- 2007.) beležila preko 8% rasta realnog bruto nacionalnog dohotka. Nacionalni dohodak Argentine je dostigao približno 255 milijardi USD u 2007., i oko 6.540 USD po glavi stanovnika, sa investicijama u porastu procenjenih 13,5% za tu godinu što je predstavljalo oko 23% BNP. Ekonomska ekspanzija omogućila je otvaranje novih radnih mesta, pa je nezaposlenost opala sa 21% u 2002. na 8,8% u trećoj četvrtini 2007. godine. Ekonomski oporavak Argentine je omogućio njenoj vladi da akumulira devizne rezerve (preko 51 milijardi USD od kraja avgusta 2010. godine), i u kombinaciji sa odsustvom svežeg zaduživanja kod međunarodnih tržišta kapitala znatno je pomoglo ekonomiji Argentine da se izoluje od eksternih šokova. Zvanični podaci pokazuju da je 2009. godine argentinski BDP dostigao čak 306,7 milijardi USD, oko 7,472 USD po glavi stanovnika, sa investicijama u porastu od oko 10% godišnje, što je predstavljalo 20,5% BDP-a. Statistika argentinske vlade pokazuje da je stopa nezaposlenost u 2009. godini bila 8,9%. Nivo siromaštvo koje je za vreme ekonomske krize 2001/2002. godine dostiglo rekordni nivo od preko 50%, se do 2009. godine znatno smanjilo i iznosi 13,2%.

Argentina poseduje bogate prirodne resurse, visoko obrazovanu populaciju, i, globalno gledano, konkurentski poljoprivredni sektor, uključujući i raznoliku industrijsku bazu. U najznačajnije argentinske prirodne resurse spadaju plodne ravnice (pampasi) izuzetno pogodni za poljoprivredne kulture i stočarstvo i minerali (olovo, cink, bakar, gvoždje, mangan, nafta, uranijum).

Poljoprivreda stvara značajan deo nacionalnog dohotka, uključujući i agrobiznis, a to po vrednosti predstavlja oko 55% argentinskog izvoza. Najznačajniji proizvodi su žitarice, uljano seme i nus - proizvodi i stočni fond. Argentina je najveći proizvođač tanina i lanenog ulja u svetu. Najrazvijeniji sektori privrede su obrada hrane, rafinacija ulja, mašine i oprema, tekstil, hemija i petrohemija.

⁷⁴Brazil - mnogo više od kafe i fidbala, Internet, na strani:
www.danas.co.yu/20070702/biznis2.html

Ekonomija Argentine je tradicionalno bazirana na jakoj poljoprivrednoj proizvodnji (skoro 10% BNP), ali je sektor industrije i usluga beležio konstantan rast u proteklim godinama. Sektor usluga, procetualno mereno, donosi oko 55% prihoda u BNP- a ,industrija oko 35%. Uspešna izvozno orijentisana poljoprivredna proizvodnja, stalno privlači strane investitore. Argentinska stočarska proizvodnja spada u najkvalitetnije u svetu. Prerada hrane, posebno pakovanje mesa, mlevenje brašna i pakovanje konzerviranih proizvoda predstavljaju najvažnije proizvodjačke aktivnosti u ovoj oblasti.⁷⁵

U 2007. godini, Argentinski izvoz iznosio je 55,4 milijardi USD (nus - proizvodi uljanog semena, biljna ulja, automobili, goriva, žitarice, itd.). Glavna tržišta za izvoz su Merkosur 22% ,EU 18%, i NAFTA 11%. U istom periodu uvoz je bio 44,8 milijardi dolara, a činili su ga pretežno mašine, vozila i transportna oprema, i proizvodi hemijske industrije. Glavni snabdevači argentinskog tržišta su Merkosur 36%, EU 17%, i NAFTA 16%.⁷⁶

U 2005.godini Argentina je uvezla u sektoru industrije više od 91% svog ukupnog uvoza i to je 21,1% više od Brazila u istom razdoblju (tabela br. 37). Kao i u slučaju Brazila, u toj oblasti se nalazi i potencijalna mogućnost za izvoz konkurentnih proizvoda srpske privrede.

Tabela br. 37: Argentina - Trgovina roba i usluga po glavnim sektorima

2005	Uvoz	Izvoz
Ukupna trgovina - robe (USD, milijardi):	27.30	40.35
Sektori	Učešće u %	Učešće u %
Poljoprivredni nepreradjeni proizvodi	1.2	1.6
Hrana	2.3	48.3
Hidrokarbonati	2.9	16.1
Industrijski proizvodi (hemija, mašine,...)	91.4	28.9
Rude i metali	1.9	4

2005	Uvoz	Izvoz
Ukupna trgovina – usluge (USD, milijardi):	6.6	5.1
Sektori	Učešće u %	Učešće u %
Transport	24.5	22.4
Turizam	44.7	49.9

Izvor: <http://fita.org>, na osnovu podataka World Bank - World Development Indicators

⁷⁵Background note: Argentina, Internet na strani: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/26516.html>

⁷⁶Isto.

Na drugoj stani, u izvozu argentinske privrede, dominantnu poziciju zauzimaju sektor viših oblika prerade hrane (48,3%), i proizvodi industrije (28,9%), a u sektoru usluga turizam gde se ostvaruje skoro pedeset odsto izvoznog dohotka. (tabela br. 37)

Pad glodalnih cena sirovina, sporiji globalni i domaći rast, kao i neke promene u trgovinskoj politici krajem 2008. godine su imale snažan uticaj na spoljnu trgovinu Argentine u 2009. godini. Tako je došlo do pada uvoza za 32%, i do pada izvoza za 20% na godišnjem nivou. Spoljnotrgovinska razmena je igrala jako važnu ulogu u ekonomskom razvoju ove zemlje. Tako je spoljnotrgovinska razmena iznosila oko 31% DBP-a 2009. godine u odnosu na samo 10% BDP-a 90-tih godina.

Argentinski sufiscit 2009. godine iznosio je 16,7 milijardi USD. Izvoz Argentine 2009. godine iznosio je 18% BDP-a, a ključna tržišta su i dalje Merkosur (25%), EU(19%) i NAFTA (9%).

Argentina je posle Brazila drugi najznačajniji spoljnotrgovinski partner Srbije u okvirima Merkosura. Srbija je u 2006. godini izvezala na ovo tržište roba i usluga za svega 200.000 USD, i to je činilo 19,6% njenog ukupnog izvoza u zemlje Merkosura. U istom periodu, uvoz iz Argentine iznosio je 30.195.000 USD, što je predstavljalo 24,4% ukupnog uvoza sa prostora Merkosura kao celine (tabela br. 38 i 42).

U spoljnotrgovinskoj razmeni sa Argentinom, Srbija je ostvarila još veći trgovinski debalans nego sa Brazilom jer je 152 puta više uvezla nego što je izvezla na tržišta ove države.

Tabela br. 38: Lista proizvoda po vrednosti izvoza većoj od 1.000 dolara

Izvoz Srbije Argentinu u 2006.	Vrednost u hiljadama USD
Nove spoljne gume za putničke automobile	122
Spoljne gume, ostale	48
Delovi pumpi iz grupe 742	13
Gorivo za mlazne motore, benzinskog tipa	4
Ulazne ili izlazne jedinice, ostale	4
Seme suncokreta	3
Delovi mašina iz poz. 724.52 i 724.53	1
UKUPNO	200

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

Tabela br. 39: Lista proizvoda po vrednosti izvoza

Izvoz Srbije u Argentinu	Vrednost u hiljadama USD 2007.godine	Vrednost u hiljadama USD 2008.godine	Vrednost u hiljadama USD 2009.godine
Seme suncokreta	26	29	0
Delovi pumpe iz grupe 742	22	12	2
Ulazne ili izlazne jedinice,ostale	3	3	4
Delovi,pribor mašine iz grupe 752	1	1	2
Delovi za mašine za proiz.hrane iz poz.727.22 i 728.43	0	11	0
Proizvodi za domaćinstvo i delovi od gvoždja i čelika	0	5	0
Proizvodi za zaptivanje od necelularne gume	0	0	76
Motorna vozila za prevoz osoba, ostala	0	0	18
Pomoćni aparati za radio - navigaciju	1	0	0
Nerazvrstana roba	0	5	9
UKUPNO	53	66	111

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

U veoma skromnom izvozu srpske privrede na argentinsko tržište prisutno je svega desetak vrsta proizvoda, gde dominantnu ulogu uglavnom zauzimaju mašine i delovi za mašine, gume za automobilsku industriju, i elektronska oprema (tabela br. 39).

Tabela br. 40: Prvih 50 proizvoda po vrednosti uvoza za 2006.

Uvoz Srbije iz Argentine u 2006.	Vrednost u hiljad. USD	Uvoz Srbije iz Argentine u 2006.	Vrednost u hiljad. USD
Oslići, smrznuti (sem džigerice i ikre)	10559	Balance	56
Uljane pogače i ostaci od soje	6502	Meso morskih riba, sem fileta, smrznuto	49
Fileti od morske ribe, smrznuti	2725	Sok od ostalih agruma	46
Limun i limeta, sveži ili suvi	2594	Kikiriki pripremljeni ili konzervisan	44
Kikiriki, nepržen, nepečen, lomljen, oljušten	1614	Seme suncokreta	40
Motorna vozila za prevoz robe	1491	Morske ribe ostale, smrznute	35
Duvan, delimično ili potpuno izžiljen	1330	Električne lampe i svetleća tela, nn*	34
Pomorandže, sveže i suve	400	Nevlačena vuna, ostala, karbonizovana	30
Jaja bez ljuske i žumanca, sušena	370	Mekušci ostali, smrznuti, sušeni i sl.	22
Bešavne cevi za naftovode i gasovode	275	Kakao u prahu bez dodatog šećera	22
Riba ostala cela, u komadima, nemlevena	272	Delovi i pribor ostali	21
Grejpfrut, svež ili suvi	163	Magnetne trake, snimljene, širine preko 6.5mm	17
Maš. za punjenje, zatvaranje i dr. boca, limen.	155	Medic. i sl. instrumenti i aparati, ostali	16
Pasulj, sem boba i konjskog boba, sušen	146	Aparati za mehanoterapiju, masažu, psih test.	16
Paste za zube	130	Riba ostala, sveža (sem džigerice i ikre)	12
Kruške i dunje, sveže	124	Lusteri, ost. elek. plafonska, zidna svet. tela	12
Mahunasto povrće, sveže	100	Obični i francuski ključevi za vijke i sl.	11
Proiz. od šeć. (i bela čokolada) bez kakaa	96	Maš. za proiz. i dovršavanje hartije, kartona	11
Predivo od pamuka (85% i više)	77	Haringe i sl., smrznuti (sem džigerice, ikre)	11
Fileti od moske ribe, sveži	75	Prikolice-cisterne,	10

		poluprikolice-cisterne	
Vina od svežeg groždja (sem penušavog) i šira	69	Filteri za ulje, gorivo, za mot. sa unut. sagor	9
Sipe, lignje i sl., smrznute i sušene	68	Kisele i nagrizne mat. za bojenje, preparati	8
Mašine za pakovanje i zavijanje	68	Jabuke, sveže	8
Kvebračo ekstrakt	64	Pumpe za gorivo i sl. za klip. mot. sa unut. sagorevanjem	7
Samoutovarne, samoistov. prokolice, sl. za poljop.	58	Šljive, suve	6

* nn – Nigde napomenuto

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

Struktura uvoza iz Argentine znatno je raznovrsnija. U 2006. godini, oko 46% uvoza činili su riba u svim oblicima, plodovi mora i njihovi proizvodi, tropsko voće, duvan, kakao i takva struktura se održala i u narednim godinama, s tim da su se neke aparati, oprema, i pumpe počeli uvoziti, doduše ne u nekim velikim količinama (tabela br. 40 i 41).

Tabela br. 41: Uvoz Srbije iz Argentine u periodu od 2007.- 2009. godine

Uvoz Srbije iz Argentine	Vrednost u hiljadama USD 2007.godine	Vrednost u hiljadama USD 2008. godine	Vrednost u hiljadama USD 2009.godine	Br.
Oslíci, smrznuti (sem džigerice i ikre)	11212	13355	11383	1.
Uljane pogače i ostaci od soje	2156	6979	1762	2.
Fileti od morske ribe, smrznuti	3656	2899	1501	3.
Limun i limeta, sveži ili suvi	3722	5855	2829	4.
Kikiriki, nepržen, nepečen, lomljen, oljušten	3508	5846	4720	5.
Motorna vozila za prevoz robe	1574	362	803	6.
Duvan, delimično ili potpuno izžiljen	1011	1065	530	7.
Pomorandže, sveže i suve	1141	319	571	8.
Jaja bez ljuske i	378	0	237	9.

žumanca, sušena				
Bešavne cevi za naftovode i gasovode	/	/	/	10.
Riba ostala cela, u komadima, nemlevena	179		220	11.
Grejpfrut, svež ili suvi	405	140	95	12.
Maš. za punjenje, zatvaranje i dr. boca, limen.	/	/	/	13.
Pasulj, sem boba i konjskog boba, sušen	519	1233	1083	14.
Paste za zube	0	120	208	15.
Kruške i dunje, sveže	266	469	338	16.
Mahunasto povrće, sveže	179	528	46	17.
Proiz. od šeć. (i bela čokolada) bez kaka	71	40	42	18.
Fileti od slatkovodne ribe, smrznuti	0	23	10	19.
Fileti od moske ribe, sveži				20.
Vina od svežeg groždja	128	188	209	21.
Sipe, lignje i sl., smrznute i sušene	78	0	0	22.
Sok od limuna, zasladjen	59	/	/	23.
Kvebračo ekstrakt	62	142	45	24.
Kajsije, trešnje, breskve, pripremljene	13	/	/	25.
Balance	67	0	0	26.
Meso morskih riba, sem fileta, smrznuto	141	0	0	27.
Sok od ostalih agruma	28			28.
Kikiriki pripremljeni ili konzervisan	26	65	29	29.
Seme suncokreta	0	0	107	30.
Morske ribe ostale, smrznute	176	76	19	31.
Električne lampe i svetleća tela, nn*	11	18	9	32.
Nevlačena vuna, ostala, karbonizovana	/	/	/	33.
Mekušci ostali, smrznuti, sušeni i sl.	11	0	0	34.

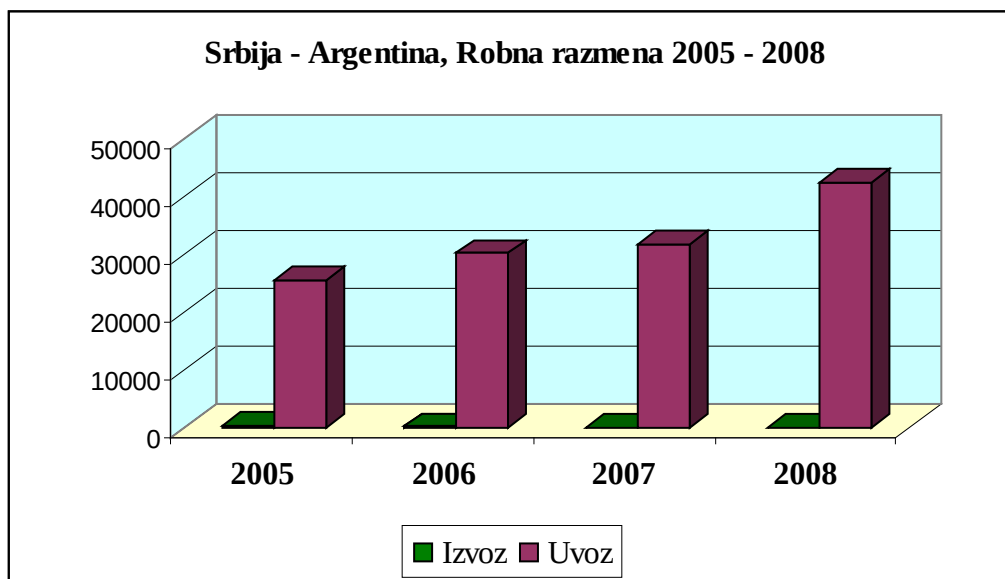
Kakao u prahu bez dodatog šećera	/	/	/	35.
Delovi i pribor ostali	36	36	35	36.
Magnetne trake, snimljene, širine preko 6.5mm i do 4 mm	55	159	0	37.
Medic. i sl. instrumenti i aparati, ostali	32	0	65	38.
Aparati za mehanoterapiju, masažu, psih test.	42	26	8	39.
Riba ostala pripremljena,konzervirana,nn*	27	172	110	40.
Lusteri, ost. elek. plafonska, zidna svet. tela	/	/	/	41.
Obični i francuski ključevi za vijke i sl.	11	19	0	42.
Groždje, sveže	49	/	/	43.
Rakovi ostali, smrznuti	18	/	/	44.
Delovi i pribor za karoserije	33	/	/	45.
Filteri za ulje, gorivo, za mot. sa unut. sagor	13	/	8	46.
Kisele i nagrizne mat. za bojenje, preparati	17	0	0	47.
Jabuke, sveže	26	234	32	48.
Pumpe za gorivo i sl. za klip. mot. sa unut. sagorevanjem	9	0	0	49.
Mandarine:hibridi agruma,sveži ili suvi	29	/	/	50.
Riba ostala cela u komadima, nemlevena	179	129	0	51.
Jaja bez ljuske i žumanaca,sušena	0	62	237	52.
Mašine za pripremu voća,oraha i povrća	170	50	369	53.
Jastozi,dr.rakovi hridinastog dna,smrznuti	52	27	42	54.
Škanpi i kozice,smrznuti	48	26	149	55.
Zubarski instrumenti i uredjaji, ostali	8	15	0	56.

Pumpe za gorivo i sl.za klip.mot.sa unu.sag	9	25	18	57.
Mekušci,pripremljeni ili konzervirani,nn*	144	134	124	58.
Nove spoljne gume za putničke automobile	48	/	/	59.
Breskve uključujući i nektarine, sveže	7	/	/	60.
Preparvati za šminkanje očiju	8	/	/	61.
Delovi mašina iz podgrupe 745.2 i 775.3	7	/	/	62.

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

Analiza spoljnotrgovinskih odnosa Srbije i Argentine pokazuje određeni stepen zavisnosti srpske privrede od velikog Argentinskog sirovinskog tržišta. U ukupnom uvozu srpskih kompanija dominira desetak gotovo istih proizvoda: riba i riblji fileti, limun, pomorandže i grejfrut, kikiriki, uljane pogačice i ostaci od soje, morski plodovi, duvan i pasulj, kakao i to su proizvodi kojih nema na našem tržištu, pa iz tog razloga možemo reći da i imaju ekonomsku opravdanost (tabela br.41).

Grafikon br. 12: Srbija – Argentina, robna razmena 2005. – 2008. godine

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorova obrada

Prilično velika sirovinaska zavisnost srpskih kompanija uslovlila je i konstantan ogromni trgovinski deficit u spoljnotrgovinskom poslovanju sa Argentinom (grafik br. 12).

U 2005. godini, negativni saldo bio je 25,242 USD, 2006. godine skoro 30 hiljada USD, 2007. godine 31,714 USD, 2008. godine dostigao je rekordnih 42 hiljade dolara i 2009. je iznosio skoro 29 hiljada dolara (tabela br. 42).

Tabela br. 42: Srbija – Argentina, robna razmena 2005. – 2009. godini

Godina	Količina u tonama		Vrednost u hiljadama USD			
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	%*	Uvoz	%*
2005	130	38798	378	29,8	25620	22,2
2006	73	40278	200	19,6	30195	24,4
2007	10	25047	53	0,8	31768	19,4
2008	3	33113	66	15,9	42290	22,5
2009	8	21292	111	13,2	29037	19,5

*Napomena:** Procenat u odnosu na ukupnu razmenu sa svim državama Merkusora

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

U posmatranom vremenskom razdoblju srpski izvoz u Argentinu bio je gotovo simboličan i njegove vrednosti standardne statističke komparativne metode i ne registruju. Sa 378 hiljada USD dolara u 2005. godini, izvoz srpskih kompanija se u 2008. godini *smanjio za 82% na svega 66 hiljada dolara*. U 2009. godini je uvoz malo porastao za 68%. Kao i u slučaju Brazila, to potencijalno ukazuje na inertnost i pasivnost srpskih izvoznika.

Analiza strukture uvoza srpskih preduzeća sa područja argentinskog tržišta ukazuje da će se i u narednim godinama održavati visok udeo ribe i plodova mora, jer su to proizvodi kojih nema na našem tržištu a ujedno zauzimaju i značajno mesto u ukupnom uvozu zbog relativno kompetativnih cena. Verovatno nije moguće značajnije smanjenje trgovinskog debalansa ni kod uvoza nekih specifičnih poljoprivrednih proizvoda koji se ne gaje u Srbiji kao što su pomorandže, grejpfrut, limun ili kakao. Međutim, uzimajući u obzir geografsku udaljenost, transportne troškove i domaće proizvodne potencijale srpske privrede, teško se može naći ekonomska opravdanost za uvoz iz Argentine proizvoda kao što su sveže kruške, dunje i jabuke, jaja i belanca, pasulji drugo mahunasto povrće, šećer, paste za zube. Znatno deo ovakvih proizvoda se može supstituisati prestrukturiranjem i povećanjem proizvodnje kod srpskih farmara.

Relativno veliko ali i zahtevno argentinsko tržište pruža mogućnosti za snažniji prodor srpskih kompanija i smanjenje izrazitog trgovinskog deficita jer više od 90% ukupnog argentinskog uvoza čine industrijski proizvodi, prvenstveno mašinske, elektro i hemijske industrije. U ovim privrednim granama se nalaze i najveće šanse srpskih privrednika, kako za neposredan izvoz tako i za različite oblike poslovne kooperacije. Značajne izvozne potencijale imaju, kao i do sada, proizvodnja auto guma ali i prestrukturirana i kompetitivna farmaceutska industrija.

5.1.3. Spoljnotrgovinska razmena Venecuele i Srbije

Ekonomska stabilnost i razvoj Venecuele veoma su zavisni od cena nafte na svetskom tržištu. Radikalna ekonomska politika predsednika Čaveza i njegove vlade usmerena na jačanje uloge države u ekonomskim odnosima nepovoljno utiču na priliv stranih investicija. Zbog toga je ova članica Merkosura suočena sa značajnim društvenim i političkim tenzijama, visokom stopom nezaposlenosti od oko 20% i skoro 60% stanovništva koje živi ispod linije siromaštva.

Zahvaljujući visokim cenama nafte, Venecuela je ostvarivala visok rast društvenog proizvoda. Najveći deo BNP stvara se u sektoru usluga (45%), industriji (17%) i prizvodnji nafte (16%). Poljoprivreda stvara oko 4,5% BNP i upošljava približno 10% stanovništva. Glavni farmerski proizvodi su kukuruz, pšenica, soja, meso, kafa i ulov ribe. Najrazvijenije industrijske grane jesu proizvodnja čelika, alumunijuma, tekstila i odeće, cementa, automobila kao i prerada hrane. Venecuela je četvrti izvoznik nafte u svetu i sedmi proizvođač ovog crnog zlata, a poseduje i 3% ukupnih rezervi tečnog gasa.

Spoljnotrgovinski balans Venecuele je poslednjih godina konstantno pozitivan, zahvaljujući visokom izvozu nafte i petroleja koji u ukupnom izvozu učestvuje sa više od 90%. Prihodi od spoljne trgovine donose ovoj zemlji oko 55% ukupnog nacionalnog dohodka. Sjedinjene Američke Države, Kolumbija i Brazil jesu najznačajniji venecuelanski trgovinski partneri. Venecuela najviše izvozi mineralna goriva i naftu, gvoždje i čelik, aluminijum, proizvode organske hemije i vozila. S druge strane, ova država uvozi pretežno opremu za nuklearne centrale, mašine, vozila, električnu i elektronsku opremu, *proizvode od gvoždja i čelika i farmaceutske proizvode*.

Tabela br. 43: Indikatori spoljne trgovine Venecuele

Indikatori spoljne trgovine	2005	2006	2007	2008	2009
Uvoz robe (milion USD)	24,027	33,616	46,097	49,602	40,597
Izvoz robe (milion USD)	55,716	65,578	69,010	95,138	57,959
Uvoz usluga (u milionima USD)	5,183	5,746	8,438	10,073	9,223
Izvoz usluga (u milionima USD)	1,247	1,441	1,646	2,003	1,805

Izvor: World Bank - Last Available Data.

Venecuela je članica Merkosura koja najviše zavisi od prihoda nafte. Taj prihod čini oko 95% njenog izvoza, oko 55% nacionalnog dohotka, i oko 33% BDP-a. Upravo iz tog razloga generalni štrajkovi zaposlenih u naftnoj industriji koji su se odigrali u periodu između decembra 2002. godine i februara 2003. godine imali su dalekosežne posledice na ekonomiju ove države. Realni BDP opao je za oko 9% u 2002. Godini, i 8% u 2003. godini.⁷⁷

Štrajk zaposlenih u naftnoj industriji, a u kome su učestvovali direktori, upravnici i kapetani na tankerima, sveo je proizvodnju nafte na manje od trećine i praktično je bio zaustavio izvoz. Protivnici predsednika Čavesa su ga optuživali da je uništio ekonomiju zemlje i da je vodi u komunizam kubanskog tipa, što je pogubno za državu. Ugo Čaves je međutim uspešno ugušio sve štrajkove i održao se i dalje na vlasti.⁷⁸

Visoka cena nafte i dobro planirana javna potrošnja u narednim godinama je znatno pomogla da dodje po povećanja BDP-a za 10% u 2006. godini, 8% u 2007. godini i 5% u 2008. godini. Međutim pad svetskih cena nafte za 100 dolara po 1 barelu koji se dogodio 2008. godine opet je teško pogodilo ekonomiju ove zemlje.

Venecuela nažalost spada u onu grupu zemalja, kao Iran i Nigerija, koje sve svoje velike socijalne programe kao i kompletnu vojnu potrošnju finansiraju isključivo izvozom ovog energenta, ne ulažući toliko u druge privredne i industrijske grane. Ove države su poslednjih godina značajno povećale državnu potrošnju i pokrenule velike i skupe investicije, koje su se zasnivale na tadašnjoj vrlo visokoj ceni nafte. Međutim, u samo nekoliko meseci cena nafte je sa rekordnog nivoa od 147 dolara po 1 barelu, pala na 35 dolara, koliko je iznosila krajem 2008. godine. Tada je Udruženje država izvoznika nafte (OPEC) donelo odluku o smanjenju proizvodnje nafte za 2,2 miliona barela nafte dnevno, nadajući se da će tako uspeti zaustaviti pad cena. Ipak, ta mera nije donela nikakve rezultate.⁷⁹

Predsednik Ugo Čaves godinama je visoke prihode od nafte usmeravao u državnu potrošnju, ponajviše u velika socijalna davanja, te tako pokušavao osigurati podršku među biračima. Čavez je vodio vrlo lošu ekonomsku politiku. U Venecueli, osim nafte, gotovo da nema drugih vrsta industrije. Danas, kad su prihodi od nafte značajno pali, tamo ne postoje drugi sektori koji bi mogli pokriti te gubitke.

Naftna industrija u principu ne zapošljava puno ljudi, tako da je u Venecueli i nezaposlenost vrlo visoka. Taj problem je Čavez dosad rešavao tako što je nezaposlenima isplaćivao visoke naknade, no sada više neće imati novca za to. Takvo stanje bilo je održivo dok su prihodi od nafte bili na visokom nivou, ali pri ovakvim novonastalim cenama od 35 dolara po 1 barelu, to neće biti moguće.

⁷⁷ *Venezuela Economy*, Internet, na strani:

http://www.theodora.com/wfbcurrent/venezuela/venezuela_economy.html

⁷⁸ *Čaves: Razbićemo štrajk*, Internet na strani:

http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2002&mm=12&dd=16&nav_category=11&nav_id=78801

⁷⁹ *Kolaps cene nafte- Bankrot Nigerije, Irana i Venecuele*, Internet, na strani:

<http://www.nacional.hr/clanak/50471/bankrot-nigerije-irana-i-venezuele>

Da bi zadržala stari nivo državne potrošnje Venecuela bi svoju naftu trebala prodavati po ceni od 120 dolara po 1 barelu. S obzirom na to da se očekivalo da će cena nafte pasti ispod 30 dolara po barelu, nije teško izračunati da bi Venecuela svoj proračun morati smanjiti za 75%.

Uz to, visoka državna potrošnja poslednjih godina izazvala je veliku potražnju za stranom robom, uvoz je iz godine u godinu rastao, što je rezultiralo visokom inflacijom. Tako je Venecuela ušla u novu 2008. godinu sa recesijom i novim kursom nacionalne valute - bolivara, koji je zbog velikog rasta cena i obezvređivanja nacionalne valute postao hiljadu puta jači nego u staroj godini. Zvanični kurs bolivara je od 1. januara 2008. bio 2,15 za dolar, dok je 31. decembra bio 2.150 bolivara za dolar. Uvedena je dakle administrativna mera kojom je bolivar postao nominalno hiljadu puta jači, ali se time realno ništa nije promenilo. Cene robe i usluga su se promenile u istom odnosu, tako da promena kursa nije donela ništa novo.

Recesija u Venecueli koja je počela 2007. godine se nastavila i dalje, i njeni ekonomski problemi su se produžili i pošto su se druge zemlje Latinske Amerike vratile u rast. Privreda Venecuele je opala 3,3 procenata 2009. godine. Venecuela zavisi od industrije nafte koja ostvaruje oko 95 zarade od izvoza. 2009-te godine petrolejski sektor je bio u minusu od 2,2 odsto, što je uticalo na ukupni pad venecuelanske privrede. Inflacija je završila godinu na 26,9 odsto. To je najviša stopa u Latinskoj Americi u petoj uzastopnoj godini, uprkos kontrole cena mnogih osnovnih namirnica koje je zavela vlada.

Predsednik Ugo Čaves zaveo je kontrolu cena 2003. godine, ali se pravila odnose samo na formalne poslove. Inflacija, je 2010. godine nastavila da raste i do juna meseca je dostigla 31,2 odsto, i to je najviša inflacija u Latinskoj Americi. Analitičari sumnjaju da će nove mere pomoći u smanjivanju inflacije, pošto ih je teško nametnuti prodavcima na crnoj berzi. Ekonomisti kažu da je uzrok visoke inflacije u Venecueli to što farmeri i proizvođači hrane ne proizvode koliko treba a vlada ne daje dovoljno dolara dobijenih od nafte uvoznicima da bi se zadovoljila domaća potražnja. Predsednik Čaves je za nestašice otužio privatni sektor. Celokupna privreda Venecuele je zabeležila pad od 1,9 odsto u 2010. godini, ali se ipak i ona polako oporavlja i kreće ka rastu u 2011. godini.⁸⁰

⁸⁰ *Kolaps cene nafte-Bankrot Nigerije, Irana i Venecuele*, Internet, na strani:
<http://www.nacional.hr/clanak/50471/bankrot-nigerije-irana-i-venezuele>

Tabela br. 44: Venecuela - Trgovina roba i usluga po glavnim sektorima

2005	Uvoz	Izvoz
Ukupna trgovina - robe (US , milijardi):	23.69	55.47
Sektori	Učešće u %	Učešće u %
Poljoprivredni nepreradjeni proizvodi	1.7	0.1
Hrana	14.8	0.8
Hidrokarbonati	1.3	84.6
Industrijski proizvodi (hemija, mašine,...)	11.6	80.2
Rude i metali	1.8	2.9

2005	Uvoz	Izvoz
Ukupna trgovina – usluge (USD, milijardi):	4.3	1
Sektori	Učešće u %	Učešće u %
Transport	42.1	35.1
Turizam	25.2	47.3

Izvor: <http://fita.org>, na osnovu podataka World Bank - World Development Indicators

Tabela br. 45: Lista proizvoda po vrednosti izvoza

Izvoz Srbije u Venecuelu u 2006.	Vrednost u hiljadama USD
Igre, ostali, koje se puštaju u rad novcem	24
Zaptivni mat. od presovanih azbestna vlakana	21
Stono, kuhiljsko posudje od olovnog kristala	5
Ulazne ili izlazne jedinice , ostale	2
UKUPNO	52

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

Ukupan izvoz srpskih kompanija u toku 2006. godine bio je gotovo zanemarljiv i iznosio je samo 52.000 USD, tako da ga spoljnotrgovinska statistika nije ni registrovala standardnim statističkim metodama (tabela br.45).

Tabela br. 46: Izvoz Srbije u Venecuelu u periodu od 2007.- 2009. godine

Izvoz Srbije u Venecuelu	Vrednost u hiljadama USD 2007. godina	Vrednost u hiljadama USD 2008. godina	Vrednost u hiljadama USD 2009. godina	Br.
Drveni nameštaj,ostali,nn*	33	0	0	1.
Delovi nameštaja iz podgr.821.3, 821.5, 821.7	11	68	0	2.
Ulazne ili izlazne jedinice,ostale	1	1	3	3.
Delovi pribora mašina iz grupe 752	1	0	1	4.
UKUPNO	46	69	4	

nn*- nigde napomenuto

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

Kao što se i vidi u tabeli Srbija gotovo i da nije imala trgovinsku razmenu sa ovom zemljom. U ovu zemlju Srbija je izvozila nameštaj,i delove nameštaja i pribor za mašine.Trgovina sa Veneculom je minorna za šta je delom kriva i kriza koja je zahvatila Venecuelu, a delom i pasivnost naših kompanija da se zainteresuje za ovo tržište (tabela br.46).

Tabela br. 47: Svi proizvodi po vrednosti uvoza iz Venecuele za 2006.

Uvoz Srbije iz Venecuele u 2006.	Vrednost u hiljad. USD	Uvoz Srbije iz Venecuele u 2006.	Vrednost u hiljad. USD
Preradjeni duvan, ekstrakti i sokovi, nn*	111	Mineralne materije, nn*	10
Delovi i pribor, ostali	100	Oblici ugljenika, ostali, nn*	8
Prem. sredstva od sintetike i polimera, u vodi	55	Rum i tafija (rakija od šećerne trske)	7
Granit, sirov ili grubo tesan	54	Nove spoljne gume za putničke automobile	3

nn* – nigde napomenuto

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

Što se tiče uvoza iz Venecuele se uglavnom uvozi roba koje nema na našem tržištu kao što su duvan, rum i rakija od šećerne trske, granit,ali i izvoz ovih proizvoda je zaista minoran (tabela br.47).

Tabela br. 48: Uvoz Srbije iz Venecuele u periodu od 2007.- 2009. godine

Uvoz Srbije iz Venecuele	Vrednost u hiljadama USD 2007. godina	Vrednost u hiljadama USD 2008. godina	Vrednost u hiljadama USD 2009. godina
Preradjeni duvan, ekstrakti i sokovi, nn*	149	0	0
Granit, sirov ili grubo tesan	39	20	0
Delovi i pribor, ostali	7	1	1
Riba istala, sveža (sem džigerice i ikre)	7	0	0
Rum i tafija (rakija od šećerne trske)	4	9	15
Zvučnici u zvučnim kutijama	3	0	0
Veliki list,svež (sem džigerice i ikre)	1	0	0
Tuna i sl.,sveži (sem džigerice i ikre)	1	0	0
Naftni koks, nekalcinisan	0	1040	0
Aluminijum,nelegirani	0	7	0
Sedišta, ostala	0	5	0
Drveni nasmeštaj,ostali,nn*	0	4	0
Sedišta sa drvenim kosturima	0	4	0
Neelektrične lampe i svetleća tela	0	3	0
Marketarija i interzija od drveta; ukrasi	0	3	0
Jakne i blejzeri, muški	0	1	0
Gaće muške, pletene ili kukičane	0	1	0
Žica od nelegiranog aluminijuma	0	0	37
Zvučnici bez zvučnih kutija	0	0	7
UKUPNO	212	1098	61

nn*-nigde nepomenuto

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

U periodu od 2007.- 2009. godine iz Venecuele je uvožen duva, granit,razni delovi i pribiri,nešto malo ribe i odeće, aluminijuma i aluminijumskih žica.U 2008. godini uvežena je nafta jer to je jedan od prvih proizvoda koji Venecuela izvozi i čega ima u velikim količinama (tabela br. 48).

Generalno posmatrano, Srbija i Venecuela imaju veoma mali obim međusobne spoljnotrgovinske razmene. I ovo malo proizvoda što je uveženo iz Vencuele se može naći i na bližim tržištima a za većina od njih može i domaće tržište da se pobrine.

U periodu 2005. - 2009. godine, učešće Venecuele u ukupnom uvozu Srbije sa područja pet članica Merkosura je gotovo simbolično od 0,3% u 2005. godini do minornih 0,04% u 2009. godini. U istom periodu, izvoz srpske privrede bio je nešto veći i kretao se u rasponu od 4,1% u 2005. godini, do 16,6% u 2008. godini. Zatim je došlo do drastičnog pada međusobne trgovine usled velike globalne ekonomske krize pa se i izvoz smanjio na 0,35%. (tabela br. 49).

Tabela br. 49: Srbija – Venecuela, robna razmena 2005. – 2009. godini

Godina	Količina u tonama		Vrednost u hiljadama USD			
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	%*	Uvoz	%*
2005	6	35999	212	4,1	3128	0,3
2006	35	259	52	5,0	348	0,3
2007	3	141	46	0,7	212	0,1
2008	5	5317	69	16,6	1098	0,6
2009	0	26	3	0,35	61	0,04

*Napomena: * Procent u odnosu na ukupnu razmenu sa svim državama Merkusora*

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

Analiza strukture uvoza srpskih preduzeća sa područja venecuelanskog tržišta ukazuje da će se i u narednim godinama održavati veoma mali udeo roba sa ovog tržišta u ukupnom uvozu srpske privrede, prvenstveno zbog toga što se glavni izvozni proizvodi ove zemlje (nafta, gas i petrohemija) mogu kupiti na geografski bližim destinacijama. Srbija ovom tržištu može ponuditi mašine i delove za mašine, vozila, električnu i elektronsku opremu, pa čak i farmaceutske proizvode.

5.1.4. Spoljnotrgovinska razmena Urugvaja i Srbije

Ekonomija Urugvaja je prošla početkom XXI veka kroz ozbiljnu finansijsku krizu izazvanu devalvacijom brazilske nacionalne valute, ekonomskom krizom koja je u to vreme potresala susednu Argentinu i bolestima koje su zahvatile njegov stočni fond. Nakon što je u periodu od 1996.- 1998. godine privreda Urugvaja beležila prosečni rast od 5% godišnje ona je doživela snažan pad koji je u velikoj meri upravo proizilazio iz preliivanja ekonomskih problema njenih suseda. Iako je oporavak urugvajске privrede započeo nakon 2004., on se suočavao sa promenljivom stopom rasta koja je iznosila 7% u 2006., 5,2% u 2007.

Zahvaljujući jakom pravnom sistemu, politici otvorenog tržišta i podsticanju stranih investicija, Urugvaj je beležio značajan rast izvoza i roba i turističkih usluga, ali njenu veću uspešnost remetila je sama ekonomska situacija države koja je još uvek bila osetljiva i krhka zbog velikog državnog duga.

Stopa nezaposlenosti je rasla i popela se na više od 20% i došlo je do povećanja inflacije. Uz finansijsku pomoć MMF-a Urugvaj je smanjio spoljni dug i polako se oporavio i krenuo da jača.

Urugvajsku ekonomiju karakteriše izvozno orjentisan poljoprivredni sektor, i dobro obrazovana radna snaga. Urugvaj poseduje veoma bogato poljoprivredno zemljište od koga čak 90% se koristi za gajenje stoke, prvenstveno goveda, konja, ovaca i svinja. Glavne poljoprivredne kulture na urugvajskim poljima su pirinač, pšenica, kukuruz i šećerna trska. Ratarstvo sa povrtarstvom i stočarstvo stvaraju oko 12% BDP-a i u ukupnom izvozu učestvuju između 60 i 63%. Proizvodjački sektor je na drugom mestu u ukupnom izvozu sa oko 30%. Prerada poljoprivrednih i životinjskih namirnica čini gotovo polovinu proizvodjačkog sektora uz proizvodnju alkoholnih pića (posebno vina), tekstil, građevinske materijale, hemiju, uglj i petrolej. Zahvaljujući veoma snažnom finansijskom sektoru i sve razvijenijem turizmu, Urugvaj ostvaruje prosečno oko 60% svog BNP u sektoru usluga.⁸¹

Glavni trgovinski partneri za izvoz urugvajskih roba i usluga jesu SAD i Merkosur (Brazil, Argentina, i Venecuela)⁸² u koje najviše izvozi meso, mlečne proizvode, sirovu kožu, žitarice i vunu. Najviše roba dolazi na tržište Urugvaja iz Brazila, Argentine i Rusije, ali i iz drugih zemalja, uvozi uglavnom mineralna goriva i naftu, mašineriju i mašinske pogone, električnu i elektronsku opremu, vozila i plastiku. Usluge čine 60% BDP, zahvaljujući uglavnom finansijskim uslugama. Sektor turizma takodje daje značajne dohotke.

Globalna finansijska kriza ipak je stavila male kočnice na snažan privredni rast Urugvaja i usporavala ga za 2,9% u 2009. godini. Zemlja je uspeła da izbegne recesiju i održi pozitivne stope rasta. Njen BDP je porastao za čak više od 8% 2010. godine.

Tabela br. 50: Urugvaj - Trgovina roba i usluga po glavnim sektorima

2005	Uvoz	Izvoz
Ukupna trgovina - robe (USD, milijardi):	3.75	3.77
Sektori	Učešće u %	Učešće u %
Poljoprivredni nepreradjeni proizvodi	4	8.5
Hrana	8.6	54.7
Hidrokarbonati	23.9	4.5
Industrijski proizvodi (hemija, mašine,...)	61.8	31.9
Rude i metali	1.7	0.5

⁸¹FITA (Federation of International Trade Associations), *Uruguay, Economic trends*, Internet, na strani: <http://fita.org/countries/uruguay.html>

⁸²Isto. Merkosur je glavni trgovinski partner Urugvaja sa ukupno 29% njegovog izvoza (Argentina 9%, Brazil 18%, Venecuela 10% i Paragvaj 2%), i 54% njegovog uvoza u 2006. godini. Ova jaka povezanost sa Merkosurom stvara kod Urugvaja interesovanje za napredak procesa integracije ovog bloka i jačanje njegovih spoljnih ekonomskih veza.

2005	Uvoz	Izvoz
Ukupna trgovina – usluge (USD, milijardi):	0.6	1
Sektori	Učešće u %	Učešće u %
Transport	45.2	34.9
Turizam	29.8	51.5

Izvor: <http://fita.org>, na osnovu podataka World Bank - World Development Indicators

U 2005. godini Urugvaj je imao najpravnomerniji balans izmedju različitih privrednih grana, ali uz dominantno učešće agrobiznisa i preradjivačkog i sektora usluga u izvozu i industrijskog sektora kod uvoza (tabela br.50).

Ukupna spoljnotrgovinska razmena Srbije i Urugvaja, treća je po veličini, iza razmene sa Brazilom i Argentinom ali je veoma skromna po svom obimu. Samo 61.000 USD izvoza srpskih kompanija (6,0% ukupnog izvoza u Merkosur) i 1.155.000 USD uvoza sa urugvajskog tržišta (0,9 % ukupnog uvoza).

Tabela br. 51: Lista proizvoda po vrednosti izvoza

Izvoz Srbije u Urugvaj u 2006.	Vrednost u hiljadama USD
Nove spoljne gume za putničke automobile	61
UKUPNO	61

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

Srpski uvoznici nisu, očigledno, bili mnogo zainteresovani za ovo tržište jer je izvezena samo jedna robna stavka – auto gume za putničke automobile (tabela br. 51)

Tabela br. 52: Izvoz Srbije u Urugvaj u periodu od 2007.- 2009. godine

Izvoz Srbije u Urugvaj	Vrednost u hiljadama USD 2007. godine	Vrednost u hiljadama USD 2008. godine	Vrednost u hiljadama USD 2009. godine
Valjkasti priključci, prevučeni kalajem širine 600mm i veće	0	0	42
Proizvodi za transport i pakovanje robe od plastike	0	41	0
Žive biljke uključujući i korenje	2	0	0
Ulazne ili izlazne jedinice	1	0	0
Nerazvrstana roba	1	0	0
UKUPNO	4	41	42

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

Što se tiče izvoza nadalje u ovu zemlju je izvezeno svega nekoliko proizvoda i to uglavnom mašine, zatim proizvodi za transport i proizvodi elektrike (tabela br.52).

Tabela br. 53: Svi proizvodi po vrednosti uvoza iz Urugvaja za 2006.

Uvoz Srbije iz Urugvaja u 2006.	Vrednost u hiljad. USD	Uvoz Srbije iz Urugvaja u 2006.	Vrednost u hiljad. USD
Oslíci smrznuti, (sem džigerice i ikre)	729	Grejpfrut, svež ili suv	8
Karbonske kisel. ost. sa alkoh. funkcijom, nn*	157	Etikete, značke i sl. proizv., nevezani, tkani	6
Koža od ost. životinja, bez dlake, štavljene	115	Etikete od hartije ili kartona svih vrsta	5
Pomorandže, sveže ili suve	44	Uzane tkan. ostale, sa 5% i više elast. prediva	2
Mandarine, hibridi agruma, sveži ili suvi	37	Špricevi, igle, katetri, kanile i sl.	2
Limun i limeta, sveži ili suvi	26	Ručne torbe sa spoljnom površinom od kože	1
Cele govedje kože, štavljene, bez dlake, nedovršeno	23	Obuća sa licem od tekstilnih materijala nn*	1

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

Tabela br. 54: Uvoz Srbije iz Urugvaja u periodu od 2007.- 2009. godine

Uvoz Srbije iz Urugvaja	Vrednost u hiljadama USD 2007. godina	Vrednost u hiljadama USD 2008. godina	Vrednost u hiljadama USD 2009. godina
Oslići smrznuti, (sem džigerice i ikre)	595	863	294
Pomorandže, sveže ili suve	11	181	58
Limun i limeta, sveži ili suvi	60	122	0
Mandarine, hibridi agruma, sveži ili suvi	6	26	7
Koža od ost. životinja, bez dlake, štavljene	18	0	0
Cele govedje kože, štavljene, bez dlake	3	0	0
Grejpfrut, svež ili suv	0	11	0
Neorganske materije za štavljenje, preparati	0	0	28
Pasulj sem boba i konjskog boba, sušen	0	0	14
Pomoćni aparati za radio-navigaciju	0	0	12
Sulfati	0	0	14
Tkanina od češ.vune (do 85%) sa veš.ili sin.vlakana	12	0	10
Električni aparati za zvučnu, vuzuelnu signalizaciju	0	0	1
Govedje kože bez dlake	29	2	1
Jabuke, sveže	7	44	0
Granit, sirov ili grubo tešan	8	30	0
Haringe i sl.smrznuti (sem džigerice, ikre)	0	7	0
Kruške i dunje, sveže	0	4	0
Naočari i sl. korektivni, zaštitni i ostali	9	3	0
Instrumenti, aparati za merenje i kontrolu	0	3	0
Brusnice, borovnice i sl.bobičavo voće	0	1	0

Seme ostalog krmnog bilja	61	0	0
Etikete, značke i sl. proizv., nevezani, tkani	4	0	0
Aluminijumska burad, bačve i sl. do 300 l	1	0	0
Špricevi, igle, katetri, kanile	1	0	0
Etikete od hartije ili kartona svih vrsta	1	0	0

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

Srbija je iz Urugvaja uglavnom uvozila tropko voće, morsku ribu, govedju kožu i za to zaista postoji ekonomska opravdanost sa obzirom da je ta roba koja nema na našim podnebljima i zahteva uvoz ali za uvoz jabuka, dunja, krušaka, nožara, bobičavog voća, sitne medicinske opreme i tkanine stvarno ne postoji ta opravdanost. Ovo su proizvodi koji se mogu dobiti i ustalom proizvoditi u našoj državi (tabele br. 53 i 54). Srbija i Urugvaj imaju takođe veoma izrazito mali obim međusobne spoljnotrgovinske razmene. U periodu 2005. - 2009. godina, učešće Urugvaja u ukupnom uvozu srpskih kompanija sa tržišta svih članica Merkosura bilo je, uz neznatne oscilacije, simbolično i kretalo se od 0,2% u 2005. godini, 0,9% u 2006. godini, 0,5% u 2007. godini, 0,7% u 2008. godini i 0,2% u 2009. U istom vremenskom razdoblju, srpski privrednici bili su nešto aktivniji, pa se izvoz kretao od 7,2% u 2005. godini do 4,9% u 2009. godini (tabela br. 55).

Tabela br. 55: Srbija – Urugvaj, robna razmena 2005. – 2009.

Godina	Količina u tonama		Vrednost u hiljadama USD			
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	%*	Uvoz	%*
2005	42	151	91	7,2	174	0,2
2006	25	566	61	6,0	1155	0,9
2007	1	441	4	0,1	826	0,5
2008	0	844	41	9,9	1296	0,7
2009	43	285	42	4,9	439	0,29

Analiza strukture uvoza srpskih privrednih subjekata sa tržišta Urugvaja nameće zaključak da će se i u narednim godinama održavati veoma sličan udeo roba sa ovog tržišta u ukupnom uvozu srpske privrede. Međutim, lepeza proizvoda koji se izvoze u Urugvaj mogla bi da se proširi izvozom proizvoda mašinske i elektro industrije, plastike i različitih vrsta plastičnih proizvoda kao i lekova.

5.1.5. Paragvaj – najmanji trgovinski partner Srbije unutar Merkosura

Paragvaj je izrazito poljoprivredna zemlja sa rastućim komercijalnim sektorom. Ona je druga po rangu, najsiromašnija država na prostoru Latinske Amerike sa dohotkom po glavi stanovnika od oko 3.000 USD u 2007. godini. Stopa nezaposlenosti je po zvaničnoj statistici oko 16%, a ispod linije siromaštva živi oko 35% stanovništva. Nezvanično, ove brojke se procenjuju većim.

Ekonomija Paragvaja je u velikoj meri zavisna od izvoza soje (35% ukupnog izvoza), pamuka (7%), žitarica (8%), stoke i mesa (10%), drvene gradje i šećera, kao glavnih izvoznih proizvoda. Poljoprivreda upošljava oko polovinu radne snage i stvara više od četvrtine BNP, a u ukupnom izvozu učestvuje sa 87%. Više od 200 000 porodica dobija državne subvencije za njihovu farmersku proizvodnju i ima samo marginalne veze sa većim i produktivnijim sektorima ekonomije. Pored sve življeg komercijalnog sektora (trgovina na malo, bankarstvo i profesionalne službe), značajan deo BNP je doskora stvaran u takozvanom sektoru *re-eksporta roba uvezenih iz Azije i SAD u susedne zemlje* Merkosura. Siva ili neporezovana ekonomija je, po nekim procenama, po obimu jednaka ili veća od zvanične i Paragvaj se smatra jednom od najkorumpiranijih država u svetu. Zemlja ima ogroman hidro-energetski potencijal, uključujući i najveću hidrocentralu na svetu (*Itaipú Dam*), koju koristi zajedno sa Brazilom ali joj nedostaju izvorišta minerala i petroleja.⁸³

Suša koja je pogodila Paragvaj 2008. godine smanjila je izvoz poljoprivrednih proizvoda i usporila njenu privredu čak i pre početka globalne recesije. Ekonomska aktivnost je otala za 3,9% 2009.godine. Vlada je reagovala uvođenjem Plana ekonomskih aktivnosti koji je predviđao jednu sveobuhvatnu ekspanzivnu monetarnu politiku usmerenu na postizanje finansijske likvidnosti i ekspanzivne mere fiskalne politike, pre svega ističući važnost investicionih projekata koji poboljšavaju konkurentnost i dovedo do većeg zapošljavanja. Ovaj Plan je umnogome pomogao oporavak privrede ove zemlje kao i povoljni klimacki uslovi sa obzirom na to da je Paragvaj izrazito poljoprivredna zemlja. Već prva polovina 2010. godine je pokazala snažan ekonomski oporavak pre svega vidljiv kroz povećanje domaće potrošnje i investicija posebno u građevinarstvu, kao i u višim cenama robe i njene potražnje. Na tržište Paragvaja najviše roba dolazi iz Brazila (27,6%), Argerntine (20%), Kine (19,7%), i SAD (5,5%). Iz ovih, ali i iz drugih zemalja, Paragvaj uvozi uglavnom goriva i maziva, naftu, mašine, električnu opremu, plastiku, drumska vozila, delove za vozila, hemijske proizvode, transportnu opremu i vozila.

⁸³ *Paraguay, Background note*, Internet, na strani: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/1841.htm>

Tabela br. 56: Paragvaj - Trgovina roba i usluga po glavnim sektorima

2005	Uvoz	Izvoz
Ukupna trgovina - robe (<i>USD, milijardi</i>):	3.25	1.68
Sektori	Učešće u %	Učešće u %
Poljoprivredni nepreradjeni proizvodi	4.6	79.5
Hrana	11.4	5.9
Hidrokarbonati	14.9	4.5
Industrijski proizvodi (<i>hemija, mašine,...</i>)	65.9	4.9
Rude i metali	3.2	0.7

2005	Uvoz	Izvoz
Ukupna trgovina – usluge (<i>USD, milijardi</i>):	0.4	0.6
Sektori	Učešće u %	Učešće u %
Transport	28.1	22.6
Turizam	13.6	31.2

Izvor: <http://fita.org>, na osnovu podataka World Bank - World Development Indicators

Glavni trgovinski partneri za izvoz roba i usluga iz Paragvaja jesu Urugvaj (28,23%), Brazil (19,10%), i Argentina (14,9%),⁸⁴ u koje najviše izvozi soju i njene proizvode, drvenu gradju, kože domaćih životinja, biljna ulja, duvan i šećer.

Realni BDP-a Paragvaja u 2010.godini bio je 17.168 milijarde USD, što predstavlja povećanje od skoro 17% u odnosu na 14.68 milijardi dolara USD u 2009. U 2010, BDP po glavi stanovnika iznosio je 2.703 USD, a 2009 on je iznosio 2.336 USD.

Baza statistike spoljne trgovine Republičkog zavoda za statistiku Srbije *nije tokom 2005. i 2006. godine registrovala izvoz srpskih kompanija u Paragvaj.*⁸⁵ Ova najmanje razvijena i ekonomski najnestabilnija država nije privlačila pažnju srpskih izvoznika.

⁸⁴ *Paraguay, Background note*, Internet, na strani: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/1841.htm>

⁸⁵ Statistika beleži vrednosti izvoza veće od 500 USD.

Tabela br. 57: Svi proizvodi po vrednosti uvoza iz Paragvaja za 2006.

Uvoz Srbije iz Paragvaja u 2006.	Vrednost u hiljad. USD	Uvoz Srbije iz Paragvaja u 2006.	Vrednost u hiljad. USD
Čekinja od svinja - ostala dlaka	4	Crni čaj demimično ili fermentisan, ostali	1
Konjska dlaka i otpatci, nevlačeni	3		
Odeća, pribor za bebe, nepleteni, nekukičani	2		

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

Tabela br. 58: Uvoz Srbije iz Paragvaja u periodu od 2007. – 2009. Godine

Uvoz Srbije iz Paragvaja	Vrednost u hiljadama USD 2007. godina	Vrednost u hiljadama USD 2008. godina	Vrednost u hiljadama USD 2009. godina
Čekinja od svinja - ostala dlaka	2	0	0
Konjska dlaka i otpatci, nevlačeni	11	0	0
Šećer refinisani, od šećerne repe i trske	16	0	0
Kikiriki nepržen, nepečen, lomljen, olju šten	0	55	0
Drvo od ost. vrsta, profilisano po dužini	0	4	0
Drvo tropskih vrsta, rezano po dužini	0	2	0
Bilje ostalo, za parfimerije i sl.	0		4
UKUPNO	29	61	4

Kao što se i vidi iz datih tabela trgovina sa ovom zemljom gotovo i da ne postoji i iz nje se izvezlo simbolično po par proizvoda uglavnom malo odeće, konjske dlake, drvo i kikiriki (tabele 58 i 57).

Tabela br. 59: Izvoz Srbije u Pargavaj u periodu od 2007. – 2009. godine

Izvoz Srbije u Paragvaj u 2008.	Vrednost u hiljadama USD
Spoljne gume sa šarama	24
Spoljne gume,ostale	3
UKUPNO	27

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

Obim međusobne spoljnotrgovinske razmene između Srbije i Paragvaja je toliko mali da ga Republički zavod za statistiku Republike Srbije teško i registruje standardizovanim metodama komparacije. Dakle sve vrednosti trgovinske razmene manje od hiljadu USD, ako ih je i bilo, statistika nije ni zabeležila. U periodu 2005. - 2009. godina, Srbija je uvezla iz Paragvaja ukupno roba za 104 hiljade USD, a na to područje izvezla proizvoda za samo 27 hiljada dolara (tabela br. 60).

Tabela br. 60: Srbija – Paragvaj, robna razmena 2005. – 2009.

Godina	Količina u tonama		Vrednost u hiljadama USD			
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	%*	Uvoz	%*
2005	0	0	0	0,0	0	0,0
2006	0	1	0	0,0	10	0,0
2007	0	17	0	0,0	29	0,0
2008	9	34	27	6,5	61	0,1
2009	0	1	0	0,0	4	0,002

*Napomena:** Procentat u ukpnoj razmeni sa svim drzavama Merkusora

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

I pored brojnih limitirajućih faktora za uspešniji nastup na ovom tržištu, mnoge svetske kompanije jačaju svoje trgovinske veze sa ekonomijom Paragvaja. I srpski privrednici bi mogli da slede njihov primer.

5.1.6. Uticaj globalne svetske ekonomske krize na odnose Srbije i Merkosura

Ukupni efekti globalne ekonomske krize na privredu Srbije i njene ekonomske odnose sa Merkosurom ne mogu se još sveobuhvatno analizirati i proceniti. Za srpsku privredu posebno su nepovoljni opšti trendovi recesije u Evropskoj uniji, i u bližem geografskom okruženju, smanjenje tražnje u Evropi, pad cene osnovnih metala, povećanje investicionog rizika zemlje i smanjenje kreditne aktivnosti stranih banaka u Srbiji. Dva poslednja efekta posebno će uticati na smanjenje priliva stranog kapitala, a to će povratno imati negativne efekte na ukupan izvoz srpske privrede.

Veliki broj ekonomskih teoretičara u Srbiji smatra da je trenutna srpska ekonomska kriza jedna vrsta tipične platno-bilansne krize koja se u velikoj meri formirala nezavisno i pre *globalne ekonomske krize*, i koja bi nastala nezavisno od globalne ekonomske krize.⁸⁶ Međutim, prisustvo globalne ekonomske recesije je uzrokovalo mnogo veće poremećaje nego što bi oni nastali nezavisno od nje. Prvi simptomi te platno-bilansne krize bili su nagovešteni već u novembru 2006. godine, ali tek sa zaoštavanjem globalne ekonomske krize u oktobru 2008. godine postaje očigledno da je privreda Srbije u ozbiljnim problemima. Ti problemi su dugoročne i strukturne prirode: deindustrijalizacija zemlje i preterana ekspanzija nerazmenljivog sektora privrede, eurizacija u monetarnom sistemu, permanentni resursni, odnosno spoljnotrgovinski jaz, socijalizacija raspodele dohodaka i nivo spoljne zaduženosti zemlje iznad granice normalnog kreditnog rizika. U prisustvu takvih ključnih strukturnih problema i odsustva efikasne ekonomske funkcije države dugoročni privredni rast nije održiv.

Prvi problem se odnosi na deindustrijalizaciju privrede i rastuću dominaciju sektora proizvodnje nerazmenjivih dobara. I u drugim privredama u tranziciji raste udeo sektora usluga u BDP-u, ali ne na račun industrije, već na račun poljoprivrede. Kod nas je udeo poljoprivredne proizvodnje u BDP-u stalan, ali opada udeo industrije (preradivačka industrija i energetski sektor). Po definiciji, samo su rezmenjiva dobra podložna razmeni sa inostranstvom. Rast BDP-a na bazi povećanog udela nerazmenjivih dobara stvara dugoročni strukturni problem nedovoljno razvijenog izvoznog sektora privrede. Kako je naša privreda mala, ali otvorena privreda, nizak nivo udela izvoza je veliki problem. On se može rešiti devalvacijom dinara, ali na dugi rok precenjeni kurs dinara onemogućava promenu privredne strukture. I ovde nastaje problem. Ako se privredna struktura ne menja, ona nužno izaziva precenjenu domaću valutu.

Nezavisno od globalne ekonomske krize, srpska ekonomija se suočila sa krizom platnog bilansa krajem 2006. godine koja je, sa manjim ili većim intenzitetom, prisutna i danas. Za razliku od drugih zemalja u tranziciji, izbijanje platno-bilansne krize nije bilo nužno povezano sa velikim gubitkom vrednosti dinara kao nacionalne valute, jer su monetarne vlasti koristile odbrambeni mehanizam deviznih rezervi.

⁸⁶ *Ekonomska kriza u Srbiji: Između rasta i strukturnih promena*, Savez ekonomista Srbije, Kopaonik biznis forum 2009.

Nacionalna valuta je od oktobra 2008. godine, zbog preliivanja globalne ekonomske krize gubila vrednost i paralelno su se smanjivale devizne rezerve. Takva devalvacija vrednosti dinara nije mnogo uznemirila nosioce ekonomske politike jer je privreda pre toga bila na trendu kontinuiranog jakog rasta. Pored toga, postojalo je uverenje kreatora ekonomske politike da je visok deficit platnog bilansa nužan, pa čak i poželjan, u početnim godinama tranzicije.

Prelivanje globalne ekonomske krize u Srbiju započelo je blagim oscilacijama kursa nacionalne valute. Značajnija odstupanja u odnosu na preovlađujući trend započet je u oktobru 2007. godine kada je kurs dinara značajnije apresirao u odnosu na euro dostigavši vrednost u oktobru iste godine od 77 dinara za euro.

Od oktobra 2008. godine, dinar započinje ubrzani snažni trend gubljenja vrednosti koji je podstaknut eskalacijom krize u svetu, očekivanim padom privredne aktivnosti i očekivanjem na tržištu da će trend depresiacije biti nastavljen, što je dovelo do pada tražnje za dinarom i rasta tražnje za evrima i drugim stabilnijim stranim valutama. Istovremeno je smanjen dotok kapitala u vidu direktnih stranih investicija, kredita, doznaka radnika na radu u inostranstvu i portfolio investicija, što je uticalo na pad vrednosti domaće valute i povećanje deficita platnog bilansa Srbije. Platni deficit u 2006. godini od 6,7 milijardi USD povećan je tokom 2007. godine na 9,7 milijardi, a 2008. godine dostigao je cifru od 11. 9 milijardi američkih dolara⁸⁷.

Kontinuirani, a od 2007. godine i naglo rastući, platni deficit srpske privrede višestruko je uvećao ukupan spoljni dug države. Na kraju 2000. godine spoljni dug Srbije iznosio je 10,8 milijardi dolara, da bi se na kraju 2008. godine skoro utrostručio (30,7 milijardi dolara).

Prema podacima Narodne banke Srbije, u periodu od 2000. do 2007. godine spoljni dug rastao je po prosečnoj godišnjoj stopi od 13,7%. Tokom 2007. godine, posmatrano u dolarima u odnosu na kraj 2006. godine, dug je porastao za 33,8%, dok je u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu spoljni dug uvećan za 17%, što je manje u odnosu na prethodnu godinu i podudara se sa periodom odpočinjanja ekonomske krize.⁸⁸

Srbija svoj ekonomski razvoj i integraciju u svetsko tržište zasniva na stranim direktnim investicijama i uticaj globalne svetske ekonomske krize na srpsku privredu prvo se osetio kroz povlačenje stranog kapitala. Jedan od najtežih efekata ekonomske krize koji je pogodio Srbiju jeste upravo pad priliva stranih direktnih investicija (SDI). U datim okolinostima investitori postaju konzervativniji i izbegavaju ulaganja u tržišta u razvoju, kao što je naše, maksimalno izbegavajući svaki rizik. Prema istraživanju UNCTAD-a (United Nation Conference on Trade and Development) u 2008. godini globalni priliv SDI je opao za 21% na 1.400 milijardi dolara i taj silazni trend nastavljen je i u 2009. godini.

⁸⁷ *Posledice ekonomske krize po privredu Srbije*, Internet, na strani:

http://www.fefa.edu.rs/files/pdf/razno/Svetska_ekonomska_kriza_i_posledice_po_privredu_Srbije.pdf

⁸⁸ *Posledice ekonomske krize po privredu Srbije*: Internet, na strani

http://www.fefa.edu.rs/files/pdf/razno/Svetska_ekonomska_kriza_i_posledice_po_privredu_Srbije.pdf

Srbiji, zemlji u tranziciji, neophodne su SDI koje bi predstavljale glavni pokretač zemlje u narednom periodu. Međutim nedostatak kapitala nije jedini problem sa kojim se Srbija suočava. Zemlje u tranziciji karakteriše nizak nivo domaće štednje, iz koje bi se samostalno finansirao razvoj, nedostatak savremene tehnologije i odgovarajućeg upravljačkog znanja. Pomenuti nedostaci bi se nadoknađivali dolaskom stranih investitora koji bi sa investicijama doveli nova znanja, iskustava i nove tehnologije i tako obezbeđivali i nova radna mesta.

Pad investicija i opadanje poverenja u bankarski sistem, ispoljavao se kroz povlačenje deviznih sredstava iz finansijskog sistema i smanjenja devizne likvidnosti. Naglo smanjivanje ponude deviza na srpskom deviznom tržištu uzrokovalo je depresijaciju i u kratkom roku stvorilo jake inflatorne pritiske.

Pošto je dinar sve više gubio na vrednosti prema stranoj valuti, inflacija se sve više manifestovala kroz rast cena uvozne robe. Istovremeno, povlačenje stranog kapitala, inflatorni pritisci i privredna neizvesnost snažno su uticali na smanjenje potrošnje i agregatne tražnje, i to je za posledicu imalo i usporavanja aktivnosti privrede Srbije.

Globalna ekonomska kriza snažno uzrokuje usporavanje privrednog rasta u svetu usled smanjene tražnje u razvijenim privredama. Opadanje tražnje na tržištu Evropske unije i u zemljama u okruženju, koja predstavljaju najveća izvozna tržišta za srpsku privredu, negativno utiču na spoljnotrgovinsku razmenu i privredni rast Srbije.

Kako u strukturi izvoza Srbije dominiraju pretežno poluproizvodi i sirovine, obojeni metali, gvožđe, čelik⁸⁹ i poljoprivredni proizvodi, ona već vidljivo oseća posledice smanjene tražnje, koje su, donekle, početkom krize bile ublažene izvozom agrarnog sektora.

U prvim mesecima globalne ekonomske krize, industrijski sektor je još uvek beležio stabilan rast i on se, kao posledica prelivanja krize sa finansijskog na realni sektor, pogoršao tek u drugoj polovini 2008. godine. Trend industrijske proizvodnje u periodu avgust 2008. – januar 2009. godine beležio je pad u proseku od 1,7% mesečno ili 19% na godišnjem nivou.⁹⁰

Posmatrano na godišnjem nivou industrijska proizvodnja Srbije je manja za 17,1% 2009. godine u odnosu na period januar 2008. godine. Poređeno po industrijskim sektorima, u januaru 2009. godine u odnosu na isti period 2008. godine, prerađivačka industrija beleži pad od 24%, sektor vađenja ruda i kamena je u padu za 7,7%, a jedino

⁸⁹ Najveći srpski izvoznik, kompanija US Steel, koja čini 13% u strukturi izvoza srpske privrede, od januara 2009. godine privremeno je obustavila proizvodnju u nekoliko pogona. Smanjena tražnja za čelikom i metalom, snažno je uticala da domaće valjaonice obustave proizvodnju ili da rade sa veoma reduciranim kapacitetima. Smanjenje izvoza čelika i gvožđa znatno se odrazilo na smanjenje industrijske proizvodnje u Srbiji, koja je prema oceni Republičkog zavoda za statistiku u decembru 2008. godine manja za 8,9% u odnosu na decembar 2007. godine. – (2008), US Steel obustavlja proizvodnju u nekoliko pogona, Internet na strani: <http://www.emportal.rs/vesti/srbija/73480.html> 19.12.2008. i

Vlada Republike Srbije: <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=102563>

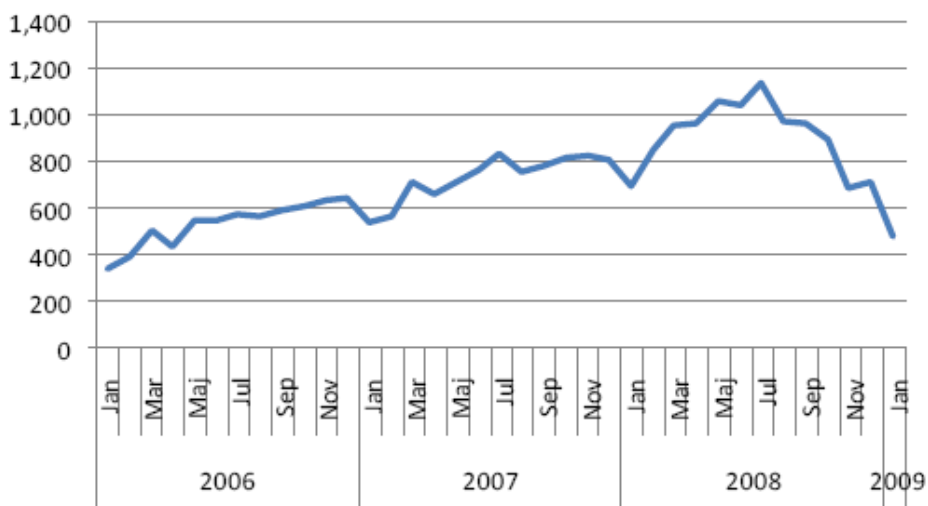
⁹⁰ *Makroekonomske Analize i Trendovi & Konjunktorni Barometar*, br. 172, februar 2009, Ekonomski institut, Beograd, <http://www.eknfak.ni.ac.rs/dl/2009/et2009-3.pdf>

proizvodnja i distribucija električne energije, gasa i vode beleže rast od minimalnih 0,3 odsto. Analizirano po namenskim grupama, tokom 2008. godine došlo do pada u proizvodnji u 22 oblasti koje čine 74 procenata u strukturi industrijske proizvodnje: intermedijalnih proizvoda za 38,5%, kapitalnih proizvoda za 25,7%, netrajnih proizvoda za široku potrošnju za 15,5%, trajnih proizvoda za široku potrošnju za 13,7% , i energije za 0,7 odsto.⁹¹

Uticaj globalne ekonomske krize najviše se osetio i na izvozu srpske privrede. U periodu od januara 2006. do avgusta 2008. godine, izvoz Srbije beležio je rast sa manjim sezonskim oscilacijama kada je trend rasta naglo prekinut.

Prve indicije da pad izvoza nije posledica sezonskih uticaja , već posledica ekonomske krize, mogle su se uočiti u septembru 2008. godine, kada se na osnovu trendova iz prethodnih godina očekivao oporavak izvoza, a koji je izostao. U novembru 2008. godine, izvoz u odnosu na isti mesec 2007. godine, opao je za 17,6 odsto i to je spustilo nivo izvoza na kraju 2008. približno na nivo iz 2006. godine. To je za ekonomske analitičare bio jasan pokazatelj da je došlo do prenošenja krize sa finansijskog na realni sektor, i da je izvoz srpske privrede na udaru ozbiljne ekonomske krize. U decembru 2008. godine, i pored veoma blagog rasta izvoza u odnosu na novembar iste godine od 4,7%, u odnosu na decembar 2007. godine - izvoz je smanjen za daljih 11,6 procenata. Pad izvoza nastavljen je i u 2009. godini, kada je već u januaru mesečni pad izvoza dostigao 32,8%, dok je međugodišnji pad izvoza iznosio veoma velikih 30,6 odsto.⁹² (grafikon br. 13)

Grafikon br. 13: Izvoz Srbije u periodu od 2006. - 2009. godine u milionima USD

Izvor: NBS – izveštaj o izvozu robe iz Republike Srbije
http://www.nbs.rs/export/internet/cirilica/80/80_2/platni_bilans/index.html

⁹¹Republički zavod za statistiku Republike Srbije, saopštenje za javnost:
<http://webzrs.stat.gov.rs/axd/index1.php?SifraVesti=311&Link>

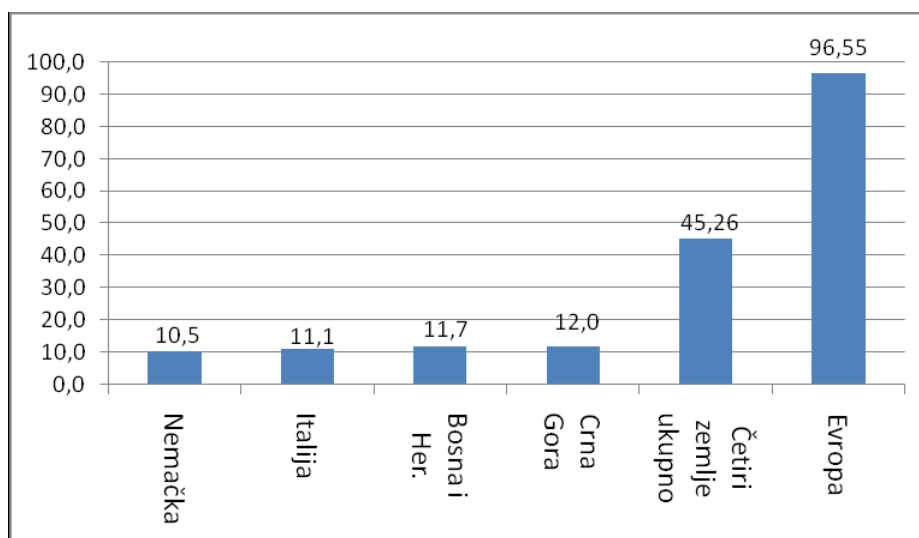
⁹²Posledice ekonomske krize po privredu Srbije, Internet, na starni:
http://www.fefa.edu.rs/files/pdf/razno/Svetska_ekonomska_kriza_i_posledice_po_privredu_Srbije.pdf

Nedostatak kapitala na evropskom finansijskom tržištu dovelo je do otežanog i nepovoljnijeg zaduživanja kompanija na tržištu kapitala i značajno otežalo poslovanje srpskih izvozno orijentisanih kompanija. Oštiri uslovi zaduživanja kod evropskih finansijskih institucija i, generalno gledano, nedostatak kapitala u Evropi samo su neki od problema sa kojima se susreću izvoznici u Srbiji. Globalna ekonomska kriza osiromašila je građane širom Evrope, dovela do bankrota veliki broja kompanija i smanjila tražnju za skoro svim vrstama roba i usluga. Na strmoglavi pad izvoza Srbije dodatno je uticala i njena loša diversifikacija izvoza. Primera radi, u 2008. godini, skoro polovina izvoza Srbije (45,26%) otišla je u samo četiri evropske zemlje: Italiju, Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu i Nemačku.

Takva geografski uska specijalizacija izvoza iskazala je sve slabosti u periodu aktuelne ekonomske krize zbog nedostatka diversifikacije tržišta na koja bi se plasirali proizvodi (grafikon br.14).

U poredjenju sa drugim državama u tranziciji, Srbija ima prilično nepovoljnu diversifikaciju i izvoza i uvoza, a posebno koeficijent robne koncentracije izvoza. U 2008. godini 96,55 procenata izvoza srpske privrede otišlo je u zemlje na prostoru evropskog kontinenta (grafikon br.14).

Grafikon br. 14: Izvoz Srbije u 2008. po pojedinim zemljama
(izražen u % ukupnog izvoza)

*Izvor: Republički zavod za statistiku (RZS), Saopštenje broj 24,
Statistika spoljne trgovine.*

Razvijene države, kao što su Nemačka i Italija, su među onima koje su najviše pogođene finansijskom krizom, a u njih je otišlo 21,6% izvoza iz Srbije ili više od petine ukupnog izvoza. Pošto je kriza u velikoj meri uzdrmala ekonomije razvijenih zemlja širom sveta, razumljivo je zašto izvoz Srbije u pomenute dve države opada usled smanjene kupovne moći stanovništva i usporene privredne aktivnosti.

Zemlje u okruženju kao što su Bosna i Hercegovina i Crna Gora su zemlje u razvoju slične Srbiji na koje globalna finansijska kriza nije direktno uticala zbog nerazvijenosti njihovih finansijskih sistema. Međutim, manjak kapitala u razvijenim ekonomijama limitirao je dotok stranog kapitala u manje razvijene zemlje uzrokujući usporavanje privredne aktivnosti i u ove dve države. Privredna recesija u ekonomijama Bosne i Hercegovine i Crne Gore uzrokovala je smanjenja izvoza Srbije, jer u te dve zemlje odlazi 23,7% ukupnog izvoza roba i usluga. Zbog geografski uske specijalizacija izvoza, gotovo sav izvoz srpske privrede usmeren je ka evropskom tržištu, pa shodno tome usporavanje ukupnog izvoza Srbije zavisiće od inteziteta krize kojom je Evropa pogođena i brzine njenog prevladavanja, a pre svega u 27 članica Evropske unije (grafikon br. 14)

Kao posledica nerazvijenosti finansijskog sistema a pre svega berze i tržišta kapitala, prvi udar finansijske krize nije se snažnije osetio u privrednom životu Srbije. Zbog toga je i odgovor srpskih političkih i ekonomskih institucija i zvaničnika na nadolazeću krizu malo okasnio. U suprostavljanju razornim efektima globalne ekonomske krize, Srbija je implementirala različite ekonomsko-političke mere. Generalno gledano, ove mere spadaju u dve osnovne kategorije (a) *one dizajnirane od strane Narodne banke Srbije da povrate poverenje i ožive aktivnost na finansijskom tržištu* i (b) *mere Vlade Republike Srbije i drugih državnih institucija čiji cilj je da podstaknu proizvodnju i tražnju na tržištu*. Međutim, priroda ekonomske krize, a posebno rapidno gubljenje poverenja u bankarski i finansijski sektor, zahtevali su i druge mere monetarne i fiskalne politike, prilagođavanje valutnog kursa i spoljnotrgovinske politike, podsticanje stanogradnje, poljoprivrede i industrijske proizvodnje, promociju novih radnih mesta i programa socijalne zaštite stanovništva.

Mere Narodne banke Srbije za ublažavanje efekata krize, iako prilično okasnile, jer je na odbranu deviznog kursa utrošeno u 2008. godini skoro 800 miliona evra, a dinar je ipak izgubio više od 20 procenata vrednosti, donekle je usporilo razornu privrednu recesiju. NBS je u početnim fazama krize dizajnirala paket mera kako bi se ublažili efekti kojima je pogođen finansijski sektor Srbije. Mere koje je NBS primenila zaključno sa aprilom 2009. godine mogu se svrstati u četiri kategorije: ⁹³

Prvo, intenzivirana je dnevna kontrola likvidnosti, depozita i deviznih rezervi banaka, jer se nedostatak relevantne kontrole bankarskog sistema u svetu pokazao kao jedan od glavnih uzročnika globalne krize. Pored kontrolnog okvira unapređeno je prikupljanje i razmena informacija o finansijskim uslovima centrala stanih banaka, koje posluju u Srbiji i pojačana je kontrola finansijskih računa na dnevnoj bazi. Banke su obavezane da NBS dostavljaju brojne dnevne izveštaje vezane za priliv i odliv novca, o plasiranim depozitima i kreditima itd.

⁹³Odluka o privremenim merama za očuvanje finansijske stabilnosti u Republici Srbiji, Službeni glasnik RS, br. 116/2008 i 12/2009, *Posledice ekonomske krize po privredu Srbije*, Internet na strani: http://www.fefa.edu.rs/files/pdf/razno/Svetska_ekonomska_kriza_i_posledice_po_privredu_Srbije.pdf

Drugo, ukinuto je obračunavanje obaveznih rezervi na sredstva uzeta u inostranstvu i to retroaktivno od 1. oktobra 2008. godine za kredite banaka iz inostranstva, subordinirani kapital iz inostranstva, zaduživanje kompanija za finansijski lizing i povećanje inoobaveza u odnosu na prosečno stanje inoobaveza iz septembra (što je rezultiralo povećanjem bankarskih kredita iz inostranstva).

Treće, promenjena je struktura polaganja devizne obavezne rezerve: sa 90% u devizama i 10% u dinarima, na 80% u devizama i 20% u dinarima.⁹⁴ NBS je naložila bankama da promene strukturu obaveznih deviznih rezervi koje drže na računu kod NBS. Pošto je NBS smatrala da je veliki iznos neuposlenog kapitala neophodan da bi se garantovala stabilnost finansijskog sistema, naložila je bankama da 45% deviza iz inostranstva ostave po strani.

I četvrto, smanjenje su zatezne kamatne stope na iznos razlike između obračunatog iznosa i ostvarenog prosečnog dnevnog stanja izdvojene dinarske, odnosno devizne obavezne rezerve banaka u obračunskom periodu: za dinare sa 31,75 % na 23,63 %; i za devize sa 31,75% na tromesečni Euribor uvećan za 10% .⁹⁵

Mere Vlade Republike Srbije za ublažavanje efekata krize bile su usmerene na obezbeđenje makroekonomske i finansijske stabilnosti u cilju budućeg oživljavanja ekonomskog rasta srpske privrede. Kako ocenjuju ekonomski stručnjaci, program i mere koje je Vlada Srbije donela zaključno sa aprilom 2009. godine daju primat dosta restriktivnoj fiskalnoj, a nešto manje restriktivnoj monetarnoj politici.

U oblastima fiskalne politike, inicijalni Vladin program predviđao je deficit budžeta između 1,5% i 1,75% bruto društvenog proizvoda, ali je to kasnije, kada se kriza produbila, uz konsultacije sa Međunarodnim monetarnim fondom više nego udvostručeno. Intencija Vlade je da merama monetarne politike pre svega smanjenji inflaciju i održi fluktuirajući devizni kurs uz ograničene intervencije na međubankarskom tržištu. U takvom konceptu, uloga Narodne banke Srbije je da elastičnim merama adaptira svoju poziciju u skladu sa razvojem događaja na svetskom tržištu i situaciji u zemlji. Jedan od ključnih prioriteta srpske Vlade jeste da neutrališe ili znatno umanjí dejstvo globalne krize na socijalno najosetljivije delove populacije i da obezbedi neophodan nivo likvidnosti kako u finansijskom tako i u realnom sektoru privrede. Da bi to realizovala, Vlada Republike Srbije donela je više kratkoročnih mera za ublažavanje razornih efekata globalne ekonomske krize.⁹⁶

Prvo, povećane su državne garancije za štednju građana u bankama sa 3.000 na 50.000 evra po štednom ulogu. Odluka o povećanju iznosa osiguranog depozita doneta je na predlog Evropske komisije, a uzrokovana je naglim povlačenjem deviza sa bankarskih računa u drugoj polovini 2008. godine. Ova mera ima prvenstveno za cilj povećanje likvidnosti uzdrmanog bankarskog sektora.

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ Isto.

⁹⁶ *Posledice ekonomske krize po privredu Srbije*, Internet, na strani:

http://www.fefa.edu.rs/files/pdf/razno/Svetska_ekonomska_kriza_i_posledice_po_privredu_Srbije.pdf

Po izjavama državnih zvaničnika, ako se proceni da postoji potreba za još većim povećanjem iznosa osiguranog štednog uloga, Vlada će naknadno razmatrati povećanje i do 100.000 evra.

Drugo, u cilju održavanja i stimulisanja štednje, Vlada je privremeno ukinula porez na prihod od devizne štednje od 1. januara 2009. godine na period od jedne godine. Porez na deviznu štenju je pre privremenog ukidanja iznosio 20%, a od januara 2010. godine porez će se opet obračunavati po upola manjoj stopi od 10 odsto.⁹⁷

Treće, privremeno ukidanje poreza na kapitalnu dobit i poreza na prenos apsolutnih prava kod hartija od vrednosti (HOV) sa rokom važnosti do kraja 2012. godine kako bi se podstaklo trgovanje akcijama na berzi.⁹⁸ Porez na kapitalnu dobit se plaća na razliku između kupovne i prodajne cene akcija i iznosio je 20%, dok se porez na prenos apsolutnih prava od 0,35% plaćao kod prodaja akcija.

I četvrto, subvencionisanje razlike između tržišne kamatne stope i kamatne stope za kredite namenjene privredi.

U okviru Vladinog seta mera predviđeno je da banke uz subvenciju državnog budžeta odobre privredi i građanima kredite u vrednosti od oko 122 milijarde dinara. Budžetom za 2009. godinu su bila predviđena finansijska sredstva za realizaciju ovih mera u iznosu od 3 milijarde dinara. Podsicanju likvidnosti privrede, srpska Vlada je namenila oko 40 milijardi dinara kreditnih sredstava, gde će država subvencionisati kamatne stope da bi kredite učinila jeftinijim za srpske kompanije. Oko 17 milijardi dinara kreditnih sredstava namenjeno je za investicije u privredi, za koje će država obezbediti garancije preko Garantnog fonda, ali i uz participaciju preko Fonda za razvoj koji izdvaja 5 milijardi dinara.⁹⁹

U cilju poboljšanja likvidnosti, smanjenja inflatornog pritiska i poboljšanja ukupne makroekonomske situacije u zemlji, predstavnici Vlade Republike Srbije i Narodne Banke Srbije u Beču postigli su dogovor sa inostranim kreditorima (matice 10 evropskih banaka koje posluju u Srbiji) o reprogramu duga banaka i preduzeća u Srbiji. Predlog predstavnika Srbije je bio da inostrane banke 2009. godine, zbog ekonomske krize, ne smanjuju ukupan iznos direktnih zaduženja privrede i banaka u Srbiji. Time bi se sprečilo odlivanje deviznih rezevi Srbije i pritisak na devizni kurs.

Važan deo interventnog Vladinog paketa čine i subvencije potrošačkih kredita u iznosu od 20 milijardi dinara namenjenih prvenstveno kupovini trajnih potrošačkih dobara proizvedenih u Srbiji. Za pomoć malim i srednjim preduzećima u prevladavanju ekonomske krize, srpska Vlada je, kroz kreditne linije koje je država obezbedila od međunarodnih finansijskih institucija, obezbedila 45 milijardi dinara. Najavljen je i novi stimulan za banke da iznos povoljnih kredita za podsticanje privrede povećaju za 40 milijardi dinara.

⁹⁷Isto.

⁹⁸Isto.

⁹⁹Vlada Republike Srbije, Internet na strani: <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=102486>

Sve ove nabrojane mere usmerene su na očuvanje konkurentnosti srpske privrede i podsticanje domaće tražnje, jer je jedino sa rastom proizvodnje i izvoza moguće prevladati negativne efekte globalne finansijske i ekonomske krize.

Socijalna i politika zapošljavanja zauzimaju, takođe, važno mesto u paketu Srpske vlade za ublažavanje posledica ekonomske krize. Za zapošljavanje u privatnom sektoru planirana su sredstva od 21 milijarde dinara, a jedan deo novca omogućiće zapošljavanje 10 hiljada mladih stažista sa platom 20 hiljada dinara plaćenom od strane države.

Vlade velikog broja zemalja kada je počela velika globalna ekonomska kriza su pripremale programe mera za neutralisanje, ili ublažavanje efekata ekonomske krize, ali je mali broj zemalja zaključno sa aprilom 2009. godine i zvanično predstavio plan i program mera za izlazak iz krize. U toj maloj grupi zemalja nalazila se i Srbija što je izuzetno značajno, jer je time Srbija pokazala da je ozbiljno shvatila razmere krize.

Svi doneti programi kao i oni koju su kasnije doneti pored toga što pozivaju na uskladjivanje i sinhronizovane mere nadležnih institucija, imale su za cilj da: ostvare sklad između monetarne i fiskalne politike, unaprede koordinaciju donetih mera, obezbede neophodni nivo likvidnosti, podrže ekonomski rast, i smanje uticaj krize kako na samu privredu naše zemlje tako i na najosetljivije delove stanovništva.

Osnovne karakteristike ekonomskih odnosa Srbije sa inostranstvom u prvih šest meseci 2009. godine u poređenju sa istim periodom 2008. godine još su nepovoljniji. Ukupna vrednost robne razmene je 10.944,4 mil. USD, što je za 37,0% manje u odnosu na isti period prethodne godine. Izvoz roba je drastično opao za 32,8%, a kod uvoza zabeležen je još veći pad od 39,0% u prvom polugodištu 2009. godine u poređenju sa istim periodom prethodne godine.¹⁰⁰

Uzroci pada izvoza srpske privrede su manja inostrana tražnja kao posledica svetske ekonomske krize i pad cena primarnih proizvoda (koje preovlađuju u strukturi srpskog izvoza) na svetskom tržištu. Smanjenje uvoza uzrokovano je slabljenjem proizvodne aktivnosti prvenstveno padom industrijske proizvodnje za 17,4% u prvih šest meseci 2009. godine u poređenju sa istim periodom prethodne godine što je uzrokovalo manji uvoz i repromaterijala (44,5%) i opreme za (41,7%). I smanjena potrošnja stanovništva je uticala na manji uvoz (u prvih šest meseci 2009. godine promet robe u trgovini na malo u stalnim cenama je za 8,6% manji u odnosu na isti period prethodne godine).

U razmeni robe sa inostranstvom u periodu januar - juni 2009. godine je ostvaren deficit u iznosu od 3437,2 mil. USD i on je za 44,5% manji u poređenju sa istim periodom prethodne godine, što je posledica ukupne recesije srpske privrede. Pokrivenost uvoza izvozom je iznosila 52,2% i neznatno je bolja u odnosu na pokrivenost u istom periodu prethodne godine, kada je iznosila 47,4 odsto.¹⁰¹

¹⁰⁰ Pregled spoljnotrgovinske saradnje Srbije sa svetom 2009, Privredna komora Srbije, <http://www.pks.rs/Default.aspx?tabid=2411>

¹⁰¹ Isto.

Posmatrano po grupama zemalja, u periodu januar – juni 2009. godine, najvažniji spoljnotrgovinski partner Srbije bile su države članice EU. U ovu ekonomsku grupaciju u prvom polugodištu 2009. godine je plasirano 52,7% ukupnog izvoza, dok 55,2% ukupnog uvoza Srbije vodi poreklo sa prostora 27 zemalja Evropske unije.¹⁰²

Osnovne karakteristike robne razmene Srbije sa inostranstvom u 2010. godini su:

(a) Ukupna vrednost robne razmene u iznosu od **20 155,9 mil. EUR** što je za 17,6% više u odnosu na 2009. godinu, ali za 12,7% manje nego 2008. godine (odnosno 26 668,7 mil. USD, što je za 11,2% više u poređenju sa 2009. godinom, odnosno za 21,7% manje u poređenju sa 2008. godinom).

(b) Rast vrednosti izvoza robe za 25,1% (izvoz robe je iznosio **7446,9 mil. EUR**), a uvoza za 13,6% (uvoz registrovan u vrednosti od **12 709,0 mil. EUR**) – (grafikon br.15)

(c) Izvoz je veći zbog rasta izvoza proizvoda crne i obojene metalurgije, kao i izvoza poljoprivrednih proizvoda. To ohrabluje da će se pozitivne tendencije nastaviti i u narednoj 2011. godini, sa obzirom na značaj ovih proizvoda u strukturi našeg izvoza.

(d) U razmeni robe sa inostranstvom u 2010. godini je ostvaren deficit u iznosu od **5 262,1 mil. EUR** i on je neznatno veći u odnosu na vrednost iz 2009. godine (**5 229 mil. EUR**). (grafikon br.15)

(e) Posmatrano po zemljama, najveći deficit je ostvaren u razmeni sa Ruskom Federacijom (1230,5 mil. EUR, odnosno 23,3% ukupnog deficita) i sa Kinom (982,1 mil. EUR, odnosno 18,7% ukupnog deficita Srbije u 2010. godine).

(f) Najveći suficit je registrovan u razmeni robe sa Crnom Gorom (500,1 mil. EUR), BiH (415,0 mil. EUR) i Makedonijom (157,4 mil. EUR).

(g) Pokrivenost uvoza izvozom je iznosila 58,6% i neznatno je bolja u odnosu na pokrivenost u 2009. godini, kada je iznosila 53,2%.

(h) Posmatrano po grupama zemalja, najvažniji trgovinski partner Srbije su zemlje EU, u čije članice je plasirano robe u vrednosti od 4272,0 mil. EUR, što predstavlja 57,4% ukupnog izvoza. Istovremeno, Srbija je uvezla iz EU robe u vrednosti od 6 977,8 mil. EUR, što čini 54,9% ukupnog uvoza.

(i) Naš drugi partner po važnosti su zemlje CEFTA sporazuma, sa kojima je u 2010. godini ostvaren suficit u razmeni od 1090,6 mil. EUR, a koji je rezultat značajnog izvoza poljoprivrednih proizvoda (žitarice i proizvodi od njih i razne vrste pića), kao i gvožđa i čelika. Izvoz Srbije u zemlje CEFTA u 2010. godini je iznosio 2140,8 mil. EUR, a uvoz 1050,1 mil. EUR. Pokrivenost uvoza izvozom u razmeni sa zemljama CEFTA sporazuma iznosila je 203,8%.

¹⁰² Isto.

Najznačajniji spoljnotrgovinski partneri 2009. godine:

a. u izvozu: Italija (847,5 mil. EUR, BiH (826,3 mil. EUR), Nemačka (770,3 mil. EUR), Republika Crna Gora (614,5 mil. EUR) i Rumunija (490,8 mil. EUR).

b. u uvozu: Ruska Federacija (1638,9 mil. EUR), Nemačka (1389,4 mil. EUR), Italija (1078,1 mil. EUR), Kina (985,1 mil. EUR) i Mađarska (530,3 mil. EUR).

Izražen u EUR, izvoz je najviše povećan u Belorusiju (2,5 puta), Egipat (2,3 puta), Finsku (66%), Kazahstan (65,5%), Bugarsku (63%), Mađarsku (52%).

Dominantni odseci SMTK u izvozu Srbije u 2010. godini bili su: gvožđe i čelik sa 953 miliona USD (učešće 9,6% u ukupnom izvozu), obojeni metali sa 696 miliona USD (7%), električne mašine i aparati sa 591 miliona USD, žitarice i proizvodi od njih sa 779 miliona USD (5,8%), povrće i voće sa 529 miliona USD (5,4%), razni gotovi proizvodi, oružje i razni proizvodi od plastike (4,9%), odeća (4,2%) i obuća (2,1%). Pomenuti odseci su činili 39% ukupnog izvoza Srbije u 2010. godini.

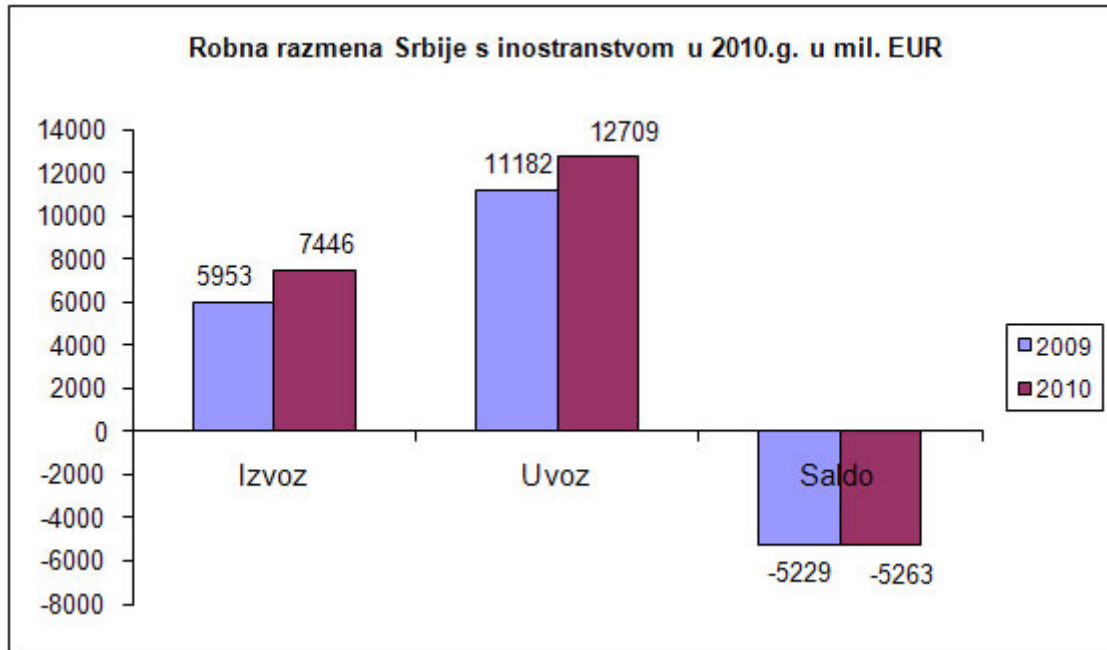
Na strani uvoza dominantni odseci SMTK su: nafta i naftini derivatisa 1496 miliona USD (11,6%), prirodni gas sa 948 miliona USD (5,6%), obojeni metali sa 667 miliona USD, električne mašine, aparati i uređaji sa 643 miliona USD (4,6%) i industrijske mašine za opštu upotrebu (3,6%), gvoždje i čelik sa 583 miliona USD, a njihov uvoz čini 25,9% ukupnog uvoza.

2010. godine u strukturi izvoza po nameni proizvoda najviše su bili zastupljeni proizvodi za reprodukciju 65,1% (6373,1 miliona USD), sledi roba za široki potrošnju 26,7% (2619,5 miliona USD) i oprema 8,2% (800 miliona USD).

U 2010. godini u strukturi uvoza po nameni proizvoda najviše su bili zastupljeni proizvodi za reprodukciju 55,6% (9229,4 miliona USD), sledi roba za široki potrošnju 17,2% (2878,8 miliona USD) i oprema 10,4% (1732,9 miliona dolara).

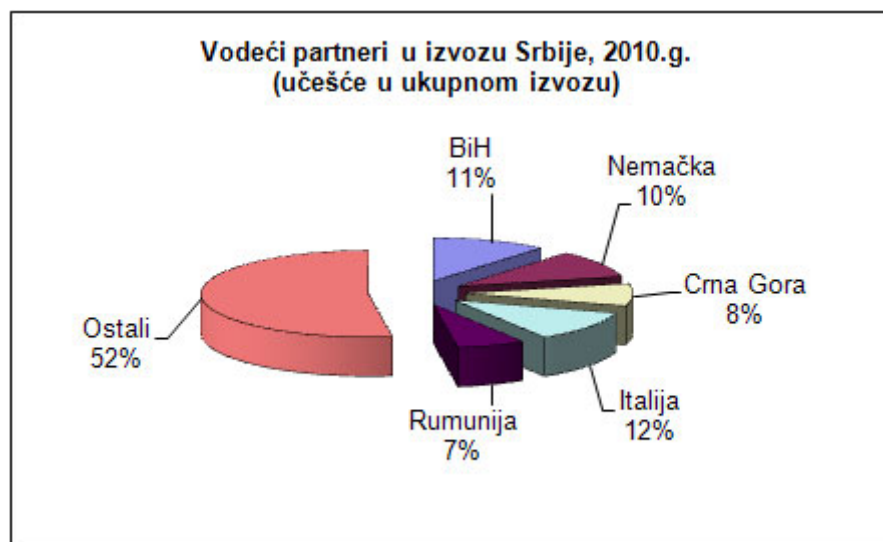
U izvozu glavni spoljnotgovinski partneri u 2010. godini su isti kao i perthodnih godina: Ruska Federacija (2157,1 miliona USD), Nemačka (1767,7 miliona USD) i Italija (1431,7 miliona USD). Spoljnotrgovinska robna razmena bila je najveća sa zemljama sa kojima imamo potpisane sporazume o slobodnoj trgovini, što je i logično. Zemlje članice Evropske Unije čine više od polovine ukupne razmene. Naši drugi po važnosti partner su zemlje CEFTE sa kojima je Srbija 2010. godine ostvarila suficit u razmeni od 1361,5 miliona USD, a koji je rezultat izvoza uglavnom poljoprivrednih proizvoda (žitarica i uglavnom proizvoda od njih), kao i izvoza gvoždja i čelika. Što se uvoza tiče - najviše se uvoze električna energija, gvoždje, čelik, kameni ugalj, obojeni metali kao i voće i povrće.

Grafikon br. 15: Razmena robe sa inostranstvom u 2010. godini

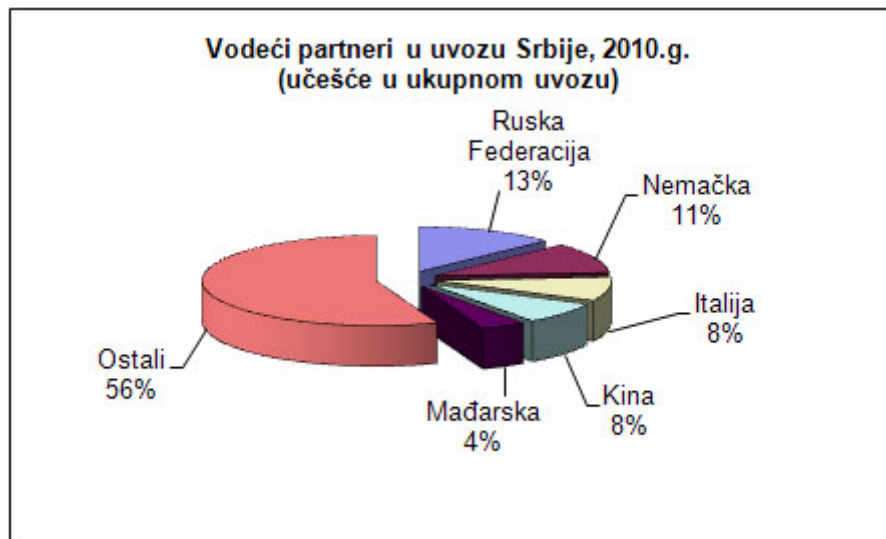

Izvor: <http://webrzs.stat.gov.rs>

Grafikon br. 16: Glavni partneri u izvozu Srbije u 2010. godini

Izvor: <http://webrzs.stat.gov.rs>

Grafikon br. 17: Glavni partneri u uvozu Srbije u 2010. godini

Izvor: <http://webrzs.stat.gov.rs>

Mnogi ekonomski parametri nedvosmisleno pokazuju da je u 2009. godini srpsku privredu zahvatila ozbiljna ekonomska recesija. Smanjenje izvoza, opadanje industrijske proizvodnje, zatvaranje nesolventnih privrednih kompanija, smanjenje zarada i kupovne moći stanovništva i rast nezaposlenosti glavna su obeležija 2009. godine.

Nepovoljne ekonomske trendove dodatno komplikuje nepovoljna struktura izvoza srpske privrede koju preovlađujuće čine primarni proizvodi sa malim učešćem viših faza industrijske obrade, a za kojima je tražnja na svetskom tržištu već na početku krize značajano opala. Zbog višegodišnje preovlađujuće ekspanzivne fiskalne politike, udeo javne potrošnje u budžetu Srbije višestruko je povećan a trgovinski deficit je narastao preko 11 milijardi USD. Sve to, uz već značajno smanjenje priliva stranih direktnih investicija, može kratkoročno da dovede u pitanje ukupnu makroekonomsku stabilnost srpske privrede. Sklapanjem aranžmana sa MMF-om krajem 2009. godine Srbija je donekle smanjila rizik od većih makroekonomskih lomova i ulila je dodatno poverenje stranim investitorima u sigurnost ulaganja u Srbiju. *Jedan od puteva za izlazak za ublažavanje efekata krize ili njeno trajno prevladavanje jeste upravo kreiranje uslova za značajnije privlačenje stranih direktnih investicija i bolja geografska diversifikacija srpskog izvoza. Velikom i aktuelnom krizom ne previše pogođeno tržište pet članica Merkosura je svakako jedna od obećavajućih destinacija za srpske izvoznike.*

Uticaj globalne ekonomske krize osetio se i u ekonomskim odnosima Srbije i Merkosura, ali je on više poledica opštih slabosti srpske privrede koje su u vremenu krize postale još vidljivije. Kao i u odnosima sa Evropskom unijom, privrede Merkosura, a posebno Brazila i Argentine pokazale su se kao dosta otpornijim na uticaje svetske finansijske krize i nastavile pozitivno poslovanje u robnoj razmeni sa Srbijom.

Tabela br. 61: Robna razmena Srbije i Merkosura u 2007. i 2008. godini (u mil. USD)

	Izvoz			Uvoz			Udeo u izvozu u %		Udeo u uvozu u %		Saldo	
	2007	2008	index	2007	2008	index	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Srbija	8824,8	10972,8	124,3	18553,6	22875,3	123,3	100	100	100	100	-9728,8	-11902,5
Merkosur	6,4	0,3	5,4	163,2	185,6	113,8	0,72	0,03	0,9	0,88	-156,8	-185,3

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Saopštenje br. 190 - god. LIX*, 14.07.2009. – autorove kalkulacije

Trgovinski deficit koji privreda Srbije ima u razmeni sa državama članicama Merkosura još od vremena bivše Jugoslavije blago je rastao iz godine u godinu. U 2005. godini deficit trgovanja sa Merkosurom je iznosio 114 miliona USD, a naredne 2006. godine bio je 122,8 miliona dolara ili 7,6% veći nego prethodne godine. Prema podacima u tabeli br. 61, u 2007. godini, kao prvoj godini globalne ekonomske krize, *deficit srpske privrede naglo je uvećan na 156,8 miliona USD ili čitavih 21,7 procenata*. Negativni trend nastavljen je i u 2008. godini, kada su srpski privrednici ostvarili minus u razmeni sa Merkosurom od 185,3 miliona USD ili 15,3 procenta više nego u 2007. godini.

Razlozi za procentuelno veliko uvećanje negativnog salda u spoljnotrgovinskoj razmeni Srbije sa Merkosurom samo su sekundarno povezani sa uticajem globalne ekonomske krize. Osnovni uzrok uvećanja trgovinskog deficita nalazi se u činjenici da je naglo smanjen izvoz privrede Srbije u Brazil i Argentunu kao dva najveća giganta na Južnom kontinentu.

Sa 1.268 hiljada dolara u 2005. godini, izvoz Srbije je smanjen na 1.021 hiljada USD u 2006. godini, a u 2007. godini, izvoz je spao na samo 6423 hiljada dolara (tabela br. 62).

Tabela br. 62: Srbija – Merkosur, robna razmena u 2007.godini

Zemlja	Količina u tonama		Vrednost u hiljadama USD			
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	%	Uvoz	%
Argentina	10	25047	54	0,8	31768	19,4
Brazil	7230	262089	6319	98,4	130528	79,9
Paragvaj	0	17	0	0,0	2	0,0
Urugvaj	1	441	4	0,1	826	0,5
Venecuela	3	141	46	0,7	212	0,1
UKUPNO	7244	287735	6423	100	163336	100,0

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

U 2005. godini, učešće Argentine u ukupnom izvozu Srbije na područje Merkosura bilo je 29,8 odsto, naredne 2006. godine 19,6 odsto, a 2007. godine samo 0,8 procenata, dok je učešće Brazila u ukupnom izvozu 2005. godine iznosili 58,9% 2006. godine 69,7% a 2007. godine 98,4%.

Dostupni podaci Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije pokazuju da su se najsnažniji efekti globalne krize u ekonomskim odnosima Srbije i Merkosura ipak osetili u 2008. godini. Izvoz srpske privrede opao je sa 6,423 miliona USD na samo 415 hiljada dolara, dok je uvoz povećan sa 163,3 na 186,7 miliona dolara (tabela br. 63).

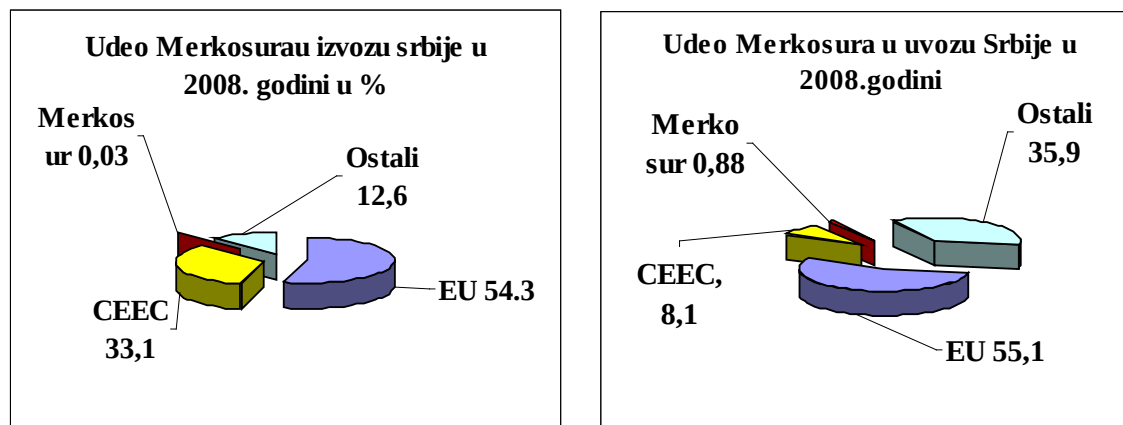
Tabela br. 63: Srbija – Merkosur, robna razmena u 2008. godini

Zemlja	Količina u tonama		Vrednost u hiljadama USD			
	Izvoz	Uvoz	Izvoz	%	Uvoz	%
Argentina	3	33113	64	15,4	42290	22,5
Brazil	22	165669	214	51,6	141974	76,0
Paragvaj	9	34	27	6,5	61	0,1
Urugvaj	0	844	41	9,9	1296	0,7
Venecuela	5	5317	69	16,6	1096	0,6
UKUPNO	39	204977	415	100	186717	100

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine – autorova adaptacija

U 2008. godini, ukupni izvoz privrede Srbije pao je na najniži istorijski nivo. Sa 6,423 miliona USD u 2007. godini, on je spao na samo 415 hiljada dolara. Udeo Merkosura u ukupnom izvozu Srbije spao je sa skromnih 0,72 procenata na samo 0,03 posto (grafikon br. 18).

Grafikon br. 18: Udeo Merkosura u spoljnotrgovinskoj razmeni Srbije u 2008.

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Baza statistike spoljne trgovine - autorove kalkulacije

Na drugoj strani, zavisnost srpske privrede od uvoza sa prostora Merkosura ostala je tokom 2008. godine na približno istom nivou. U 2007. godini, učešće Merkosura u ukupnom uvozu Srbije bilo je 0,72 odsto, a u 2008. godini dodatno je uvećano na 0,88 odsto (grafikon br. 18).

Tabela br. 64: Robna razmena Srbije i Merkosura u 2009. i 2010. godini u mil. USD

	Izvoz			Uvoz			Udeo u izvozu u %		Udeo u uvozu u %		Saldo	
	2009	2010	index	2009	2010	index	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Srbija	8344.3	9794.5	117.4	16055.6	16734.4	104.2	100	100	100	100	-7711.3	-6939.9
Merkosur	0.8	3.3	387.8	139.7	126.6	90.6	0.0	0.0	0.9	0.88	-138.9	-123.3

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Saopštenje br. 23 - god. LIX, 31.01.2011.,ST 12, Statistika spoljne trgovine

Trgovinski deficit Srbije u spljnotrgovinskoj razmeni sa Merkosutrom se nastavio i u 2009. i 2010. godini pa je iznosio skoro 140 mil. USD u 2009. i skoro 124 mil.USD u 2010. godini (tabela br.64).

Dosadašnje analize ukazuju da se prelivanje globalne finansijske krize na realni sektor ekonomije nešto ranije osetilo u privrednim sistemima zemalja članica Merkosura nego u Srbiji, pogotovo u dvema ekonomski najdinamičnijim i najrazvijenijim ekonomijama Brazila i Argentine. To je verovatno i uzrok oštrog pada srpskog izvoza u Argentinu i Brazil tokom 2007. i 2008. godine.

Empirijski podaci, s druge strane gledano, pokazuju da je svetska ekonomska kriza dosta snažnije pogodila privredu Srbije nego privrede Merkosura i to će u budućnosti biti jedan od važnih limitirajućih faktora snažnijeg prisustva srpskih kompanija na prostoru Merkosura.

5.2. Perspektive buduće ekonomske saradnje Srbije i Merkosura

Zvanična statistika beležila je veoma visoku stopu rasta BDP u Srbiji poslednjih nekoliko godina pre velike svetske ekonomske krize (5,0% u 2000; 4,7% u 2005; 6,1% u 2006. i 6,4% u 2007.), prvenstveno zahvaljujući spoljnoj trgovini, transportu, gradjevinarstvu i finansijskom sektoru. I pored konstantnog trgovinskog deficita i aktuelnog negativnog uticaja globalne ekonomske krize, brojni ekonomisti smatraju da srpska ekonomija ima ogromni potencijal za uspeh i u narednim godinama zbog dinamične domaće tražnje i potrošnje i sve većeg otvaranja trgovine i prostora za strane investicije.

Prema podacima Svetske banke, najvažniji generator uvećanja BDP u Srbiji predstavlja dinamičan sektor usluga. U 2006. godini udeo ovog sektora u BDP bio je 50%, industrije 33,9% i poljoprivrede 16,1%. Srbija poseduje značajne rezerve uglja, olova, cinka, bakra i zlata, ali je nedostatak investicija u eksploataciji ovih bogastava onemogućio brži ekonomski razvoj.

U 2005. godini Srbija je imala veoma ravnomeran balans izmedju različitih privrednih grana, ali kao i u slučaju Brazila i Argentine, uz dominantno učešće agrobiznisa i prerađivačkog sektora i sektora usluga u izvozu, i industrijskog sektora kod uvoza (tabela br. 65).

Tabela br. 65: Srbija - Trgovina roba i usluga po glavnim sektorima

2005	Uvoz	Izvoz
Ukupna trgovina - robe (<i>USD, milijardi</i>):	10,461	4,481
Sektori	Učešće u %	Učešće u %
Poljoprivredni nepreradjeni proizvodi	2	4
Hrana	11	23
Hidrokarbonati	17	3
Industrijski proizvodi (<i>hemija, mašine,...</i>)	67	57
Rude i metali	3	12

2005	Uvoz	Izvoz
Ukupna trgovina – usluge (<i>USD, milijardi</i>):	0.5	1
Sektori	Učešće u %	Učešće u %
Transport	38.1	28.7
Turizam	43.4	31.2

Izvor: <http://fita.org>, na osnovu podataka World Bank - World Development Indicators

Zatim je nastupio period velike svetske finansijske krize koji je pogodio i privredu Srbije kao i većinu evropskih zemlja. Vlada Srbije je bila prinudjena da smanji javnu potrošnju kako bi ograničila budžetski deficit na 3% DBP-a. Ova mera kao i mnoge druge koje je preduzela Narodna banka Srbije zajedno sa vladom Republike Srbije su omogućili zemlji da početkom 2009. godine dobije kredit od MMF-a u vrednosti od 3 milijarde evra. Evropske investiciona banka je pokrenula i podržala programe koje je preduzela Vlada Srbije u dogovoru sa Narodnom bankom Srbije, a sve u cilju borbe protiv finansijske krize i približavanja EU. Srpska privreda ja pokazala znake poboljšanja već naredne 2010. godine sa rastom BDP-a od 1,5%. Do još većeg povećanja bi trebalo da dodje 2011. godine kako tvrde mnogi analitičari i ekonomisti.

Poljoprivredni sektor čini 15% nacionalnog prihoda zemlje, a sektor industrije doprinosi 20% u BDP-u zemlje. Ovaj sektor je dosta zastareo usled raznih predjašnjih kriza kroz koje je Srbija prolazila, tako da direkne strane investcije su veoma dobrodošle naročito u ovom sektoru. Usluge i dalje čine glavni sektor aktivnosti, što predstavlja gotovo dve trećine BDP-a Srbije.

Dostupni podaci Republičkog zavoda za statistiku Srbije ukazuju na usku specijalizaciju izvoza srpske privrede na nekoliko sektora i robnih grupa, i dominantnost nižih faza industrijske proizvodnje.

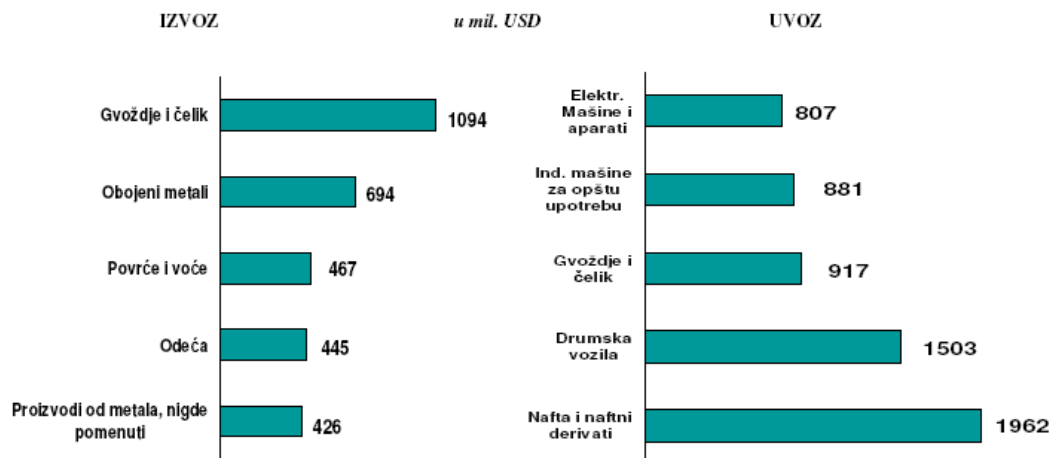
Tabela br. 66: Izvoz Srbije po robnim sektorima (2003. – 2006).

Sektor	2003		2004		2005		2006		Pros. % 2003. – 2006.
	Mil. USD	%	Mil. USD	%	Mil. USD	%	Mil. USD	%	
UKUPNO	2756	100	3523	100	4482	100	6428	100	
Hrana i žive životinje	499	18,1	641	18,2	776	17,3	1065	16,5	17,5
Piće i duvan	32	1,2	56	1,6	55	1,2	114	1,8	1,4
Sir. mater. osim goriva	138	5,0	196	5,5	198	4,4	164	2,5	4,3
Miner. goriva i maziva	61	2,2	91	2,6	164	3,7	225	3,5	3,0
Život. i biljne masti	17	0,6	62	1,7	43	1,0	31	0,5	0,9
Hemijski proizvodi	249	9,1	385	10,9	494	11,0	650	10,1	10,3
Preradjeni proizvodi	689	25,0	1184	33,6	1195	26,6	2418	37,5	30,7
Mašine i transp. uređj.	570	20,6	378	10,8	443	9,8	711	11,0	13,0
Razni gotovi proizvodi	458	16,6	507	14,4	703	15,6	925	14,4	15,2
Nepomenuti proizvodi	43	1,6	23	0,7	11	0,3	12	0,2	0,7

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Statistički godišnjak 2006. i 2007. godina - autorova adaptacija

Do kraja 2006. godine, najveće prosečno učešće u srpskom izvozu beleže preradjeni proizvodi (30,7% - oni u 2006. godini čine 37,5% srpskog izvoza), hrana i životinje (17,5%), razni gotovi proizvodi (15,2%), mašine i transportni uređaji (13,0%) i hemijski proizvodi (10,3%) – (tabela br. 66).

Grafikon br. 19: Srbija – izvoz i uvoz po sektorima/grupama u 2007. godini

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Spoljnotrgovinska robna razmena, Beograd, 31.oktobra 2007. godine

U 2007. godini, Srbija je najveće prihode ostvarila od izvoza gvoždja i čelika (1,09 milijardi USD), obojenih metala (694 miliona), povrća i voća (467 miliona), odeće (445 miliona) i raznih proizvoda od metala (426 miliona), što je činilo 35,4% izvoza (grafikon br.19).

U uvozu najveće učešće imaju nafta i naftni derivati - 1,96 milijardi dolara, drumska vozila, gvožđe i čelik, industrijske mašine za opštu upotrebu i električne mašine i aparati, sa ukupno 33,1% izvoza (grafikon br.19).

Poredjeno po ekonomskim zonama (tabela br. 67), Srbija je tokom 2005. i 2006. ostvarivala najveći obim spoljnotrgovinske razmene u bližem geografskom okruženju. Evropska unija je najznačajniji ekonomski partner Srbije, a za njom slede Zemlje centralne i istočne Evrope (CEEC), Komonvelt nezavisnih država (CIS) i Ekonomsko udruženje mediteranskih zemalja (MEDA), dok je Merkosur tek na 11 mestu.

Tabela br. 67: Srbija – Izvoz i uvoz po ekonomskim zonama u milionima USD

Zona	Januar – Decembar											
	Izvoz			Uvoz			Udeo u ukupnom izvozu u %		Udeo u ukupnom uvozu u %		Saldo	
	2005	2006	Indeks	2005	2006	Indeks	2005	2006	2005	2006	2005	2006
UKUPNO¹⁾	4481,8	6427,9	143,4	10461,3	13172,3	125,9	100	100	100	100	-5979,5	-6744,4
EFTA ²⁾	40,6	51,6	127,0	136,9	138,1	100,8	0,9	0,8	1,3	1,0	-96,3	-86,5
ACP ³⁾	9,6	16,6	172,7	39,9	49,7	124,5	0,2	0,3	0,4	0,4	-30,3	-33,0
OPEC ⁴⁾	52,4	35,9	68,4	36,5	38,0	104,1	1,2	0,5	0,3	0,3	15,9	-2,1
MEDA ⁵⁾	107,9	86,6	80,2	249,2	311,1	124,8	2,4	1,3	2,4	2,4	-141,2	-224,5
ASEAN ⁶⁾	7,4	10,9	148,5	104,4	140,3	134,4	0,2	0,2	1,0	1,1	-97,0	-129,3
SAARC ⁷⁾	3,4	7,2	208,5	53,2	73,7	138,5	0,1	0,1	0,5	0,5	-49,8	-66,5
EU ⁸⁾	2410,6	3374,7	140,0	5241,6	6396,4	122,0	53,8	52,5	50,1	48,5	-2831,0	-3021,7
CEEC ⁹⁾	1444,9	2280,7	157,8	1198,3	1889,2	157,6	32,2	35,5	11,4	14,3	246,6	391,5
NAFTA ¹⁰⁾	65,9	78,5	119,1	300,9	255,9	85,0	1,5	1,2	2,9	1,9	-235,0	-177,5
MERCOSUR ¹¹⁾	1,2	1,0	79,7	115,1	123,5	107,3	0,0	0,0	1,1	0,9	-113,9	-122,6
NICS ¹²⁾	1,8	2,8	151,1	131,9	151,4	114,7	0,0	0,0	1,3	1,1	-130,1	-148,6
APEC ¹³⁾	7,4	13,4	182,5	663,5	979,4	147,6	0,2	0,2	6,3	7,4	-656,2	-965,9
CIS ¹⁴⁾	324,0	463,8	143,1	2148,6	2579,8	120,1	7,2	7,2	20,5	19,6	-1824,6	-2116,0
OECD ¹⁵⁾ , ostali	0,0	-	-	0,0	0,0	421,7	0,0	-	0,0	0,0	-0,0	-0,0
Nerazvrstano	4,4	4,1	93,0	41,1	45,7	111,0	0,1	0,1	0,4	0,3	-36,7	-41,5

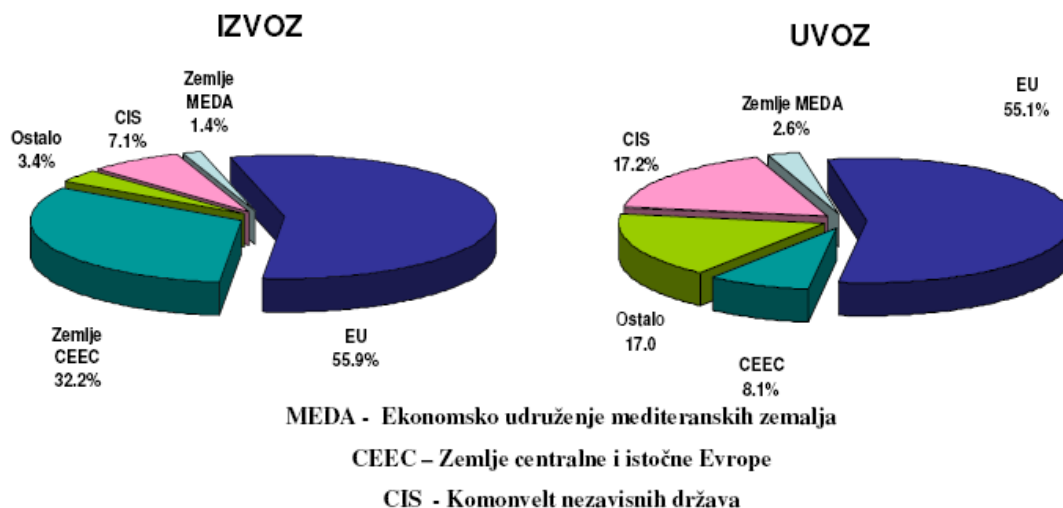
1) Po klasifikaciji EU, 2) Evropsko udruženje za slobodnu trgovinu, 3) Afričke, karibske i pacifičke zemlje, 4) Udruženje zemalja izvoznika nafte, 5) Ekonomsko udruženje mediteranskih zemalja, 6) Udruženje jugoistočnih zemalja, 7) Južno - azijsko udruženje za regionalnu kooperaciju, 8) Evropska unija (25 članica), 9) Zemlje centralne i istočne Evrope, 10) Severno - američko udruženje o slobodnoj trgovini, 11) Zajedničko tržište Juga, 12) Nove industrijske azijske zemlje, 13) Azijsko - pacifičko ekonomsko udruženje, 14) Komonvelt nezavisnih država, 15) Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj i 16) Indeks je veći od 1000.

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Saopštenje br. 19 – god. LVII, 31.01.2007, Statistika spoljne trgovine.

Spoljnotrgovinski deficit Srbije 2007. godine je dostigao 6,93 milijarde evra, što je 29,2% više nego u 2006. godini. Izvoz je povećan za 26,1% na 6,43 milijarde evra, a uvoz za 27,7% na 13,36 milijardi evra, tako da je ukupna spoljnotrgovinska razmena uvećana za 27,2% na 19,79 milijardi. Izraženo u dolarima, izvoz je iznosio 8,82 milijarde a uvoz 18,35 milijardi dolara.¹⁰³

¹⁰³ Spoljnotrgovinski deficit Srbije premašio 6,9 milijardi evra, Internet, na strani: <http://www.capital.ba/spoljnotrgovinski-deficit-srbije-premasio-69-milijardi-evra>, Prema: Republički zavod za statistiku Republike Srbije

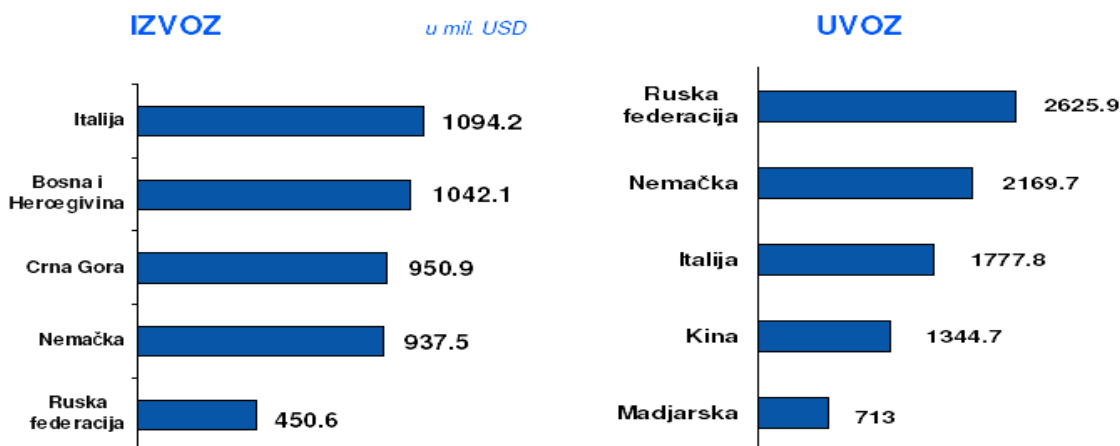
Grafikon br. 20: Srbija - Izvoz po izabranim grupacijama zemalja u 2007. godini

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Spoljnotrgovinska robna razmena*, Beograd, 31. oktobra 2007. godine

EU je dominantni spoljnotrgovinski partner Srbije – u zemlje EU odlazilo je više od 50%, tačnije 55,9% ukupnog izvoza Republike Srbije u 2007. godini. 55,1% ukupnog uvoza Srbije u 2007. godini činila je upravo opet EU. (grafikon br. 20). Takva dominantna pozicija Evropske unije nastavila se i u naredne dve godine u kojima je zabeležen snažan uticaj ekonomske krize na ekonomije i Srbije i EU.

Grafikon br. 21: Srbija – najveći spoljnotrgovinski partneri u 2007. godini

Izvor: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Spoljnotrgovinska robna razmena*, Beograd, 31. oktobra 2007. godine

Srpske kompanije su u 2007. godini, prvoj godini globalne ekonomske krize, najviše roba izvezle u Italiju i susednu Bosnu i Hercegovinu (više od milijarde dolara). Blizu jedne milijarde dolara izvezeno je i na crnogorsko i nemačko tržište. U Rusiju je otišlo roba i usluga za 450,6 miliona USD. Glavni spoljnotrgovinski partneri u uvozu bili su Ruska Federacija, Nemačka, Italija, Kina i Mađarska (grafikon br. 21).

Tabela br. 68: Izvoz robe po sektorima SMTK za period 2005. - 2009. godine

Sektor	2005		2006		2007		2008		2009		Prosek % 2005. – 2009.
	Mil. USD	%	Mil. USD	%	Mil. USD	%	Mil. USD	%	Mil. USD	%	
UKUPNO	4482	100	6428	100	8825	100	10974	100	8344	100	
Hrana i žive životinje	776	17,3	1065	16,6	1355	15,4	1484	13,5	1509	18,1	16,2
Piće i duvan	55	1,2	114	1,8	176	2	251	2,3	249	3	2,1
Sirove materije osim goriva	198	4,4	278	4,3	409	4,6	457	4,2	291	3,5	4,2
Mineralna goriva i maziva	164	3,7	225	3,5	231	2,6	373	3,4	390	4,7	3,6
Životinjske i biljne masti	43	1	31	0,5	96	1,1	146	1,3	122	1,5	1,1
Hemijski proizvodi	494	11	650	10,1	917	10,4	1114	10,2	661	7,9	9,9
Preradjeni proizvodi	1595	35,6	2418	37,6	3085	35	3607	32,9	2182	26,2	33,4
Mašine i transportni uređaji	443	9,9	711	11,1	1262	14,3	1895	17,3	1477	17,7	14
Razni gotovi proizvodi	703	15,7	925	14,4	1250	14,2	1548	14,1	1336	16	14,9
Nepomenuti proizvodi	12	0,3	11	0,2	44	0,5	99	0,9	127	1,5	0,7

U period od 2005.-2009. godine najveće prosečno učešće u srpskom izvozu imali su preradjeni proizvodi 33,4%, za njima slede hrana i životinje sa 16,2%, zatim razni gotovi proizvodi sa 14,9%, mašine i transportni uređaji sa 14%, hemijski proizvodi sa 9,9%,sirove materije i mineralna goriva sa oko 4%, in a kraju piće i duvan, i nepomenuti proizvodi sa oko 1% (tabela br.68).

Tabela br. 69: Uvoz robe po sektorima SMTK za period 2005. - 2009.

Sektor	2005		2006		2007		2008		2009		Prosek % 2005. – 2009.
	Mil. USD	%	Mil. USD	%	Mil. USD	%	Mil USD	%	Mil. USD	%	
UKUPNO	10461	100	13172	100	19164	100	24331	100	16056	100	
Hrana i žive životinje	591	5,6	650	4,9	648	3,4	864	3,6	751	4,7	4,44
Piće i duvan	115	1,1	160	1,2	90	0,5	108	0,4	117	0,7	0,79
Sirove materije osim goriva	467	4,5	627	4,8	604	3,2	849	3,5	461	2,9	3,75
Mineralna goriva i maziva	2029	19,4	2595	19,7	3099	16,2	4380	18	2383	14,8	17,62
Životinjske i biljne masti	20	0,2	40	0,3	28	0,1	47	0,2	45	0,3	0,22
Hemijski proizvodi	1467	14	1867	14,2	2131	11,1	2614	10,7	2036	12,7	12,55
Preradjeni proizvodi	2168	20,7	2743	20,8	3504	18,3	3904	16	2646	16,5	18,47
Mašine i transportni uređaji	2693	25,7	3377	25,6	4049	21,1	4763	19,6	3239	20,2	22,45
Razni gotovi proizvodi	879	8,4	1099	8,3	1474	7,7	1806	7,4	1315	8,2	8,1
Nepomenuti proizvodi	32	0,3	14	0,1	3537	18,5	4996	20,5	3063	19,1	11,70

Do kraja 2009.godine, najveće prosečno učešće uvoza beleže mašine i transportni uređaji sa 22,4% preradjeni proizvodi zauzimaju drugo mesto sa 18,4%, zatim slede mineralna goriva i maziva sa 17,6%, hemijski proizvodi sa 12,5%, razni gotovi proizvodi, hrana i žive životinje itd (tabela br.69).

Međutim, ukupni efekti globalne ekonomske krize na privredu Srbije i njene ekonomske odnose sa Merkosurom znatno su se pojačali u 2008. i 2009. godini. Do 2007. godine kontinuirani, a od tada i naglo rastući, platni deficit srpske privrede višestruko je uvećao ukupan spoljni dug države. U toj godini, dug je porastao za 33,8%, dok je u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu spoljni dug uvećan za daljih 17 odsto. S obzirom da u strukturi izvoza Srbije dominiraju pretežno poluproizvodi i sirovine, obojeni metali, gvožđe, čelik i poljoprivredni proizvodi, srpska privreda već vidljivo oseća posledice smanjene tražnje, koje su, donekle, početkom krize bile ublažene izvozom poljoprivrednog sektora.

Tokom 2008. godine industrijska proizvodnja Srbije je pretrpela snažan udar ekonomske krize i zabeležila smanjenje od 17,4 procenata. Tendencija opadanja izvoza nastavljena je i u 2009. godini, kada je već u januaru mesečni pad izvoza dostigao 32,8%, dok je međugodišnji pad izvoza iznosio veoma velikih 30,6 odsto. Na strmoglavi pad izvoza Srbije dodatno je uticala i njena loša diversifikacij izvoza - skoro polovina izvoza Srbije (45,26 procenata) otišla je u samo četiri evropske zemlje: Italiju, Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu i Nemačku. Slika ekonomskih odnosa Srbije sa inostranstvom u prvih šest meseci 2009. godine u poređenju sa istim periodom 2008. godine još je nepovoljnija.

Ukupna vrednost robne razmene bila je 10.944,4 mil. USD, što je za 37,0% manje u odnosu na isti period prethodne godine. Vrednost izvoza je drastično opala za 32,8 odsto, a kod uvoza zabeležen je još veći pad od 39 odsto.¹⁰⁴

Takvi izrazito nepovoljni tendovi u uticaju globalne ekonomske krize sekundarno su se osetili i u spoljnotrgovinskom poslovanju Srbije i Merkosura, jer su oni više poledica opštih slabosti srpske privrede koje su se u vremenu krize dodatno pogoršale. Kao i u odnosima sa Evropskom unijom, privrede Merkosura, a posebno Brazila i Argentine pokazale su se kao znatno otpornije na uticaje svetske finansijske krize i nastavile pozitivno poslovanje u robnoj razmeni sa Srbijom.

Trgovinski deficit srpske privrede sa državama članicama Merkosura blago je rastao sve do izbijanja globalne ekonomske krize. U 2005. godini deficit trgovanja sa Merkosurom je iznosio 113,9 miliona USD a naredne 2006. godine bio je 122,6 miliona dolara ili 8,4% veći nego prethodne godine. Tokom 2007. godine, *negativni saldo srpske privrede naglo je porastao na 156,8 miliona USD ili čitavih 27,8 procenata*, a negativni trend nastavljen je i u 2008. godini, kada su srpski privrednici ostvarili minus u trgovinskoj razmeni sa Merkosurom od 185,3 miliona USD ili 18,2 procenta više nego u 2007. godini. Poređeno sa 2006. godinom, negativni saldo Srbije u spoljnotrgovinskom poslovanju sa ovim južnoameričkim ekonomskim blokom *povećao se za čitavih 51,4 odsto*. U poslovanju sa regijom Merkosura, Srbija beleži konstantan trgovinski deficit koji je u 2007. godini iznosio 156,8 miliona dolara, a naredne 2008. godine deficite je bio 185,3 miliona USD.

Udeo Merkosura u ukupnom izvozu Srbije pao je sa skromnih 0,72 procenata na samo 0,03 procenta, dok udeo Merkosura u uvozu sa 0,9% pao na 0,88%.

Iako se prelivanje globalne finansijske krize na realni sektor ekonomije nešto ranije osetilo u privrednim sistemima zemalja članica Merkosura nego u Srbiji, dostupni empirijski podaci navode na zaključak da je svetska ekonomska kriza dosta snažnije pogodila privredu Srbije nego privrede Merkosura i to će u budućnosti biti jedan od važnih limitirajućih faktora snažnijeg prisustva srpskih privrednika na prostoru Merkosura.

Dosadašnja komparativna analiza ekonomskih odnosa ukazuje da je spoljnotrgovinska saradnja Srbije i zemalja Merkosura i uslovljena i limitirana sa više faktora:

Prvo, opšte odlike i problemi medjunarodne razmene privrede Srbije i njenog nastupa na tržištima u inostranstvu prisutni su u velikoj meri i u ekonomskim odnosima Srbije i Merkosura. Nedovoljno poznavanje tržišta Merkosura i odsustvo informacija o potrebama ove regije i principa poslovanja sa njom; nestanak i preuredjenje klasičnih velikih spoljnotrgovinskih preduzeća usled raspada SFRJ i njihovih mreže u inostranstvu, koji je doveo do odliva kadrova i bekstva kapitala; veliko učešće proizvoda nižeg stepena prerade, malo kvalitetnih i konkurentnih proizvoda; poslovno neiskustvo, neposlovnost, nedostatak znanja i kadrova za snažan nastup i korišćenje posrednika;

¹⁰⁴ *Pregled spoljnotrgovinske saradnje Srbije sa svetom 2009*, Privredna komora Srbije, <http://www.pks.rs/Default.aspx?tabid=2411>

slaba i nekvalitetna promocija i skromni sajamski nastupi; nedovoljno uređena zakonska regulativa, nejasan profil ili loš imidž Srbije kao poslovnog partnera; velika geografska udaljenost, i s time povezani veliki transportni troškovi – svakako predstavljaju preovladjujuće ograničavajuće faktore obimnije spoljnotrgovinske razmene Merkosura i Srbije.¹⁰⁵

Drugo, koeficijent koncentracije robnog izvoza Srbije je relativno nizak¹⁰⁶ slično kao i kod razvijenih zemalja, ali to ne ukazuje na široku ponudu naše izvozne privrede i njenu povoljnu strukturu već, pre svega, na svaštarenje i nedostatak određenih konkurentnih proizvoda. Realno, proizvodnja srpske privrede svodi se na samo nekoliko robnih grupa koje u domaćem izvozu imaju značajniji udeo. To su, manje ili više, proizvodi niže faze finalizacije u agroindustrijskom kompleksu (šećer, voće, seme, itd.), proizvodi industrije osnovnih metala (čelični limovi, bakar, aluminijum) ili, pak, gume za automobile i traktore i obuća. Postojeće stanje je posledica nasledjene privredne strukture, ali i prevelike potrebe srpskih kompanija da se poveća izvoz po svaku cenu, a to je u datim okolnostima moguće, prvenstveno, sa proizvodima niže faze finalizacije. Takvi proizvodi imaju, po pravilu, veće gabarite i njihov transport na udaljenije destinacije, kao što je Merkosur, povlači i veće transportne troškove. To je i jedan od razloga za slabiju zainteresovanost srpskih izvoznika za prostor Južne Amerike.

Treće, planirani makroekonomski ciljevi srpske privrede, koji se odnose na visoke stope privrednog rasta, rast izvoza i investicija u fiksni kapital neće biti ostvarivi ukoliko se ne nastavi *proces strukturnih reformi*. Najvažnije aktivnosti u domenu strukturnih reformi jesu završetak procesa privatizacije društvenih preduzeća, osiguravajućih društava, i banaka,¹⁰⁷ kreiranje povoljnog poslovnog ambijenta za razvoj malih i srednjih preduzeća i privlačenje stranih direktnih investicija, odnosno stranog kapitala i transfer savremenih tehnologija uz poboljšanje edukacije radne snage i menadžmenta, kao i snažnija reforma državne uprave i upravljanja javnim finansijama. Na ovaj način, nastavkom procesa strukturnih reformi i primenom navednih aktivnosti, Srbija će sebi lakše obezbediti prelaz na izvoz koji je baziran na proizvodima više faze prerade, doprineti umerenom porastu koncentracije izvoza i omogućiti sebi uspešniju razmenu kako sa Merkosurom tako i sa drugim regionima i ekonomskim blokovima.

Četvrto, prema dostupnim zvaničnim podacima, naše državne institucije nisu pridavale veliki značaj ovom velikom potencijalnom tržištu. *Privredna komora Srbije nema ni jedno predstavništvo na prostoru Latinske Amerike*, a srpske diplomatske misije u zemljama Merkosura (Argentina i Brazil) su kadrovski i budžetski veoma limitirane tako

¹⁰⁵ U Srbiji je prisutna jedna kompanija sa prostora Merkosura. "Rimasani doo" je joint venture preduzeće biznismena iz Urugvaja, Paragvaja, Švajcarske i Nemačke, uz skromno učešće srpskog kapitala. Kompanija ima sopstvene kapacitete za proizvodnju organske hrane, polufabrikata i finalnih proizvoda u Paragvaju, Urugvaju i Argentini (<http://www.rimasani.com/>). Na drugoj strani, gotovo i da nema predstavništava srpskih kompanija u državama Merkosura.

¹⁰⁶ Rast koncentracije izvoza u poslednjih nekoliko godina, dobrim delom je posledica snažnog porasta udela robne grupe valjani neplatirani proizvodi (odsek gvožđe i čelik), što je posledica uspešne privatizacije smederevske železare, ali i porasta cena metala na svetskoj pijaci.

¹⁰⁷ U 2008. i 2009. godini snažno su se manifestovali efekti loše sprovedene privatizacije i Republička agencija za privatizaciju je raskinula više ugovora sa kupcima privatizovanih privrednih subjekata.

da nemaju značajnije kapacitete da podrže eventuelni plasman srpske privrede na ova područja¹⁰⁸. Republički zavod za statistiku Srbije samo fragmentarno publikuje podatke o ekonomskim odnosima Srbije i Merkosura i to samo u svom Godišnjem biltenu u tabeli "Izvoz i uvoz po ekonomskim zonama zemalja", po klasifikaciji EU. Agencija za strana ulaganja i promociju izvoza Srbije i ministarstva Vlade Srbije, takodje, imaju Merkosur na marginama svojih aktivnosti. Uspešnija spoljnotrgovinska saradnja Srbije i Merkosura zahteva organizovaniji i koordiniraniji nastup državnih institucija Srbije.

Peto, veliki nedostatak Srpske izvozne privrede je to što još od raspada Jugoslavije nema *ekonomsku diplomatiju i izvozni lobi*. Retke su naše ambasade i konzulati u kojima postoje kancelarije sa ekonomskim savetnicima, pa takva mesta ne postoje ni u srpskim ambasadama u Argentini ni u Brazilu (u ostalim državama članicama Merkisura Srbija nema diplomatska predstavništva). Privredna komora Srbije bi trebala da otvori svoje kancelarije u našim diplomatskim predstavništvima u državama Merkosura koje bi se bavile prikupljanjem informacija i analizama Merkosurovog tržišta kroz praćenje nacionalnih statistika ovih zemalja, aktivnosti u vladi i uopšte stanja u državi. Na bazi ovoga, privrednici u Srbiji bi imali prilike da se bolje upoznaju sa ovim tržištem i na taj način bi se povećala mogućnost domaćih preduzeća da povećaju izvoz na tržište Merkosura.

Šesto, opredeljenje za članstvo u EU predstavlja najznačajniji pokretački mehanizam tranzicije u Srbiji. Vrlo je ohrabrujuće ubrzavanje približavanja EU, ne samo zato što se preko polovine ukupnog izvoza i uvoza Srbije obavlja sa ovom integracijom i što je EU najveći spoljnotrgovinski partner i Merkosura takodje, već i zbog ogromnog globalnog, ekonomskog, tehnološkog i političkog značaja EU. Brzina i dubina dalje integracije u EU, usvajanja njenih propisa i standarda svakako će uticati na podizanje konkurentnosti proizvoda srpskih kompanija, a time i na ekonomske odnose Merkosura i Srbije.

Sedmo, Klaster je grupa srodnih i geografski bliskih firmi, organizacija i institucija, koje prepoznaju zajednički interes i koje se međusobno podržavaju podstičući kreativnu energiju za sistematsko unapređivanje procesa u lancu proizvodnje, plasmana i inoviranja proizvoda u cilju sticanja i održavanja konkurentne prednosti. U klaster se uključuju i svi koji rade zajedno da bi ostvarili konkurentsku prednost: proizvođači, trgovci, univerziteti, istraživači, udruženja i organizacije, finansijski sektor, vladine institucije i eksperti. U okviru klastera istovremeno postoji i saradnja i konkurentski odnos. Aktivnosti članova klastera su, između ostalog, i sagledavanje međusobnih potencijala, utvrđivanje oblasti saradnje, definisanje zajedničkih ciljeva, razvijanje zajedničke strategije i planova i saradnja s državnim institucijama.

¹⁰⁸Dostupni podaci ukazuju da se dosadašnja ekonomska saradnja Srbije i Merkosura više bazirala na entuzijazmu pojedinaca kakav je, primera radi, Omar Todorović, iseljenik crnogorskog porekla u Argentini, osnivač Argentinsko – jugoslovenske trgovačke komore u 2000. godini. Komora ima svoje predstavništvo i u Brazilu, u gradu Itu, 95 km udaljenom od Sao Paula. (*Europa de Este y el Mercosur*, Internet, na strani: <http://www.sindlab.org/noticia02.asp?noticia=2351>)

Koncept klastera je poslednju deceniju prisutan na velikom broju stranih tržišta, i on je postao centralna ideja konkurentnosti i ekonomskog razvoja. Kao takvi oni su našli mesta i u Srbiji. I Srbija je perpoznala važnost i vrednos ovog koncepta tako da je 2009. godine održana i konferencija pod nazivom "Klasteri - izazovi i mogućnosti za regionalni razvoj", gde je istaknuto da je u Republici Srbiji do sada formirano 20 klastera iz različitih oblasti privrede, koji su povećali prihod preduzeća i naučno istraživačkih ustanova u njima za 50 odsto. Istaknuto je da država treba da stremlji ka osnivanju inovativno nacionalno izvoznih klastera uz pomoć kojih bi mogla lakše proizvoditi i izvoziti na mnoga i van regionalna tržišta kao što je i tržište Merkosura, što bi svakako bio pokretač privrednog razvoja Srbije, ali za to je jako bitna obrazovana radna snaga i razvoj menadžmenta. Pogotovo u današnje vreme, velike ekonomske krize, razvoj klastera je veoma pozitivna stvar jer povezuje preduzeća i centre znanja, i što je jako vazno doprinosi da se uspostavi ravnoteža između tržišnih sila konkurencije i potrebe za saradnjom da bi preduzeća mogla zdravo da žive. Veoma je važno što je u Srbiji počela da se razvija svest o značaju umrežavanja preduzeća kroz klasterne, što je u visoko razvijenim zemljama davno prihvaćeno. Formiranje i razvoj klastera je organizovani napor da se kroz saradnju i konkurentski odnos članova ostvari veća konkurentnost preduzeća u jednom području, čime se ostvaruje jačanje regionalnog identiteta i građenje nacionalnog i internacionalnog ugleda. Proces razvoja klastera je dugotrajan društveno-ekonomski proces, koji je od strane Ministarstva za ekonomiju i regionalni razvoj, Ministarstva trgovine i usluga, SIEPA i drugih zainteresovanih institucija prepoznat kao vrlo bitan faktor razvoja našeg društva, pa je u skladu sa tim pripremljen i sprovodi se višegodišnji Program za razvoj klastera. Jedan od mehanizama podrške razvoju klastera su bespovratna podsticajna sredstva koje Ministarstvo za ekonomiju i regionalni razvoj daje za investiranje u razvoj konkurentnosti i inovativnosti, eko-inovacije, turizam i sl. U Srbiji su među najuspešnijima klasteri iz oblasti auto industrije i malih poljoprivrednih mašina.

I osmo, Iako se prelivanje globalne finansijske krize na realni sektor ekonomije nešto ranije osetilo u privrednim sistemima zemalja članica Merkosura nego u Srbiji, dostupni empirijski podaci o ekonomskoj recesiji u Srbiji navode na zaključak da je svetska ekonomska kriza dosta snažnije pogodila privredu Srbije nego privrede Merkosura, i to će u budućnosti biti jedan od važnih limitirajućih faktora snažnijeg prisustva srpskih privrednika na prostoru Merkosura.

VI Zaključna razmatranja

U pogledu unutar-regionalnog ekonomskog integrisanja, Merkosur ima velike prednosti kao što su kontinuitet teritorije, samo dva glavna jezika (španski i portugalski), odsustvo vojnih tenzija ili graničnih problema i zajedničku kulturnu baštinu i religiju.

Medjutim, promenljive nacionalne politike i narušavanje pariteta nacionalnih valuta ometaju potpuniju makroekonomsku integraciju i sprečavaju Merkosur u donošenju održivih regionalnih ugovora. Integracioni proces, iniciran od strane Argentine, Brazila, Paragvaja i Urugvaja pre skoro 20 godina, suočavao se sa više zastoja uzrokovanih stalnim političkim tenzijama i velikim ekonomskim razlikama.

Najveća članica bloka, Brazil, prostire se na dve trećine ukupne površine i ima više od tri četvrtine ukupnog stanovništva i bruto društvenog proizvoda ove ekonomske integracije. Argentina ima 29 procenata teritorije, 20 procenata BDP-a i 17 odsto stanovništva bloka. Paragvaj i Urugvaj zajedno zauzimaju 4 odsto teritorije Merkusora i imaju manje od 3 procenta njegovog ukupnog bruto društvenog proizvoda. Ove velike razlike u veličini tržišta obezbeđuju očiglednu prednost Brazilu i Argentini u dimenzionisanju svojih ekonomija i privlačenju stranih investicija.

Brazil, kao Merkosurova dominantna ekonomija, utiče na razvoj i ocenu vrednosti ostalih članica. Veliki rastući trgovinski suficit Brazila sa Urugvajem i Paragvajom u ovim zemljama se ocenjuje kao odsustvo želje da se pomognu manji partneri. Čak i Argentina, čija je ekonomija znatno snažnija, strahuje da će rastući prodor brazilske robe ugroziti njen prerađivački sektor.

Ovakve asimetričnosti proizvode česte konflikte unutar Merkosura oko tretmana nacionalno osetljivih proizvodnih sektora kao što su šećer, hemijski proizvodi, električni aparati, obuća i automobili. Zemlje članice osnovala su više radnih grupa za razrešavanje ovih problema i politički lideri intervenisali su nekoliko puta. Medjutim, nacionalne vlasti zone Merkosura ne pokazuju želju da se odreknu suverenosti u kontroli ekonomske politike, ili da stvore nadnacionalne institucije poput onih u Evropskoj uniji.

Manje članice bloka uporno traže reforme Merkosurove unutrašnje strukture i pravnih propisa. Očekivan prijem Venecuele u punopravno članstvo i pridruživanje Čilea i Bolivije može ojačati pozicije manjih članica i stvoriti protivtežu Brazilu i Argentini. Proširivanje ove ekonomske integracije može donekle ublažiti česte konfliktne situacije između ove dve najveće članice.

Većina ekonomskih analitičara smatra da su zemlje Merkosura bile manje pogodjene efektima globalne ekonomske recesije tokom 2008. i 2009. godine. Članice Merkosura su, u poredjenju sa drugim srednje razvijenim državama, ostvarile znatno bolje ekonomske rezultate, blaži pad društvenog proizvoda na početku krize i brži oporavak iz recesije.

U 2010. godini, zahvaljujući dobrim merama za prevazilaženje ekonomske krize koje su preduzele vlade ove regionalne ekonomske integracije na jugu Južne Amerike, zabeležen je impresivan rast bruto društvenog proizvoda: Paragvaj (9,7%), Argentina, (9,2%), Urugvaj, (8,5%), Venecuela (8,1%), i Brazil, najjača latinoamerička ekonomija, (7,5%). Ovakav rast svrstao je zonu Merkosura odmah iza azijskih džinova Indije, čiji rast BDP je bio 10,4%, i Kine sa rastom od 10,3%, a znatno ispred Eurozone čiji rast je iznosio 1,7%, i SAD sa 2,8% rasta¹⁰⁹.

Merkosurov proizvodjački sektor nastavio je i u vremenu globalne ekonomske krize da privlači brojne strane investicije. Američki General Motors investirao je milijardu dolara u Brazilu, a japanski proizvodjač automobila Nisan otpčeo je sklapanje automobila visoke klase u zoni Merkosura, dok je Argentina promovisala povoljne kredite radi pospešivanja svoje industrije auto delova¹¹⁰.

Veliki energetske potencijali zone Merkosura imali su i imaju ključnu ulogu u prevladavanju globalne recesije. Koristeći vodeni potencijal nekoliko velikih reka u regionu, Merkosur je iz ovih izvora proizveo 75 procenata regionalne potrošnje električne energije. Velike rezerve nafte, uglja i ostalih hidrkarbonata u Brazilu i Vencueli znatno su umanjili efekte ekonomske recesije.

Poljoprivreda i industrija hrane, takodje, značajno doprinose ekonomskom prosperitetu zone Merkosura, i stvaraju više od 10 procenata bruto društvenog proizvoda na nivou bloka. Između 35 i 50 odsto Merkosurovog izvoza u ovim granama odlazi na tržišta Evropske unije, uz tendenciju rasta, ako se realizuju svi postignuti trgovinski ugovori ove dve ekonomske grupacije.

Medjutim, današnji regionalni i međunarodni kontekst Merkosura je veoma različit od onog pre desetak godina. Tokom poslednjih nekoliko godina, integracioni procesi unutar Merkosura gube na početnom zamahu. Istovremeno, Merkosur je uvećao svoju brojnost novim članicama, proširio svoj program rada novim pitanjima i angažovao se u različitim pregovorima sa drugim državama i regionalnim ekonomskim grupacijama. Multilateralna ekonomska liberalizacija je u svetskim okvirima gotovo zaustavljena a, s druge strane, u porastu su pojedinačni pregovori između zainteresovanih zemalja vezani za trgovinska pitanja i strane ekonomske investicije. Kao posledica takvih trendova, Merkosur se suočava sa novim izazovima u pregovorima sa pojedinačnim državama, grupama država ili ekonomskim blokovima.

Integracioni procesi unutar Merkosura nisu posledica samo poslednjeg desetogodišnjeg buma širenja regionalnih trgovinskih ugovora. Njegova institucionalna i pravna struktura, mehanizmi liberalizacije i organizacioni ciljevi bili su u hodu prilagođavani ka otvorenom regionalizmu.

¹⁰⁹FMI, World Economic Outlook, April 2011

¹¹⁰Mercosur, Internet, na strani: <http://www.rsmi.com/en/global-challenges/commercial-developments-in-mercosur>

Merkosur je ostvario značajan progres u stvaranju zone slobodne trgovine, posebno u oblasti liberalizacije trgovine roba. Međutim, carinska unija još nije potpuno ostvarena i oblikovanje i primena konačne institucionalne strukture ostvaruje se uz vidljive poteškoće. Dodatno, neka dogovorena rešenja i obećanja izgubili su na kredibilitetu jer nisu primenjena u praksi u nekim članicama nakon zajedničkog usvajanja.

Bilo je, takodje, višestrukih multisektorskih konflikata koji nisu mogli da budu razrešeni kroz regularne institucionalne kanale. S druge strane, ostvaren je relativno skroman progres u oblasti trgovinske discipline, pogotovo kod sektora usluga i investicija. Merkosur još uvek nema usvojenu zajedničku politiku i propise u oblasti investicija niti za unutar-regionalne investicije, niti harmonizirane propise za strane investicije koje dolaze sa drugih područja i od drugih ekonomskih grupacija.

Gubitak entuzijazma za šire integrisanje na prostoru Latinske Amerike, uključujući i Merkosur, posledica je preispitivanja uticaja procesa **globalizacije u ekonomskim odnosima**. U ovom kontekstu, dolazak na vlast takozvanih novih levičarskih vlada u regionu odigrao je odlučujuću ulogu u preispitivanju latino-američkih integracionih procesa. Ovo je, izgleda, novi regionalni odgovor na dve grupe veoma isprepletanih izazova.

Prvo, prisutna je masovna mobilizacija i rašireno nezadovoljstvo javnog mnjenja sa rezultatima postojećih reformskih strategija u zemljama Merkosura koje nisu obezbedile brži ekonomski rast za sve slojeve stanovništva, nisu uključile politički marginalizovane grupe i nisu obezbedile pravednu raspodelu ostvarenih prihoda. Ovakvo sagledavanje post-komercijalnog ili post-liberalnog regionalizma, uz naglašene zahteve za pravedniji ekonomski razvoj, ozbiljno preispituje efekte trgovinske liberalizacije unutar Merkosura.

Medju članicama Merkosura sve su prisutnija zalaganja da se na dnevni red integracija uključe društvena i politička pitanja i da trgovinska dimenzija regionalnog integrisanja naglašenije obuhvati strukturalnu i političku asimetriju članica. Ovakvi zahtevi su postepeno narastali, i u kontekstu novih levo orijentisanih vlada u regionu postoji izražena saglasnost da Merkosur mora da iznadje nove kohezivne elemente da prevlada postojeće rizike i opstane kao ekonomska integracija.

Drugo, Merkosur nema jasno profilisanu politiku u pogledu saradnje sa drugim regionima i problema asimetričnosti u takvoj saradnji, mada su ugovori izmedju ove latino-američke ekonomske grupacije i drugih zemalja u razvoju (Indija i Jugoafrička carinska unija) tumače kao snažno orudje smanjivanja Sever-Jug asimetrije i podsticanja Jug-Jug trgovine. Menadžment asimetričnosti u trgovinskim ugovorima Merkosura sa spoljnim partnerima ne prati isti unutarblokovski model.

Kroz sadašnji tranzicioni integracioni proces, Merkosur se suočava sa problemom kako da zaštiti interese ekonomski najslabijih članica kao što je Paragvaj u pregovorima oko regionalnih trgovinskih ugovora i Jug-Jug saradnje. S druge strane, dva interna Merkosurova protokola o investicijama nisu još uvek ratifikovana u parlamentima država članica.

S tim u vezi, najveći izazov pred Merkosorom biće da pregovara oko odluke čiji investicioni modeli sadrže neophodan balans između potreba da se privuku strane investicije, promovišu i zaštite investitori i sačuva politički prostor država članica da realizuju samostalne industrijske politike usmerene ka njihovom ekonomskom razvoju. Merkosur treba da znatno unapredi načine prevladavanja unutrblokovske asimetrije gde pojedina dogovorena zakonska rešenja potkopavaju trgovinske interese članica.

Političke tenzije i ekonomski dispariteti još uvek usporavaju potpuniju regionalnu integraciju unutar Merkosura. Zato je malo verovatno da će Merkosur dostići nivo integrisanja ostvarenih unutar Evropske unije. Međutim, veličina njegovog tržišta, bogatstvo prirodnih izvora i mnogobrojne takmičarske prednosti u privlačenju stranih investicija zasigurno će Merkosuru obezbediti ulogu značajnog igrača na svetskoj ekonomskoj pozornici.

Merkosur, kao najveća i najatraktivnija regionalna ekonomska integracija na jugu Južne Amerike, i po ekonomskoj snazi četvrta integracija u svetskim razmerama, gotovo i da nije zavredjivala pažnju srpskih privrednika, posebno izvoznika. Na nivou zvanične državne statistike, rezultati međunarodne robne razmene privrede Srbije i Merkosura više su nego skromni i ne mogu se izraziti standardnim komparativnim metodama statističke analize. U 2005. godini Srbija je izvezla na ovo tržište (uključujući Venecuelu, kao novog člana) roba i usluga u vrednosti svega 1.268.000 USD, što je predstavljalo 0,028% njenog ukupnog izvoza. Tokom 2006. godine srpski izvoz je bio još manji, 1.021.000 USD ili 0,016% ukupnog izvoza. Na drugoj strani, izvoznici Merkosura i srpski uvoznici bili su desetostruko aktivniji. U istom razdoblju, zemlje Merkosura izvezle su u Srbiju roba za 115.406.000 USD (2005.), što je činilo 1,103% uvoza srpske privrede i 123.862.000 USD (2006.) ili 0,941% srpskog uvoza. U 2007. godini, prvoj godini globalne ekonomske krize, zabeležen je blagi rast izvoza Republike Srbije u države Merkosura sa 0,016 procentnih poena na 0,72 procentnih poena ukupnog izvoza. Na drugoj strani, nije bilo značajnijih oscilacija u učešću Merkosura u ukupnom uvozu Srbije i on je iznosio skromnih 0,9 odsto. U narednoj 2008. godini udeo Merkosura u ukupnom izvozu Srbije pao je sa 0,72 procenata na samo 0,03 procenta, dok udeo Merkosura u uvozu sa 0,9% pao na 0,88%.

Trgovinski deficit srpske privrede sa državama članicama Merkosura blago je rastao sve do izbijanja globalne ekonomske krize. U 2005. godini deficit trgovanja sa Merkosurom je iznosio 113,9 miliona USD a naredne 2006. godine bio je 122,6 miliona dolara ili 8,4% veći nego prethodne godine. Tokom 2007. godine, *negativni saldo srpske privrede naglo je porastao na 156,8 miliona USD ili čitavih 27,8 procenata*, a negativni trend nastavljen je i u 2008. godini, kada su srpski privrednici ostvarili minus u trgovinskoj razmeni sa Merkosurom od 185,3 miliona USD ili 18,2 procenta više nego u 2007. godini. Poređeno sa 2006. godinom, negativni saldo Srbije u spoljnotrgovinskom poslovanju sa ovim južnoameričkim ekonomskim blokom *povećao se za čitavih 51,4 odsto*. U poslovanju sa regijom Merkosura, Srbija beleži konstantan trgovinski deficit koji je u 2007. godini iznosio 156,8 miliona dolara, a naredne 2008. godine deficite je bio 185,3 miliona USD.

Udeo Merkosura u ukupnom izvozu Srbije pao je sa skromnih 0,72 procenata na samo 0,03 procenta, dok udeo Merkosura u uvozu sa 0,9% pao na 0,88%.

Ni zvanične institucije Srbije nisu pridavale veliki značaj ovom velikom potencijalnom tržištu. Privredna komora Srbije nema ni jedno predstavništvo na prostoru Latinske Amerike, a srpske ambasade u zemljama Merkosura, kadrovski i budžetski su veoma limitirane i nemaju značajnije kapacitete da podrže prodor srpske privrede na ova područja. Ministarstva i agencije Vlade Srbije takodje imaju Merkosur na marginama svojih aktivnosti.

Opšte odlike i problemi međunarodne razmene privrede Srbije i njenog nastupa na tržištima u inostranstvu prisutni su u velikoj meri i u ekonomskim odnosima Srbije i Merkosura. Uz veliku geografsku udaljenost i s time povezane velike transportne troškove – sve to, svakako, predstavlja preovladjujuće ograničavajuće faktore obimnije spoljnotrgovinske razmene Merkosura i Srbije.

Planski makroekonomski ciljevi srpske privrede, koji se odnose na visoke stope privrednog rasta, rast izvoza i investicija u fiksni kapital neće biti ostvarivi ukoliko se ne nastavi *proces strukturnih reformi srpske privrede*. Ovaj proces podrazumeva završetak procesa privatizacije društvenih preduzeća, osiguravajućih društava i banaka, nastavak restrukturiranja javnih preduzeća, kreiranje povoljnijeg poslovnog ambijenta za razvoj malih i srednjih preduzeća i privlačenje stranih direktnih investicija a samim tim i novih tehnologija, kao i snažnija reforma državne uprave i upravljanja javnim finansijama. Priliv direktnih stranih investicija u sektore koji bi proširili izvoznu ponudu, i formiranje *aktivne strategije izvoza*, koja bi se bazirala na proizvodima više faze finalizacije (prerade) i uvođenje novih konkurentnih proizvoda za izvoz predstavljaju najvažniji deo preduslova za rast spoljnotrgovinske razmene srpske privrede sa ekonomskim blokovima, uključujući i Merkosur. Od izuzetnog značaja je iskustvo naprednih zemalja u tranziciji, koje su tokom devedesetih ostvarile korenitu promenu trgovinske strukture, u pravcu roba više faze prerade, i to zahvaljujući sveobuhvatnim reformama, privatizaciji i značajnom prilivu stranog kapitala. Jedna od takodje neophodnih reformi koja bi trebala da se sprovede odnosila bi se na obrazovni sistem, čijom reformom bi se uvele novine koje bi omogućile stvaranje komparativnih prednosti na tržištu.

Dosadašnja analiza spoljnotrgovinske razmene između Srbije i Merkosura ukazuje da šanse za povećanje izvoza na područje Merkosura treba tražiti u **četiri segmenta** srpske privrede:

Prvi veliki segment je *poljoprivredno - prehrambeni sektor*. Srbija ima, pre svega, značajane proizvodne potencijale i kvalitet proizvoda, ali nema dovoljno razvijenu i konkurentsku preradivačku industriju i prepoznatljive brendove. U ovom sektoru poslednjih godina prisutan je značajan razvoj sopstvenih brendova i marki proizvoda, kao što su to uradili Fresh&Co (Next sokovi), Si&Si Grup (Vodavoda, Pelinkovac Gorki list, Vertikal vodka, Rum domaći, Dry Gin), Bambi, Soko Štark, Takovo, CentroProizvod, Metalac iz Gornjeg Milanovca, Tigar AD Korporacija ili Polimark.

Kroz bržu privatizaciju preradivačkog sektora lake prehrambene industrije, dolazili bi Italijani, Nemci, Austrijanci i drugi koji bi koristili domaće sirovine, fabrike i radnu snagu i to bi opet bio srpski izvoz. Takav primer je, recimo, Philip Morris-a, koji je počeo sa proizvodnjom Marlboro-a ili Henkel u proizvodnji deterdženata i hemijskih proizvoda za upotrebu u domaćinstvima. Ovakvi primeri su veoma korisni. Dakle, potrebno je kreirati što više nacionalnih brendova Srbije što će svakako olakšati i omogućiti brži prodor naših proizvoda na tržište Merkosura.

Uspešno privatizovane ili restrukturirane domaće kompanije *hemijske, gumarske i farmaceutske industrije* i, donekle, proizvođači *šinskih vozila* koji u Srbiji imaju prepoznatljive brendove, prisutne i izvan srpskog tržišta, mogu da budu snažni pokretači aktivnije saradnje sa tržištem Merkosura. Henkel, Hemofarm, Tigar AD Korporacija, Trajal korporacija iz Kruševca, Goša iz Smederevske palanke¹¹¹ i Rekord iz Rakovice imali bi šanse da dopru do latinoameričkih potrošača i pored konkurencije velikih transnacionalnih kompanija.

Sektor *gradjevinskih usluga, inženjeringa i projektovanja*, iako zapostavljen poslednjih godina, ima takodje veliki potencijal. To je segment koji može da bude interesantan za Argentinu i Brazil. Kompanija Energoprojekt već godinama unazad je prisutna na prostoru Perua, tako da bi saradnja u sektoru gradjevinskih usluga mogla da se proširi i na države Merkosura. Saradnja bi bila moguća pogotovu na projektima izgradnje hidroelektrana u Brazilu i Argentini.

Četvrti segment potencijalno izvozne srpske privrede je *tekstilna, kožarska i obućarska industrija*. Ova industrija je do dolaska globalne ekonomske krize ostvarivala oko 3 milijarde dolara godišnjeg bruto prometa i izvoz od 280 miliona dolara. Proizvođači tvrde da bi se ovi parametri značajno poboljšali ukoliko bi se samo 50 odsto nezakonitih tokova robe legalizovalo. Srbija ima oko 340 tekstilnih firmi na čijem čelu su najuspešni proizvođači konfekcije u zemlji: Modus, St. George, Legend, Azzaro, Jagger, Beba kids, Afrodite Mode Collection (AMC), Pasage group, Todor, Mona, Tiffany Production TFY, Zekstra i druge firme referentne i u evropskim okvirima. Njihov nastup na jugu latinoameričkog kontinenta mogao bi u velikoj meri da doprinese jačanju privredne saradnje Srbije sa Merkosurom.

¹¹¹Direktor u federaciji industrijalaca brazilske države Goias Edvard Meireles, direktori fabrike "Goša" i Fabrike vagona Kraljevo i predstavnik kompanije "Unibros" potpisali su januara 2003. u Beogradu Pismo o namerama za isporuku 2.300 vagona Brazilu. Ovaj posao vredan između 30 i 50 miliona dolara trebao je da uposli sve raspoložive kapacitete ove dve domaće fabrike. Međutim, do većeg obima realizacije ovog projekta nije došlo. Tom prilikom je srpski premijer Zoran Djindjić vodio i razgovore o učešću srpske vojne i namenske industrije u opremanju brazilske policije i vojske, i o različitim vidovima zajedničkih ulaganja u avionsku industriju za proizvodnju malih aviona, u čemu je Brazil svetski lider. Edvard Meires je tada naglasio da su brazilskim firmama preko potrebani vagoni za transport robe ka lukama, da domaći proizvođači ne mogu da zadovolje njihove potrebe i da će potpisivanjem ovog pisma o namerama razviti dobri poslove između Srbije i Brazila i unaprediti međusobna saradnja što će omogućiti dalji razvoj ekonomskih odnosa. Međutim do realizacije ovih projekata nije došlo. (*Ugovoren izvoz vagona u Brazil*, Internet, na strani: <http://www.zorandjindjic.org>).

Da bi se sve ovo ostvarilo neophodan je agresivniji nastavak restrukturiranja srpske privrede kroz ubrzanu privatizaciju uz priliv stranog kapitala i transfer savremenih tehnologija uz poboljšanje edukacije radne snage i menadžmenta, dalju trgovinsku liberalizaciju, kao i pojačane institucionalne aktivnosti na kreiranju agresivne i *aktivne strategije izvoza* u kojoj bi se identifikovali proizvodi kod kojih srpska ekonomija ima komparativne prednosti. Takve aktivnosti treba da prate i nova regionalizacija rada Privredne komore Srbije u kojoj bi mesto našlo bar jedno predstavništvo koje bi pokrivalo regiju Latinske Amerike i novootvorena ekonomska odeljenja u diplomatskim predstavništvima Srbije na prostoru Merkosura.

Sve to su, ujedno, i pretpostavke većeg izvoza srpskih kompanija do potrošača na geografski udaljenom ali perspektivnom tržištu Merkosura od skoro 270 miliona potrošača.

VII Lista tabela u radu

Tabela br. 1: Učešće izvoza unutar Merkosura u ukupnom izvozu (u %)	- 18 -
Tabela br. 2: Učešće uvoza unutar Merkosura u ukupnom uvozu (u %)	- 19 -
Tabela br. 3: Medjusobna trgovina u Merkosuru u 2006., nakon prijema Venecuele za novog člana	- 20 -
Tabela br. 4: Medjusobna trgovina u Merkosuru u 2006., nakon prijema Venecuele za novog člana	- 21 -
Tabela br. 5: Merkosur - Trgovina sa svetom	- 22 -
Tabela br. 6: Izvoz Merkosura u zemlje izvan bloka (u %)	- 23 -
Tabela br. 7: Izvoz i uvoz Merkosura 2003 – 2006	- 23 -
Tabela br. 8: Trgovinski balans Merkosura sa glavnim parterima u 2006.	- 24 -
Tabela br. 9: Komparativni pokazatelji Merkosura u 2008. godini	- 28 -
Tabela br. 10: Socio - demografski pokazatelji Merkosura u 2008. godini	- 29 -
Tabela br. 11: Evropska unija - Trgovina sa Merkosurom u milionima evra	- 38 -
Tabela br. 12: Evropska unija - Uvoz iz Merkosura u 2006. godini	- 40 -
Tabela br. 13: Evropska unija - Izvoz u Merkosur u 2006. godini	- 40 -
Tabela br. 14: Evropska unija – Uvoz iz Merkosura od 2006. - 2010. godine	- 41 -
Tabela br. 15: Evropska Unija- Izvoz u Merkosur od 2006.- 2010. godine	- 42 -
Tabela br. 16: MERKOSUR – Agregatna vrednost ekonomske aktivnosti	- 47 -
Tabela br. 17: MERKOSUR – Izvoz roba i usluga u milionima dolara	- 47 -
Tabela br. 18: MERKOSUR – Uvoz roba i usluga u milionima dolara	- 48 -
Tabela br. 19: Merkosur – Bruto domaći proizvod (u milionima US dolara)	- 48 -
Tabela br. 20: MERKOSUR – Bruto domaći proizvod (u procentima)	- 49 -
Tabela br. 21: MERKOSUR – Trgovinski balans sa Evropskom unijom	- 52 -
Tabela br. 22: Evropska unija i Merkosur – Trgovina Merkosura u 2009. godini	- 53 -
Tabela br. 23: Robna razmena Srbije u 2007. i 2008. godini u mil. USD	- 60 -
Tabela br. 24: Robna razmena Srbije i Merkosura u 2005. godini	- 61 -
Tabela br. 25: Srbija – Merkosur robna razmena u 2005. godini	- 61 -
Tabela br. 26: Robna razmena Srbije u 2006. godini	- 62 -
Tabela br. 27: Merkosur, robna razmena u 2006. godini	- 62 -
Tabela br. 28: Srbija – Merkosur, robna razmena u 2007. godini	- 63 -
Tabela br. 29: Srbija – Merkosur, robna razmena u 2008. godini	- 64 -
Tabela br. 30: Srbija – Merkosur, robna razmena u 2009. godini	- 64 -
Tabela br. 31: Brazil - Trgovina roba i usluga po glavnim sektorima	- 70 -
Tabela br. 32: Lista proizvoda po vrednosti izvoza većoj od 2.000 dolara	- 71 -
Tabela br. 33: Lista proizvoda po vrednosti izvoza počevši od 1.000 dolara	- 71 -
Tabela br. 34: Prvih 50 proizvoda po vrednosti uvoza za 2006.	- 73 -
Tabela br. 35: Proizvodi uvoza iz Brazila	- 74 -
Tabela br. 36: Srbija – Brazil, robna razmena 2005. – 2009. godine	- 76 -
Tabela br. 37: Argentina - Trgovina roba i usluga po glavnim sektorima	- 79 -
Tabela br. 38: Lista proizvoda po vrednosti izvoza većoj od 1.000 dolara	- 80 -
Tabela br. 39: Lista proizvoda po vrednosti izvoza	- 81 -

Tabela br. 40: Prvih 50 proizvoda po vrednosti uvoza za 2006.....	- 82 -
Tabela br. 41: Uvoz Srbije iz Argentine u periodu od 2007.- 2009. godine	- 83 -
Tabela br. 42: Srbija – Argentina, robna razmena 2005. – 2009. godini	- 87 -
Tabela br. 43: Indikatori spoljne trgovine Venecuele.....	- 88 -
Tabela br. 44: Venecuela - Trgovina roba i usluga po glavnim sektorima	- 91 -
Tabela br. 45: Lista proizvoda po vrednosti izvoza	- 91 -
Tabela br. 46: Izvoz Srbije u Venecuelu u periodu od 2007.- 2009. godine	- 92 -
Tabela br. 47: Svi proizvodi po vrednosti uvoza iz Venecuele za 2006.....	- 92 -
Tabela br. 48: Uvoz Srbije iz Venecuele u periodu od 2007.- 2009. godine.....	- 93 -
Tabela br. 49: Srbija – Venecuela, robna razmena 2005. – 2009. godini.....	- 94 -
Tabela br. 50: Urugvaj - Trgovina roba i usluga po glavnim sektorima.....	- 95 -
Tabela br. 51: Lista proizvoda po vrednosti izvoza	- 96 -
Tabela br. 52: Izvoz Srbije u Urugvaj u periodu od 2007.- 2009. godine.....	- 97 -
Tabela br. 53: Svi proizvodi po vrednosti uvoza iz Urugvaja za 2006.	- 97 -
Tabela br. 54: Uvoz Srbije iz Urugvaja u periodu od 2007.- 2009. godine	- 98 -
Tabela br. 55: Srbija – Urugvaj, robna razmena 2005. – 2009.....	- 99 -
Tabela br. 56: Paragvaj - Trgovina roba i usluga po glavnim sektorima	- 101 -
Tabela br. 57: Svi proizvodi po vrednosti uvoza iz Paragvaja za 2006.....	- 102 -
Tabela br. 58: Uvoz Srbije iz Paragvaja u periodu od 2007. – 2009. Godine	- 102 -
Tabela br. 59: Izvoz Srbije u Pargavaj u periodu od 2007. – 2009. godine	- 103 -
Tabela br. 60: Srbija – Paragvaj, robna razmena 2005. – 2009.	- 103 -
Tabela br. 61: Robna razmena Srbije i Merkosura u 2007. i 2008. godini (u mil. USD)	- 117 -
Tabela br. 62: Srbija – Merkosur, robna razmena u 2007.godini.....	- 118 -
Tabela br. 63: Srbija – Merkosur, robna razmena u 2008. godini.....	- 118 -
Tabela br. 64: Robna razmena Srbije i Merkosura u 2009. i 2010. godini u mil. USD.....	- 119 -
Tabela br. 65: Srbija - Trgovina roba i usluga po glavnim sektorima.....	- 120 -
Tabela br. 66: Izvoz Srbije po robnim sektorima (2003. – 2006).	- 122 -
Tabela br. 67: Srbija – Izvoz i uvoz po ekonomskim zonama u milionima USD	- 124 -
Tabela br. 68: Izvoz robe po sektorima SMTK za period 2005. - 2009. godine.....	- 126 -
Tabela br. 69: Uvoz robe po sektorima SMTK za period 2005. - 2009.....	- 127 -

VIII Lista grafikona u radu

Grafikon br. 1: Merkosur – Trgovina sa svetom (u milionima evra)	22 -
Grafikon br. 2: EU – 25 Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz Merkosura u 2005.	36 -
Grafikon br. 3: Evropska unija - Trgovina sa Merkosurom	38 -
Grafikon br. 4: Evropska unija – Uvoz iz Merkosura.....	39 -
Grafikon br. 5: Evropska unija – Izvoz u Merkosur	39 -
Grafikon br. 6: BDP Merkosura u periodu 2004. – 2010. godina.....	49 -
Grafikon br. 7: Trgovinska razmena Merkosura u 2009. godini.....	50 -
Grafikon br. 8: Učešće Merkosura i EU u ukupnoj trgovini u 2008. godini.....	51 -
Grafikon br. 9: Spoljnotrgovinska robna razmena Srbije sa svetom u periodu	59 -
Grafikon br. 10: Udeo Merkosura u izvozu Srbije u 2007. godini (u %).....	63 -
Grafikon br. 11: Srbija – Brazil, Robna razmena 2005. – 2008. godine.....	76 -
Grafikon br. 12: Srbija – Argentina, robna razmena 2005. – 2008. godine.....	86 -
Grafikon br. 13: Izvoz Srbije u periodu od 2006. - 2009. godine u milionima USD ..	107 -
Grafikon br. 14: Izvoz Srbije u 2008. po pojedinim zemljama.....	108 -
Grafikon br. 15: Razmena robe sa inostranstvom u 2010. godini.....	115 -
Grafikon br. 16: Glavni partneri u izvozu Srbije u 2010. godini.....	115 -
Grafikon br. 17: Glavni partneri u uvozu Srbije u 2010. godini	116 -
Grafikon br. 18: Udeo Merkosura u spoljnotrgovinskoj razmeni Srbije u 2008.....	119 -
Grafikon br. 19: Srbija – izvoz i uvoz po sektorima/grupama u 2007. godini	122 -
Grafikon br. 20: Srbija - Izvoz po izabranim grupacijama zemalja u 2007. godini ...	125 -
Grafikon br. 21: Srbija – najveći spoljnotrgovinski partneri u 2007. godini	125 -

IX Skraćenice

ACP – Afričke, karibske i pacifičke zemlje
ALEC – Commercial Cooperation and Investment Plan (Trgovinski i investicioni plan – Island, Norveška, Švajcarska i Lihtenštajn)
APEC – Azijsko - pacifičko ekonomsko udruženje
ASEAN – Udruženje naroda Jugoistočne Azije
AEC – Udruženje karibskih država
ALADI – Latinoameričko integraciono udruženje
BNP – Bruto nacionalni proizvod
BDP – Bruto društveni proizvod
BRIC – zemlje: Brazil, Rusija, Indija, Kina
BNDES – Brazilska banka za razvoj (Brazilian Development Bank)
CB – Centralna banka
CCM – Comisión de Comercio de Mercosur (Komisija za trgovinu Merkosura)
CER – Australia - New Zealand Closer Economic Relations Trade Agreement (Unija Australije i Novog Zelanda)
CARICOM – Karibska zajednica, Karibsko zajedničko tržište
CEEC – Zemlje centralne i istočne Evrope
CET – Zajedničke spoljne carine
CIS – Komonvelt nezavisnih država
CMC – Consejo del Mercado Común (Savet za zajedničko tržište)
CPC – Comisión Parlamentaria Conjunta (Zajednički parlamentarni komitet)
CRPM – Comisión de Representantes Permanentes del Mercosur (Komisija stalnih predstavnika Merkosura)
CEPAL – Ekonomska komisija za Latinsku Ameriku i Karibe
CEFTA – Centralnoevropski ugovor o slobodnoj trgovini
EFTA – Evropsko udruženje za slobodnu trgovinu
EU – Evropska unija
ELAC – United Nation Commission for Latin America (Komisija Ujedinjenih nacija za Latinsku Ameriku)
FCES – Foro Consultivo Económico y Social (Društveno - ekonomski forum)
FTAA – Free Trade Area of the Americas (Zona slobodne trgovine Amerika)
GMC – Grupo Mercado Común (Grupa za zajedničko tržište)
IMF – Međunarodni monetarni fond
JAT – Jugoslovenski aerotransport
MMF – Međunarodni monetarni fond
MEDA – Ekonomsko udruženje mediteranskih zemalja
MERCOSUR – Zajedničko tržište Juga
MCCA – Centralnoameričko zajedničko tržište
NAFTA – Severnoamerički sporazum o slobodnoj trgovini
NBS – Narodna banka Srbije
NICs – Nove industrijske azijske zemlje
NGO (NVO) – Nevladina organizacija

NATO – Severno - atlanski savez
OECD – Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
OPEC – Udruženje zemalja izvoznika nafte
PKS – Privredna komora Srbije
SAD – Sjedinjene Američke Države
SADC – South African Development Community (Južnoafrička zajednica za razvoj)
SAARC – Južnoazijsko udruženje za regionalnu kooperaciju
SGTs – Sektorske radne grupe
STO – Svetska trgovinska organizacija
SFRJ – Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SMTK – Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija
SDI – Strane direktne investicije
SIEPA – Agencija za strana ulaganja i promociju izvoza
UN – Ujedinjene nacije
UNCTAD – United Nation Conference on Trade and Development
USD – Američki dolar

X Literatura

- [1] *Atlas del Mercosur*, Internet, na strani: http://www.iheal.univ-paris3.fr/mercosur_esp/index.htm
- [2] Brian R. Peterson, *The Future of Mercosur*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2004.
- [3] *Brazil – mnogo više od kafe i fudbala*, Internet, na strani: www.danas.co.yu/20070702/biznis2.html
- [4] *Brazil otporan na krizu*, Internet, na strani: <http://www.bifonline.rs/tekstovi.item.355/brazil-otporan-na-krizu.html>
- [5] Background note: Argentina, Internet, na strani: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/26516.htm>
- [6] *Brazil, Economic and Political Outline*, Economic indicators, Internet na strani: <http://fita.org/countries/brazil.html>:
- [7] Carranza E Mario, “*Can Mercosur Survive? Domestic and International Constraints on Mercosur*”, *Latin American Politics and Society* 45, no. 2, (Summer 2003)
- [8] *Centro de Economia Internacional del Argentina* (Indec, SECEX, Secretaría Administrativa del Mercosur and Banco Central del Uruguay)
- [9] CIA – *The World Fact Book*, Internet, na strani: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
- [10] *Čaves: Razbićemo štrajk*, Internet, na strani: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2002&mm=12&dd=16&nav_category=11&nav_id=78801
- [11] *Del ABC al Mercado Común Sudamericano*, Internet, na strani: <http://www.mercosurabc.com.ar/>
- [12] *Deepening integration in MERCOSUR: dealing with disparities* / Juan S. Blyde, Eduardo
- [13] Dr Milorad Unković, *Medjunarodna ekonomija*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2007.
- [14] *Economic Survey of Latin America and the Caribbean, 2008 – 2009*, www.eclac.org/de

- [15] *Económica Mercosur - Colombia, Ecuador y Venezuela*. European Union, *Mercosur – Regional Strategy Paper 2007 – 2013*, 02.08.2007 (E/2007/1640)
- [16] Efekti svetske ekonomske krize na Srbiju, www.b92.net/biz/: Internet na strani: http://www.b92.net/biz/fokus/analiza.php?yyyy=2008&mm=11&nav_id=327083
- [17] *Ekonomska kriza u Srbiji: Izmedju rasta i strukturnih promena*, Savez ekonomista Srbije, Kopaonik biznis forum 2009
- [18] European Union, *Mercosur – Regional Strategy Paper*, 2007 – 2013, doc. 02.08.2007 (E/2007/1640)
- [19] *Europa de Este y el Mercosur*, Internet, na strani: <http://www.sindlab.org/noticia02.asp?noticia=2351>
- [20] Evropska unija, Mercosur - *Trade Statistics, MERCUSOR tradoc_111832*, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/111832.htm>
- [21] Filipović, S. (2009), *“Srpska privreda na udaru globalne ekonomske krize”*, Kopaonik biznis forum 2009, Savez ekonomista Srbije i UKDS, Beograd;
- [22] FMI, World Economic Outlook, April 2011
- [23] FITA (Federation of International Trade Associations), *Argentina, Economic trends*, Internet, <http://fita.org/countries/argentina.html>
- [24] FITA (Federation of International Trade Associations), *Brasil, Economic trends*, Internet, http://fita.org/countries/brazil.html?ma_rubrique=links
- [25] FITA (Federation of International Trade Associations), *Paraguay, Economic trends*, Internet, <http://fita.org/countries/paraguay.html>
- [26] FITA (Federation of International Trade Associations), *Serbia, Economic trends*, Internet, <http://fita.org/countries/serbia.html>
- [27] FITA (Federation of International Trade Associations), *Uruguay, Economic trends*, Internet, <http://fita.org/countries/uruguay.html>
- [28] FITA (Federation of International Trade Associations), *Venecuela, Economic trends*, Internet, <http://fita.org/countries/venezuela.html>
- [29] Gajinov mr Dejana, *Procesi ekonomske integracije na Američkom kontinentu*, Naučna knjiga, Beograd, 1997.
- [30] IMF (World Economic Outlook)
- [31] International Monetary Fond (Dots).

- [32] *Kolaps cene nafte- Bankrot Nijerije, Irana i Veceuele*, Internet za strani:
<http://www.nacional.hr/clanak/50471/bankrot-nigerije-irana-i-venezuele>
- [33] *Latin America and Caribbean in the World Economy 2006 – 2007*, ECLAC (Economic Commission for Latin America and the Caribbean), Annual Report 2007.
- [34] *Latin America and the Caribbean: economic situation and outlook, 2008-2009*, E/2009/19
- [35] *Latin America and the Caribbean in the World Economy 2008-2009*, ECLAC (Economic Commission for Latin America and the Caribbean), Annual Report 2009.
- [36] Milienković, F *”Evropski konsenzus, zajednička strategija”*, Ekonomist magazin br: 439, Emportal, Beograd. (2008)
- [37] Makroekonomske Analize i Trendovi & Konjunktorni Barometar, br. 172, februar 2009, Ekonomski institut, Beograd
- [38] Masi Fernando; Terra, Inés; Bouzas Roberto; Cresta Juan; Lo Turco Alessia; Da Motta Veiga Pedro, *Asimetrías en el MERCOSUR: ¿Impedimento para el crecimiento?*, Serie Red Mercosur N° 12, 2008
- [39] Mercosur - *Estructura Internacional*: Internet, na strani:
<http://www.mercosur.int/msweb/portal%20intermediario/es/index.htm>
- [40] *Mercosour, Fast Fact 2007*, Internet, na strani:
http://www.exportvirginia.org/FastFacts/FastFacts_2007/FF_Issues_Mercosur_07.pdf.
- [41] *Mercosur*, Internet, na strani:
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_120309.pdf
- [42] *Mercosur – European Community, Regional Strategy Paper 2002 - 2006* , Internet, http://www.sice.oas.org/TPD/MER_EU/Studies/Regionalpaper_e.pdf
- [43] *Mercosur, EU bilateral trade and trade with the world*, Internet, na strani:
<http://epp.eurostat.ec.europa/>
- [44] *Mercosur, tradoc_113488*,
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113488.pdf
- [45] *Misija MMF i srpske vlasti postigli sporazum o kreditnom "stand by" aranžmanu u iznosu od oko 3 milijarde EUR*,
<http://www.ekapija.com/website/sr/page/226432/1>

- [46] *Paraguay, Background note*, Internet, na strani:
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/1841.htm>
- [47] Pires-O'Brien, Joaquina, "*Latin American Integration and The Formation of Mercosur*", *Contemporary Review* 276, no. 1613, (June 2000)
- [48] *Mercosur*, Internet na strani: <http://www.rsmi.com/en/global-challenges/commercial-developments-in-mercotur>
- [49] *Pregled spoljnotrgovinske saradnje Srbije sa svetom 2009*, Privredna komora Srbije, <http://www.pks.rs/Default.aspx?tabid=2411>
- [50] *Posledice ekonomske krize po privredu Srbije*, Internet, na strani:
http://www.fefa.edu.rs/files/pdf/razno/Svetska_ekonomska_kriza_i_posledice_po_privredu_Srbije.pdf
- [51] *Proširuje se prostor za trgovanje*, Internet, na strani:
<http://www.danas.co.yu/20031127/ekonomija1.html>
- [52] Radmilac dr Nebojša, *Uticaj svetske ekonomske krize na krizu u Srbiji*,
<http://www.dragas.biz/content/view/6068/98/>
- [53] Report on the Latin American economy. First half of 2009, Banko de Espana, *Economic Bulletin*, April 2009
- [54] Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Saopštenje br. 19 – god. LVII, 31.01.2007, Statistika spoljne trgovine*
- [55] Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Saopštenje br. 190 - god. LIX, 14.07.2009, Statistika spoljne trgovine*
- [56] Republički zavod za statistiku, Republika Srbija, *Statistički godišnjak, 2006., 2007. i 2008. godina*
- [57] Republički zavod za statistiku, Republika Srbija, *Statistika spoljne trgovine po zemljama i sektorima*
- [58] Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Spoljnotrgovinska robna razmena*, Beograd, 31. oktobar 2007.
- [59] Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Baza statistike spoljne trgovine*
- [60] Republički zavod za statistiku Republike Srbije, saopštenje za javnost:
<http://webrzs.stat.gov.rs/axd/index1.php?SifraVesti=311&Link>
- [61] Ringborg Erik, *South American Regionalism*, Lund University, 2006.

- [62] Sanchez Alex, *Chavez may embrace free trade*, Internet, na strani:
<http://www.energypublisher.com/article.asp?id=11381>
- [63] *Spoljnotrgovinski deficit Srbije premašio je 6,9 milijardi evra*, Internet, na strani:
<http://www.capital.ba/spoljnotrgovinski-deficit-srbije-premasio-69-milijardi-evra/>
- [64] Statistical Yearbook Latin American and Caribbean – 2007.
- [65] Swint, B., *Bank of England cuts main rate a half point to 1%*, Bloomberg.com:
<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601102&sid=ak38At3528Zc&refer=uk> 25.01.2009
- [66] *Svetska ekonomska kriza*, Internet, na strani:
<http://www.tradingeconomics.com/Economics/Interest-Rate.aspx?Symbol=EUR>
- [67] Stratfor (2008.), *The Financial Crisis in Europe*, StockAnalyst:
<http://www.istockanalyst.com/article/viewarticlepaged/articleid/2702034/pageid/2>
- [68] Statistical Yearbook Latin American and Caribbean - 2008.
- [69] Statistički bilten decembar NBS, 2008. godine, NBS, Beograd;
- [70] Statistički bilten januar NBS, 2009. godine, NBS, Beograd;
- [71] Statistički bilten februar NBS, 2009. godine, NBS, Beograd;
- [72] Stepanović B. i Ćulibrk M, *Globalna finansijska kriza, Ko je sledeći?*, Ekonomist magazin br: 437, Em portal, Beograd;
- [73] *The European Union, Latin America and the Caribbean: a strategic partnership*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006.
- [74] The World Bank Group, *Serbia and Montenegro, Data Profile*,
<http://devdata.worldbank.org/external/CPProfile.asp?SelectedCountry=YUG&CCODE=YUG&CNAME=Serbia+and+Montenegro&PTYPE=CP>
- [75] *Ugovoren izvoz vagona u Brazil*, Internet, na strani:
http://www.zorandjindjic.org/index.php?vrsta=16&kategorija=3&tekst=3622&na_redba=prikaz&br_stranice=2?&jezik=lat
- [76] *Venezuela Economy*, Internet na strani:
http://www.theodora.com/wfbccurrent/venezuela/venezuela_economy.html
- [77] *Vlada Republike Srbije*, Internet, na strani:
<http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=102486>

- [78] World Bank – *Country sites (County at Glance)*, Internet, na strani:
<http://web.worldbank.org>
- [79] World Press Review Online, “*New Life for Mercosur*”, Internet, na strani:
<http://www.worldpress.org/Americas/1204.cfm>
- [80] World Bank, *2005 ICP Regional Summary: Latin America and Caribbean*,
Internet, na strani:
[http://siteresources.worldbank.org/ICPINT/Resources/ICPregionalsummaries_
LAC.doc](http://siteresources.worldbank.org/ICPINT/Resources/ICPregionalsummaries_LAC.doc)